

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Årbog 2007

UNGDOMSHUSET jagstvej 6
ÅBNER Søndag d. 31 okt

DEMONSTRATION
KL. 14.00
FRA RÅDHUSPLADSEN TIL
UNGDOMSHUSET

GRATIS
SEKSFEST
PÅ
BY-SKOLEN
SANGVEJ
CITY
FAMILIEORKESTRET
TOMMY

FLERE UNGDOMSHUSE NU!

*Dansk
Maalerfabrik.
1898*

ARBEJDERMUSEET
& ARBEJDERBEVÆGELSENS BIBLIOTEK OG ARKIV

Årbog 2007

ARBEJDERMUSEET
& ARBEJDERBEVÆGELSENS BIBLIOTEK OG ARKIV

Årbog 2007

Arbejdermuseet & Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv 2008

www.arbejdermuseet.dk

Copyright © Forfatterne og Arbejdermuseet &

Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv

Redaktion: Anette Eklund Hansen

Billedredaktion: Forfatterne og Anette Eklund Hansen

Korrektur: Vagn Buchmann

Billedscanning: Freddie Nielsen, Margrethe Maarbjerg,

Thomas Meldgaard

Grafisk tilrettelæggelse og sats: Mette & Eric Mourier

Produktion: Narayana Press

ISBN: 978-87-88626-40-7

Årbogens illustrationer stammer fra Arbejdermuseets og ABAs samlinger medmindre andet er angivet.

Såfremt nogens ophavsret er blevet krænkede, er dette sket utilsigtet. Retmæssige krav vil blive honoreret ved henvendelse til institutionen.

Forord 5*Af Anette Eklund Hansen***Historien om Arbejdermuseet 8***Af Peter Ludvigsen***»Den gamle kasse« og »Ungeren« 37**

Da Jagtvej 69 var på plakaten

*Af Dorte Ellesøe Hansen***Industrikulturens kulturarv – udfordring og nye metoder 52***Af Poul Sverrild***Refleksioner over opbygningen af en fotodatabase 59***Af Freddie Nielsen***Hjemmet som udstillingsrum 72***Af Birgitte Beck Pristed***Fremtidens registreringsværktøj? 83**

Et forsøg med automatisk indeksering af e-arkivalier

*Af Jesper Jørgensen***Årsrapport 2007 92****Årbogens forfattere 115**

I 2007 havde Arbejdermuseet 25 års jubilæum. Jubilæet har vi valgt at markere med en artikel i Årbog 2007 om museets historie. Peter Ludvigsen var den første, der blev ansat på museet og giver i artiklen *Historien om Arbejdermuseet* en førstehåndsberetning om museets fødsel i arbejderens gamle forsamlingsbygning og udviklingen i de forløbne 25 år.

Arbejdermuseet og Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv rummer mange forskellige typer af materialer: genstande, arkivalier, bøger, plakater, fotografier, malerier og meget mere. Alle disse materialer bliver brugt til at formidle arbejdernes historie på forskellige måder, alt efter hvad vores gæster og brugere er interesseret i, når de besøger Rømersgade 22. En forudsætning for at vi stadig kan levere "varen" er, at vi følger med samfundsudviklingen og udvikler nye metoder og teorier til registrering og formidling af samlingerne, hvad enten det drejer sig om museumsudstillinger, registrering af arkivalier eller fotografier. Flere af årbogens artikler bevæger sig ned i maskinrummet og præsenterer nogle af de problematikker og materialer, der bliver arbejdet med i de faglige afdelinger.

En del af arkivets store fotosamling er i 2007 blevet digitaliseret og registreret i bibliotekssystemet.

Freddie Nielsen fortæller i artiklen *Refleksioner over opbygningen af en fotodatabase* om de overvejelser, der ligger bag registreringen. Fotografierne kan søges frem på samme måde, som man søger efter bøger og arkivalier, og artiklen giver forskellige eksempler på, hvordan man bruger basen. Det er først og fremmest fotografier, der viser arbejdsforhold de sidste 100 år, der indtil nu er registreret i basen, som dog også indeholder fotografier af strejker, 1. majdemonstrationer og børns vilkår. Artiklen er naturligvis rigt illustreret med eksempler fra basen.

I artiklen *Fremtidens registreringsværktøj?* diskuterer Jesper Jørgensen om automatisk indeksering i stedet for manuel, er et af de værktøjer, der kan bruges til at registrere og genfinde information i de enorme mængder af elektronisk materiale (e-arkiver), som arkiverne fremover kommer til at modtage. Artiklen beskriver et forsøg med automatisk indeksering af en elektronisk arkivaflevering fra Dansk Metal, som byggede på de afleverede dokumenters titler. Forfatteren konkluderer, at resultatet af den automatiske indeksering ikke er overbevisende, men at værktøjet nok kan bruges som et supplement til manuel registrering. Han giver afslutningsvis nogle forslag til, hvordan arkivarer kan arbejde videre med problemstillingen.

Industrikulturens år i 2007 satte i høj grad sit præg på Arbejdermuseets aktiviteter med åbning af en ny fast udstilling om industriarbejdet og flere særudstillinger. I de to tidligere årbøger har en række artikler behandlet industriarbejdet og museets arbejde med temaet. I denne årbog fokuserer Poul Sverrild på et centralt emne for bevaring af industrikulturen: bygningsfredning. I artiklen *Industrikulturens kulturarv – udfordring og nye metoder* diskuterer han de principper og forestillinger, der hidtil har ligget til grund for fredninger af bygningskulturarven i Danmark. Han advokerer for, at bygningsfredninger bliver andet og mere end "Statens Museum for Arkitektur", og argumenterer for et nyt og bredere kultursyn i fredningerne. Han ønsker fokus rettet mod det 20. århundredes hovedstrømninger: industrialismen og velfærdsstaten. Fremtidens bygningsfredning skal have det 20. århundredes kendetegn: standardisering, masseproduktion og demokrati, i stedet for det geniale og enestående, som er karakteristisk for den hidtidige bygningsfredning.

Arbejdermuseets faste udstillinger er fortsat un-

der restaurering og ombygning. Senest er åbnet en trikotageforretning fra 1950'erne. Forud for opbygningen af de nye udstillinger går en periode med research og refleksion over hvordan historien bedst fortælles. Birgitte Bech Pristed forklarer i artiklen *Hjemmet som udstillingsrum*, hvordan udstillingen af interiører blev et museumsanliggende, og hvordan udstillingen af arbejderhjem og arbejdernes hverdagsliv stiller andre krav til dokumentation og formidling, bl.a. fordi mange arbejdere ikke havde eget hjem.

På museet kan ses udstillingerne af interiører fra arbejderhjem fra flere perioder, heriblandt Familien Sørensens autentiske lejlighed fra 1915. Forfatteren spørger i artiklen, hvad der sker, når det private og intime rum, som en families bolig er, bliver sat på museum og gjort offentligt for publikum? Hun beskriver endvidere, hvorledes opfattelsen af, hvordan museerne skal udstille interiører ændredes igennem sidste århundrede, og hvordan demokratiseringen af hverdagslivets historie i 1970'erne bragte arbejderboliger på museum – også set fra arbejdernes synsvinkel.

I 2007 var der blæst om en anden af arbejdernes forsamlingsbygninger, så meget at den blev jævnet med jorden: Jagtvej 69. Forsamlingsbygningen var i løbet af de mere end 100 år den eksisterede rammen om mange aktiviteter som f.eks. Den Internationale Socialiskongres i 1910, biograf i 1930'erne og ungdomshus for de autonome unge i de sidste tiår. Biblioteket fik i 2007 en større samling af plakater som fortæller om nogle af de aktiviteter, der har været i ungdomshuset. På baggrund af disse og forsamlingsbygningens arkiv, plakater, fotografier og løbesedler beskriver Dorte Ellesøe Hansen husets historie i artiklen: *"Den gamle kasse" og "Ungeren"*.

I den sidste del af Årbogen findes Årsrapporten, der ud over beretning og regnskaber også viser årets gang i billeder i Arbejdermuseet og Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv.

Anette Eklund Hansen

Historien om Arbejdermuseet

Af Peter Ludvigsen

Tekstredaktion Brigitte Johnen; billedresearch Vagn Buchmann og Thomas Meldgaard

Den selvejende institution Arbejdermuseet i København

I maj 1983 var norsk AOF vært for en kulturkonference i Sulitjelma i Nordnorge. Deltagerne kom fra AOF i de nordiske lande og fra en række fagforeningers kulturmedarbejdere. Konferencen var placeret i Sulitjelma, fordi den gamle kobbermine skulle nedlægges og byens eksistensgrundlag dermed ville forsvinde. Konferencen var tænkt som en støtte til de lokale i deres kamp for at bevare lokalsamfundet. Sulitjelma blev anlagt af et svensk mineselskab omkring 1900. Og lige

siden har der hængt en usund blå tåge over dalen, som byen ligger i. Birketræerne bliver aldrig over en meter høje og alting har en grøn-grå farve. I de første år af minebyens historie var det forbudt arbejderne at forlade byen, som var bevogtet af bevæbnede vagter. På konferencen fortalte de forskellige deltagere også om en række kulturinitiativer i tilknytning til de nordiske landes fagbevægelse. Museumschef Matti Helin fra Tampere i Finland fortalte bl.a. om museet Armuri Arbetar Bostad. I et kvarter i Tampere havde man indrettet en række udstillinger i arbejderhu-

Styringsgruppen bag Arbejdermuseets oprettelse fotograferet i 1982.

Fra venstre: Steffen Lindvald, Hannelene Toft Jensen, John Erichsen, Inger Merete Pedersen, Ole Hyltoft, Per Hensen, Max Harvøe, Poul Strømstad og Robert Larsen. I årene op til overtagelsen havde forsamlingsbygningen ført en tilværelse på retur, og den økonomiske situation var i begyndelsen af 1980'erne temmelig kritisk. Så alle var glade for løsningen med et museum i bygningen, som blev overtaget for den gæld, som forsamlingsbygningen havde. Foto: Henrik Holst-Jensen.

Medarbejderne i januar 1983 foran Forsamlingsbygningens ejendoms kontor: Jack Rothmann Christensen, Erik A. Clausen og Peter Ludvigsen.

sene fra slutningen af 1800-tallet. Hvert hus viste et årti fra 1900 til 1960. Hans lysbilledforedrag om udstillingerne var så spændende, at jeg ændrede min returbillet til København og tog til Tampere i stedet. Under besøget dér blev det klart, at den udstillingsteknik, som de brugte til deres fortælling om arbejdernes hverdagsliv, var velegnet for det nye Arbejdermuseum i København. Her blev kimen lagt til den udstillingsteknik og fortælleform, som vi senere fik så stor succes med på Arbejdermuseet.

Arbejdermuseet i København var formelt blevet stiftet et år tidligere, nemlig den 14. april 1982 på et møde i Arbejdernes Forsamlingsbygning i Rømersgade. Ved den lejlighed fik museet en bestyrelse sammensat af repræsentanter fra Nationalmuseet, Københavns Bymuseum, Københavns Kommune, Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv, Københavns Universitet, LO's Landskole, Foreningen Arbejdermuseets Venner (som ganske vist stiftedes senere) og hele det daværende LO's forretningsudvalg.

Initiativet til museet var kommet fra en gruppe

borgere på Nørrebro, fra undervisere på LO's Landskole og fra museumsfolk fra Nationalmuseet og Københavns Bymuseum. De havde siden 1980 arbejdet på at få et arbejderhjemmuseum skabt.

Rigtig gang i bestræbelserne kom der først, da de fik kontakt med LO's hovedkasserer Max Harvøe, som syntes, at Arbejdermuseet var en god idé og gik ind og støttede projektet. Det skete bl.a. ved afholdelsen af en kulturkonference på LO-skolen i Helsingør i 1982, men først og fremmest ved at LO bevilgede den fornødne kapital til at overtage Arbejdernes Forsamlingsbygning i Rømersgade.

Efter at cand.mag. Hannelene Toft Jensen havde udarbejdet et museumsprojekt, overtog jeg ledelsen den 1. december 1982. Den dag står lyssende klar i min erindring:

Fra morgenstunden mødte jeg op i LO's bygning i Rosenørns Allé for at hente nøglen til Forsamlingsbygningen. Det viste sig at være nøglen til en temmelig ramponeret bygning, som tydeligvis havde gennemgået en deroute gennem de

senere år i takt med, at fagbevægelsen flyttede ud til større og mere nutidssvarende huse rundt omkring i byen. Det eneste, der var istandsat, var kælderresteranten – idag Café & Ølhalle "1892". Her fandtes en frokostrestaurant, som var nyistandsat i bedste bodegastil. Den blev lukket efter et par måneder, fordi underskuddet på driften af restauranten ellers ville have slugt hele første års bevilling fra LO.

Få dage inde i december måned begyndte planlægningen af det nye museum. I første omgang drejede det sig om at lave en 12-års-plan frem til 1995 for opbygningen af både samlinger, udstillinger og øvrige funktioner. Ved overtagelsen af bygninger var deres grundlæggende tilstand sund. Med hensyn til vedligeholdelsen var den imidlertid næsten lige så grundlæggende forsomt.

De mest anvendte områder med hovedindgangen, Pio-, Overbye- og Borgbjerg-salen (hvor der i dag er publikumsfoyer) samt toiletterne til

både festsalen og disse sale, var slidt helt ned. En del af installationerne var nærmest ubrugelige og de var under konstant reparation for overhovedet at kunne anvendes. 12-års-planen rummede derfor ikke kun en plan om opbygning af museet frem til 1995, men også en plan for restaurering af bygningen.

I forbindelse med muligheden for fortsat bevilling fra LO, var det væsentligt, at det offentlige gik ind og anerkendte oprettelsen af Arbejdermuseet. Bevillingerne fra LO gjaldt naturligvis kun for et år ad gangen, så museets økonomiske grundlag kunne relativt hurtigt forsvinde, hvis der ikke blev vist de forventede resultater.

Fredningsstyrelsen viste sig meget hurtigt at være interesseret i at gå ind i en dialog om fredning af Arbejdernes Forsamlingsbygning, og allerede i foråret 1983 blev bygningen i Rømersgade 22 fredet med både forbygning, mellebygning og bagbygning med festsal.

Max Harvøe og Anker Jørgensen ved åbningen i 1985 af særudstillingen om Den Internationale Socialistkongres i København i 1910. Foto: Jens Dresling.

I næste omgang var det vigtigt at få statsanerkendt museet efter museumslovens regler. En statsanerkendelse betød samtidig, at det økonomiske tilskud efter den daværende lovs §12 automatisk ville blive udbetalt fremover. Statens Museumsnævn indstillede allerede i 1983 museet til statsanerkendelse. Den daværende kulturminister ville imidlertid ikke godkende indstillingen, der ville medføre yderligere udgifter på kulturministeriets del af finansloven. Imidlertid lykkedes det med hjælp fra Anker Jørgensen (S), Knud Heinesen (S) og Bernhard Baunsgaard (R) at få etableret et alternativt flertal, sådan som det ofte hændte under Schlüter-regeringen, og museet blev anbragt på finansloven for 1984 på trods af kulturministerens ønsker. Arbejdermuseet var nu en realitet, ikke alene som resultat af initiativtagernes bestræbelser, men også med en accept fra Statens Museumsnævn og med et flertal i folketinget bag sig imod den borgerlige regerings ønske.

► *Mange museer klager i disse tider. Det gør vi også. Specielt klager vi over statens behandling af museerne. Statstilskuddet er efterhånden så kraftigt minimeret, at det er ved at være en vittighed. Staten yder nu omkring 5% af Arbejdermuseets årlige drift gennem Museumslovens driftstilskud og får temmelig meget for de penge. (Årsberetning 1991) ►*

Museet beholdt denne status helt frem til 1996, da det med kulturminister Jytte Hildens bistand

lykkedes at få museet accepteret som et specialmuseum med særligt tilskud efter lovens §13, som rummede muligheder for at give tilskud til løsning af særlige opgaver. I løbet af de mellem-liggende år havde LO næsten fordoblet sit årlige tilskud, og museet havde efterhånden fået etableret en fornuftig økonomi.

Men de formelle ændringer fortsatte, da museets status endnu engang blev ændret i 2001. Fra da af blev museets funktion anerkendt som både kulturhistorisk og kunsthistorisk. Den kunsthistoriske dimension havde museet arbejdet med i varieret grad siden starten, men fik i slutningen af 1990'erne også professionaliseret denne del af virksomheden, så anerkendelsen var en naturlig forlængelse af museets bestræbelser på at fungere på et bredt grundlag.

► *1996 har været et meget arbejdsfyldt år for museet. Personalet har ydet en ekstraordinær stor og god indsats og året har været meget lærerigt for alle. Samtidig har den øgede aktivitet og den ændrede bevilling bevirket, at standardbilledet af museets driftsunderlag har ændret sig. Staten "fylder" nu meget mere, og i 1996 ydede den 25% af museets driftsudgifter. Fra fonde og sponsorer, herunder LO, blev hentet 35%, entréen indbragte 10% og fra restaurations- og butiksvirksomheden indkom 26% af midlerne. Endelig beroede 4% af driften på låntagning. (Årsberetning 1996) ►*

Bestyrelsesfællesmøde 2003 ABA/AM i forbindelse med fusionen. Foto: Harry Nielsen.

Efter gennem et par årtier at have haft et meget tæt samarbejde med Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv blev de to virksomheder i august 2003 lagt midlertidigt sammen og formelt sammenlagt 1. januar 2004. Siden da har virksomheden heddet Arbejdermuseet & Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv.

► I 2005 udkom bogen "Udvikling af strategi i attraktioner", som i høj grad bygger på attraktionernes egen viden og erfaring med strategisk planlægning. Peter Ludvigsen sad i redaktionen og bidrog med et kapitel om "Strategisk planlægning på Arbejdermuseet". (Årbog 2005) ►

Arbejdernes Forsamlingsbygning

Allerede i januar 1983 blev ejendommen i Rømersgade 22 indstillet til fredning af Det særlige Bygningssyn under den daværende Fredningsstyrelse. Begrundelsen for fredningen var, at bygningen, som samlingssted for arbejdere i mere end 100 år, rummede særlige kulturhistoriske værdier af enestående betydning. Nogenlunde samtidig startede planlægningen af restaureringsarbejdet i bygningerne. I første omgang ville vi restaurere Pio-, Borgbjerg- og Overbysalen, hvor der i dag er foyer, for at få mulighed for at vise de første udstillinger og for at få rimelige faciliteter for brug af festsalen. Københavns Kommune var ikke voldsomt hurtig med godkendelse af de første bygningsplaner og lagde samtidig pres på museet, som efter kommunens mening burde indgå i en aftale om gårdrydning, der omfattede baggården til nr. 24 og naboejendommene. Det skulle blive én af museets første misforståelser og har lige siden været et problem, fordi museet reelt kun råder over en fjerdedel af sit gårdareal til brug for både museum og det efterhånden store publikum.

I denne første fase var det vigtigt at få de samlede funktioner i bygningerne under kontrol. Kravene til restaurationsdriften blev præciseret allerede efter den første måned, og da det ikke hjalp, blev restauranten lukket. Restaureringsarbejdet begyndte med salen ved indgangen i stueetagen, hvis temmelig ekstraordinære materiale og farvevalg umiddelbart inden restaureringen hav-

de dannet kulisse for filmen "Koks i Kulissen". I samråd med Fredningsstyrelsen og i samarbejde med Nationalmuseets Farvekonservering blev salene restaureret i løbet af foråret 1983. Pio- og Overbysalen blev ført tilbage til dens udseende i 1907, mens Borgbjerg-salen var en senere tilbygning fra 1913. Det fik vi dels præciseret gennem en række farveafdækninger i salen og gennem studier i Forsamlingsbygningens protokoller, som stadig fandtes intakte på Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv. Arkitektfirmaet Lundgaard og Freddie stod for de første restaureringsarbejder i huset. Første etape stod klar til i maj 1983, og året efter kunne Socialdemokraterne i København atter fejre 1. maj i Festsalen.

Arbejdernes Forsamlingsbygning var på den ene side en "appelsin i turbanen" for et arbejdermuseum pga. sin kulturhistoriske værdi og pga. af sin værdi for arbejderbevægelsen som helhed, men den var samtidig også overordentlig upraktisk at bygge et museum i. Allerede fra starten gjorde fredningen det umuligt at lave om på rumopdelingen op igennem etagerne. Det betød, at vi måtte indstille os på at indrette et museum i en række 2-værelses-lejligheder med kammer! For selvom bygningen i 1879 var blevet bygget som forsamlingslokaler og kontorer til fagbevægelsen, så havde man ikke indrettet kontorer, men lejligheder. Det betød samtidig, at huset var fyldt med trapper over de 5 etager. Det blev derfor klart, at vi ikke kunne drive museum uden at publikum med gangbesvær kunne komme rundt i huset, således planlagde vi allerede i 1983 den første elevator, som fik tilskud fra Egmont-fonden i 1984 og stod klar i 1986.

Restaureringsarbejdet fortsatte med festsalen i 1984-85, i 1987-88 blev Café & Ølhalle restaureret og arbejdet fortsatte i 1990-91 med restaureringen af facaden i nr. 22.

I forbindelse med udstillingen af Edvard Munchs arbejdermotiver i 1995 foregik et mere usynligt, men omfattende arbejde, idet museets samlede sikkerhedsfunktioner ved den lejlighed blev opgraderet til at kunne modsvare de såkaldte National Indemnity krav, som stilles ved statslig forsikring af værdifulde udstillinger.

I den forløbne halve snes år var Arbejdermuseet blev kendt og publikumstallet lå på omkring 100.000 gæster om året. Vi var allerede i begyndelsen af 1990'erne begyndt på at lave publikumsundersøgelser, og gennem disse undersøgelser fik vi gang på gang masser af ros, men også nogen ris. Kritikken bestod næsten altid i bemærkninger om dårlige publikumsfaciliteter og om elendige lokaleforhold. Det sidste blev særligt klart, da vi begyndte at vise kunststillinger. Da vi ikke kunne ændre på den fredede bygning, måtte løsningen være en tilbygning. Og i 1998 udarbejde arkitekterne Lundgaard & Tranberg et skitseprojekt til en tilbygning. Dette skitseprojekt havde fået dispensation fra Københavns Kommune i forbindelse med med udnyttelsesgrunden, men naboerne sagde nej under nabohearingen. Byggeriet, der skulle have været klar til start i 2001, blev derfor flyttet ned under jorden i en 400 m² stor underjordisk udvidelse, som startede i 2003 og stod færdig i 2004.

Arbejdermuseet og Arbejderbevægelsens Bibliotek & Arkiv blev fusioneret samme år og havde således i 2004 en både "underjordisk" og en "overjordisk" afdeling i Rømersgade, en afdeling i det tidligere Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv på Nørrebrogade, hvortil konserveringsafdelingen var blevet flyttet, og endelig et magasin i Buddinge.

Festsalen

Festsalen har siden husets åbning 29. april 1879 været det absolutte centrum for aktiviteterne. Ved museets start i 1982 bar den kraftigt præg af flere årtiers lappeløsninger. Salens smukke Art Nouveau-glasloft havde efter 2. Verdenskrig fået påsat neonrør, så loftet forsvandt i modlyset. Balkonens balustre var dækket af teakfinér, væggene havde en brungul karryfarve og for enden af salen stod en forsamlingshusscene fra 1927, som var blevet etableret i forbindelse med "De røde Revyer"; den var også fremstillet i finér. Selv stolene til salens brug var i bøjet bøgefinér.

Igen med meget stor hjælp fra Nationalmuseets Farvekonservering blev salens farvesætning tilbage til 1879 omhyggeligt afdækket. Samtidig

blev scenen fjernet, og det viste sig, at der bag scenens bagvæg, der bestod af et påsømmet dobbelt lag vandfast krydsfinér, stadig befandt sig det oprindelige maleri af et jysk landskab. Maleriet blev omhyggeligt afdækket og retoucheret som en del af restaureringen, der førte salen tilbage til dens oprindelige udseende i 1913. Som så ofte ved restaureringsarbejder kan ikke alt gennemføres præcist. Vi valgte at bibeholde de træskærer-arbejder, som husets fagforeninger havde udsmykket salen med i 1933 og lade dem blive hængende i døråbningerne, og samtidig valgte vi at genskabe den belysning, som salen havde haft fra 1928 til 1946. Der var tale om en meget tidlig model af PH's glaspendler, som var hængt op i en blikkrone i en model, som altså igen pryder festsalen.

► *Det er værd at bemærke, at museet i årets løb har haft en vis interesse i museums kredse – både i ind- og udland. Det har således haft aftalte besøg fra 31 museer i løbet af året.*

Restaureringen af festsalen er lige begyndt i 1984. Foto: Allan Schnipper.

Nykredit støttede som en af de første sponsorer festsalens restaurering i 1984-85. Direktør Hans Eyvind Hansen overrækker checken til Peter Ludvigsen, mens museets forvalter Jack Rothmann Christensen ser til sammen med arkitekt Michael Freddie, der stod for restaureringen. Foto: Peter Danstrøm.

Interessen koncentrerer sig ganske klart om det nye: Arbejdernes Kulturhistorie og derudover om vores ret åbne og impressive udstillingsform, om vores indsamlingsmetode og om vores tilrettelæggelse af PR-funktionen. (Årsberetning 1985). ►

Når vi restaurerede festsalen allerede i 1984-85, var det som en del af ønsket om at etablere en mangesidet funktion i museet. Fortællingerne i udstillingerne – og hele indsamlingsarbejdet – var naturligvis kerneydelserne, men rammerne for andre funktioner var også væsentlige. Salen var den perfekte ramme for en bred kulturel aktivitet, og det var med det formål for øje, at vi restaurerede den så tidligt. Det valg har gennem årene vist sig at være rigtigt. Salen er unik i København, ja, i hele Nordeuropa! Modellen er på det nærmeste en varietésal fra de københavnske brokvarterer i sidste del af 1800-tallet, men den er den eneste, der eksisterer i dag, og derfor et enestående historisk udtryk. Gennem de 20 år, der er gået siden restaureringen, har salen fungeret som en meget harmonisk forlængelse af husets historiske fortælling. Her har været holdt

utallige arrangementer i kombination med besøg i udstillingerne, og en lang række markante begivenheder har fundet sted her. Vi var lidt stolte, da EU Kommissionens Økonomisk/Politisk udvalg holdt møde i salen i 1987. I 1990 blev ikke alene salen, men hele huset sikkerhedskontrolleret i alle ender og kanter, da det nordiske socialdemokratiske samarbejdsorgan SAMAK mødtes i Danmark, med bl.a. formændene Gro Harlem Brundtland, Ingvar Carlsson og Svend Auken som deltagere. Sikkerhedsopbuddet var enormt, og specielt var den svenske sikkerhedstjeneste meget voldsom, kun få år efter mordet på Palme. Op gennem halvfemserne blev en lang række receptioner og politiske møder afholdt i salen, men også konferencer, koncerter og fester.

I forbindelse med restaureringsarbejdet var arkitekterne meget opmærksomme på lyden i salen. Oprindeligt er den bygget til, at en formand kan stå oppe for enden af salen og tale hele forsamlingen op uden mikrofon og højttalere. Igennem en række lydprøver forbedrede vi under restaureringen disse naturligt gode lyd-mæssige forhold og etablerede en meget flot akustik. Netop det

forhold var afgørende for noget af det bedste, der gennem årene er foregået i festsalen, nemlig koncertrækken "Kammermusik med Birkes". Den forløb fra 1991, indtil vi lukkede salen i forbindelse med tilbygningen i 2003. "Kammermusik med Birkes" blev produceret i et samarbejde mellem Danmarks Radios P2, ARTE og museet. Der var fuldt hus søndag formiddag seks til tolv gange om året – og kvaliteten var høj.

► *Inden da var museet blevet godt kendt i England gennem en fire timer lang direkte transmission på BBC den 19. marts. Museets bidrag var en direkte transmission fra festsalen af "Kammermusik med birkes", kombineret med et interview med Peter Ludvigsen om museets historie og om arbejderhistorien i Danmark. (Årsberetning 2003) ►*

Variationerne i salens forlængelse af museets kulturelle aktiviteter har været meget stor. I 1992 besøgte Nelson Mandela museets festsal ved den takkerejse, som han foretog i de nordiske Lande efter ophøret af Apartheid i Sydafrika. LO havde lejet salen for at give mødet med Mandela en værdig ramme. LO brugte i øvrigt salen igen den 2. januar 1998 som ramme om LO's 100-års jubilæum. Ved den lejlighed var salen for lille og

Nelson Mandela taler i festsalen i 1992. Bag ham ses LO's formand Finn Thorgrimsson. Pulten er fra Karl Marx-klubben, som i 1900-tallets første årtier holdt til i Forsamlingsbygningen og var træningsstedet for kommende socialdemokratiske politikere.

et telt blev rejst over gården ved indgangen for at rumme de 1.200 gæster, der kom for at ønske til lykke med jubilæet. I øvrigt har socialdemokraterne fejret Anker Jørgensens både 80-års og 85-års fødselsdag med en reception i salen. Men salen har også været brugt til bisættelser – f.eks. blev museets første formand Max Harvøe bisat fra salen ligesom blandt andre forfatteren Dan Turéll.

I dag er salen et helt naturligt element i museets mangesidede aktiviteter. Når der ikke er arrangementer, er der åbent for udstillingernes gæster – om sommeren med en særlig faneudstilling. Men ellers er der årligt en vifte af forskelligartede aktiviteter fra teater over koncerter til konferencer og festarrangementer – alt under hensyn til, at det foregår i et fredet lokale – i den første fredede arbejderbygning i Nordvesteuropa.

Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv har gennem årene opbygget en omfattende samling af faner. I sommerperioden udstilles dele af samlingen hvert år i festsalen.

Café & Ølhalle "1892"

Den gamle arbejdercafé i kælderen er Københavns eneste fredede kælderbeværtning. Den har også siden 1879 været husets "problem-barn". Husets protokoller beretter f.eks. om adskillige konflikter med værtshusholdere, der ikke overholdt aftalerne eller ligefrem tog af kassen, og om underskud på driften.

Inden museets start var caféen "Kajs Kælder" blevet restaureret i bodegastil. Underskuddet på driften som frokostcafé med 8 ansatte viste sig at være betragteligt og allerede i februar 1983 blev caféen lukket. Nogen tid efter åbnede den som Café Den Røde Rose, drevet af et socialdemokratisk kollektiv på frivillig basis. En sådan driftsform er temmelig sjælden i restaurationsbranchen – og det gik da heller ikke her. Efter et par år måtte caféen lukke og museet dække et underskud på en kvart million kroner.

Bag restaureringen af Café & Ølhalle lå bl.a. et ønske om at etablere en tematisk restaurant som en direkte forlængelse af udstillingernes historiefortælling. Foto: Allan Schnipper.

I museets bestyrelse blev det derfor besluttet, at museet fremover selv skulle stå for restaurationsdriften, og at den skulle integreres i den museale drift. Caféen skulle fremover være tematisk som en del af den fortælling, som man allerede kunne møde i udstillingerne. Frem til 1988 fandt der derfor en restaurering sted, og fortællingens tidsmæssige snit blev lagt i 1892. Også her er der naturligvis tale om situationer,

hvor elementer ikke kan gennemføres til bunds. F.eks. var der jo ingen kølediske i 1890'erne.

Restaureringen af Café & Ølhalle i kælderen havde den "sidegevinst", at hele huset i den forbindelse måtte funderes ordentlig, det viste sig nemlig under restaureringsarbejdet, at de forventet bærende skillevægge ikke var bærende. Faktisk slog hele bygningen revner helt op til 4. sal. Det fik mureren til spontant at udbryde: "Det må man sige! Det hus har åbenbart kun stået på renommeet i mere end 100 år".

Fra starten blev Café & Ølhalle "1892" og det tilhørende folkekøkken i de tidligere køkkenregioner tilrettelagt som en kombineret udstilling og restauration. Den form for drift var bemærkelsesværdig i flere henseender. For det første var det vores første udstilling, som i sig selv var direkte afhængig af en økonomisk omsætning, for det andet en direkte forlængelse af udstillingernes fortællinger med temaet "Smag på historien". Gæsterne skal ikke alene bruge syns- og høresansen, som tilfældet er i udstillingerne, men også smagssansen. Det kræver en hel del disciplin at drive en historisk temarestaurant, og i 1997 strammede vi temaet op gennem udgivelsen af en folder, "Mad & Museum", som hentede sin inspiration i arbejderne og bøndernes madkultur fra 1800-tallets Danmark.

Café & Ølhalle blev midlertidigt lukket i forbindelse med ombygning og udvidelse af museet i 2003, og efter museets genåbning i 2004 har den været bortforpagtet, men med samme tema.

Udstillinger

► *Vi har ikke mere udstillingsplads. (Årsberetning 1985)* ►

Over hele landet er museet velkendt for sine faste udstillinger, og især i sommerhalvåret kommer gæster fra hele landet for at se disse. Museets særudstillinger derimod besøges fortrinsvis af folk fra København og Sjælland.

Kombinationen med faste udstillinger med appel til folk, der besøger os, fordi museet er kendt

Gaden i museets succesudstilling om hverdagen i 1950'erne som den så ud ved åbningen i 1984. Foto: Erik Nielsen.

over hele landet og særudstillingerne, der tiltrækker et publikum af mere regional karakter, og som kommer oftere, er derfor vigtig for museets drift.

Ved starten i 1982 var der ikke så meget som en knappenål i samlingerne. Der var ingen samlinger!

I begyndelsen af 1983 enedes vi derfor om at markere museet med en udstilling om hverdagslivet i 1950'erne. Da der, som sagt, ikke var noget som helst i samlingen, skulle alt fremskaffes. Vi havde med vilje valgt halvtredserne, fordi mange mennesker stadig gemte genstande fra det årti, som kunne være velegnet til opbygning af en udstilling, og som man stadig kunne få fat i. Museet startede derfor en meget hektisk kampagne i foråret 1983. I første omgang skete det i dagspressen, som meget velvilligt skrev om det nye Arbejdermuseums ønske om at dokumentere 1950'erne. Det gav imidlertid ikke andet resultat end omtalen! Vi fik først gang i indsamlingen,

da vi detaljeret beskrev, hvad det var for ting, vi gerne ville have fra 1950'erne. Disse detaljerede beskrivelser blev opført på lister over ønskede ting og anbragt i de relevante fagblade. I begyndelsen af 80'erne var der stadig næsten 30 forskellige forbundsblade og det var relativt nemt at målrette grupperinger af ønsket materiale til de forskellige fagblade: Arbejdsmandenes, Murrernes, Husligt, Grafisk, Metal osv. Denne målrettede indsamlingsform gav stor bonus. I løbet af et par måneder i foråret 1983 fik museet indleveret omkring 12.000 genstande – hovedsageligt fra 1950'erne. Indsamlingen gav materiale til mere end en udstilling om hverdagslivet i 1950'erne, men den skabte også adskillige års registreringsarbejde. Udstillingen "1950'erne – en udstilling om arbejderfamilien" åbnede den 1. maj 1984. Den var egentlig kun bygget til at skulle vises i et halvt år frem til efteråret 1984, men først i efteråret slog udstillingen igennem i offentligheden, og vi udsatte derfor nedtagningen. Siden er den blevet forlænget flere gange, inden den endte

Søstrene Anna og Yrsa Sørensen i Yrsas lejlighed lige inden museet overtog lejligheden, der i dag kan ses i udstillingen "Familien Sørensen".

som permanent udstilling – og altså stadig vises den dag i dag – dog ikke i helt samme form som i 1984.

Med udstillingen om 1950'erne skabte vi samtidig det udstillingsprincip, som Arbejdermuseet skulle blive kendt for gennem årene. Den helt basale formidlingsidé er åbenhed, nærhed, enkel forståelse, ukompliceret fortællestruktur, genkendelighed og en meget stærk detaljerighed. Museets intense fortælling omkring interiør blev meget vel modtaget af publikum og skabte en følelse af identitet mellem en meget stor gruppe brugere og museet som institution. Udstillingsprincippet har den store fordel, at det kan forstås af alle, det være sig skolebørn, bedsteforældre eller hele familier på udflugt søndag eftermiddag.

Efter åbningen af udstillingen om 1950'erne kunne vi ane, at man som nyt museum kunne tillade sig lidt mere end de fleste. Da vi besluttede at

fortsætte med at lave en udstilling om krisen i 1930'erne, skulle vi derfor igen foretage en utraditionel indsamling. Denne gang valgte vi at bruge "Røde's" hjem fra TV-serien "Matador", som havde hærget landet i 3-4 omgange i løbet af 70'erne og 80'erne. Kulisserne stod fuldstændig intakte på Nordisk Film, og Arbejdermuseet lånte det samlede hjem og udstillede det i 1985. Beskeden til publikum var ikke, at vi udstillede "Røde's" hjem, som en fortælling om 1930'erne. Beskeden var, at museet ville etablere en udstilling om arbejderne i 1930'ernes krisetid, men at vi ikke havde noget som helst til den fornødne dokumentation. Det var dét, vi bad folk om at hjælpe os med. Det viste sig at være sværere at foretage et målrettet indsamlingsarbejde om 1930'erne end tilfældet havde været med 1950'erne. Men det lykkedes alligevel, og i 1986 åbnede vi den næste permanente udstilling "Trange tider – et arbejderhjem i 1930'erne".

Efterhånden som en del af erhvervslejerne i ejen-

dommene flyttede ud, fik vi mulighed for at fortsætte opbygningen af de faste udstillinger, og i 1986 åbnede vi endnu en fast udstilling. Denne gang om arbejderbevægelsens og arbejderklassens start. Titlen var "For liv og brød - de første arbejdere".

► På bestyrelsesmødet sidste år talte flere af deltagerne for, at 1950'er-udstillingen ikke skulle tages ned, som planen var det dengang. Som de fleste ved, er det ikke sket. (Årsberetning 1986) ►

Opbygningen af de faste udstillinger i årene fra 1984-1986 var meget hektisk, men også meget spændende, og naturligvis var det helt afgørende, at publikum understøttede vores udstillingsvirksomhed ved at møde trofast frem. Allerede midt i 80'erne var det årlige besøgstal på 75-80.000 gæster. Interiørerne, hjemmene, hverdagslivet, den forståelige fortælling - den direkte oplevelse var en stor succes. Der er næppe tvivl om, at denne profil lå bag en henvendelse, vi fik i 1990 fra familien omkring Yrsa Sørensen. Vi fik af familien tilbudt et helt hjem, bortset fra de relativt få ejendele, som den 90-årige Yrsa ønskede at bringe med på plejehjemmet. Hjemmet var blevet etableret i 1915, da Yrsa, som 15-årig flyttede ind sammen med sine forældre. Bortset fra de helt nødvendige fornyelser, som

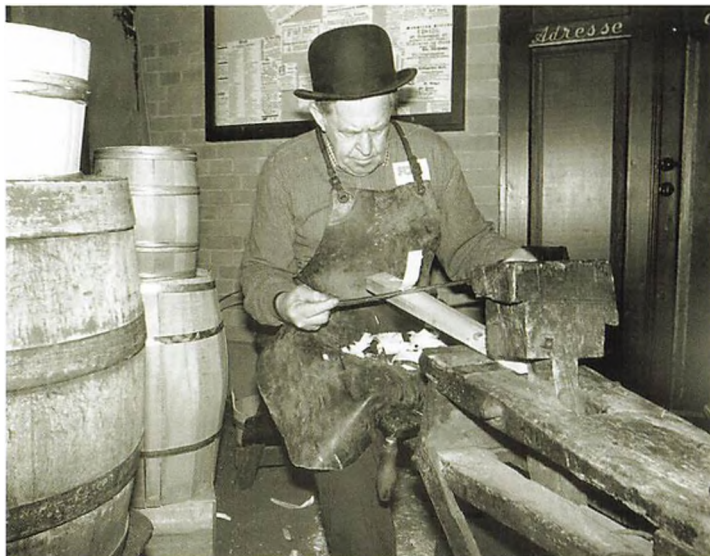
f.eks. stole, havde hun intet ændret gennem en hel menneskealder. Lejligheden lå på Gl. Kalkbrænderivej, og huset, hvori lejligheden lå, var kondemneret. Vi stillede den betingelse, at vi skulle have det samlede interiør, dvs. vægge, lofter, gulve osv., således at den fortælling om familiens liv, som vi allerede havde besluttet, vi ville udstille, kunne blive så intens som mulig. Udstillingen åbnedes som fast udstilling i 1994.

Hidtil havde de faste udstillinger været bygget over fiktive modeller, som lå tæt på den historiske virkelighed, men denne gang var der ikke tale om fiktion, men om en skildring af en families liv, bygget op omkring det hjem, som familien altså overdrog museet i 1990.

► "Familien Sørensen - en arbejderfamilie på Østerbro - 1885-1990" blev den 1. juni åbnet af Kulturminister Jytte Hilden, som ved samme lejlighed blev den første - og hidtil eneste - der har siddet fast i museets elevator. (Årsberetning 1994) ►

I forbindelse med LO's jubilæum i 1998 blev den faste udstilling "For liv og brød - de første arbejdere" taget ned og i stedet opbyggede vi en ny fast udstilling om arbejderbevægelsens samfundsbærende rolle igennem hele 1900-tallet.

I denne udstilling, "Folkets Århundrede", brød vi helt med interiørprincippet og forsøgte bevidst

► I udstillingerne har vi haft to håndværkere arbejdende i årets løb. Det drejer sig om Henry Nielsen, som har rullet cigarer, og Henry Sandahl, som har arbejdet i bødkerværkstedet i udstillingen "For liv og brød - de første arbejdere". (Årsberetning 1987) ►

Foto: Peter Ludvigsen.

► Årets første særudstilling var "Desværre lukker værkstedet ved Genforeningen - en DDR-familie gennem 40 år", der åbnede lige efter nytår. Udstillingen var produceret af Museum für Volkskunde i Kommern (Tyskland). Udstillingen blev særdeles vel modtaget af publikum og besøgt af 30.546 gæster. (Årsberetning 1993) ► Foto: P. S. Seifert.

at bibringe de udstillede genstande en værdi i sig selv. Princippet om den levende fortælling blev ændret til et princip, hvor de udstillede genstande - gennem udstilling i montere, der næsten havde karakter af rammer omkring malerier - blev specifikt fremhævet. Udstillingen rummede en lang række fine genstande om arbejderbevægelsens historie, som vi efterhånden havde fået indsamlet. Men udstillingsprincippet var fortænkt og fungerede ikke. Det var alt for svært for gæsterne f.eks. at forstå symbolværdierne i et skilt fra Bryggeriet Stjernen, karaffen fra Kanslergade-forliget, madpakken fra Rosenborg, Kooperationsens opbygning og Nordvestkvarterets nedtur i slutningen af århundredet. Samtidig var springet fra de venligt imødekommende åbent fortællende udstillinger om 1930'erne og 1950'erne og familien Sørensen til den krævende fortælle teknik i Folkets Århundrede alt for stort for publikum.

Folkets Århundrede blev derfor taget ned igen i 2006 og i 2007 erstattet af en fast udstilling "Arbejdet i industrien" om industriarbejdets udvikling. Denne udstilling modsvarer samtidig et

meget stort ønske om at få arbejdet udstillet i museets faste udstillinger, som jo gennem årene har været domineret af arbejderhjemmene og arbejderens fritidsbeskæftigelser. Samtidig var det dog meget naturligt, at udstillingen om arbejdslivet først kom senere. De genstande, man skal bruge til at opbygge en sådan udstilling, er generelt meget sværere at skaffe gennem indsamlingsarbejdet end tilfældet er med genstande fra folks hjem. Der skulle derfor investeres meget længere tid til at etablere den nødvendige samling som grundlag for en udstilling om industriarbejdet.

I en opbygningsperiode er der en utrolig energi til stede i en organisation. Det var også tilfældet med Arbejdermuseet, og samtidig med den målrettede opbygning af de faste udstillinger skabtes særudstillinger som en helt naturlig del af det meget høje aktivitetsniveau. Museets politiske engagement viste sig i årene fra 1986 til 1988 gennem en række særudstillinger, som alle havde en solidaritets-idé. Vi viste bondemalerier fra Nicaragua i 1986, billedtæpper fra Botswana i 1987

Tekst: Fra åbningen af den retrospektive udstilling af maleren Victor Brockdorff. Fra venstre: Malerne Christine Sherfig, Kjeld Heltoft taler med Ole Sohn, Peter Ludvigsen og Hanne Abildgaard, der havde tilrettelagt udstillingen. Alice Brockdorff, der er på vej ud af billet havde stillet Brockdorffs store samling i deres hjem til rådighed for udstillingen. Foto: Allan Schnipper.

og Shona- og Makonde-skulpturer fra Mozambique og Zimbabwe i 1988. Undervejs var rygtet om de gode interiør-udstillinger på Arbejdermuseet nået til Grønland. Og den grønlandske fagbevægelse bad os om i 1987 om at lave en vandrestilling for dem. Den hed "Din historie – sådan levede vi i 1956". Udstillingen blev tilrettelagt under et ugelangt ophold på Qaqortoq Højskole. Og selve opbygningen blev fjernstyret fra København gennem det næste år. Skal man bedømme en udstillings succes efter, hvor høj en procentdel af befolkningen i et land, der har set den, så må man sige, at dette er museets mest succesfulde udstilling. Gennem de følgende år blev udstillingen transporteret fra bygd til bygd i Grønland, vist i stort set i alle bygder og besøgt af så at sige alle grønlandere.

Efter kommunismens kollaps omkring 1990 brugte vi i nogle år særudstillingerne til at fortælle om DDR og Sovjetunionen, men også til at fortælle om de danske kommunisters historie, bl.a. blev kunstsamlingen fra Land og Folks hus vist på en særudstilling på museet, ligesom en del af kunsten fra det hus senere blev overdraget til museet.

Det er velkendt, at gode særudstillinger i høj grad opretholder et pænt besøgstal på et museum. I 1994 fik vi lejlighed til at inddrage et nyt publikum, nemlig de fotointeresserede. Museet havde allerede i 1984 vakt opmærksomhed ved at vise en fotoudstilling af amerikaneren Louis Hines, der havde dokumenteret arbejderlivet i USA i perioden op til 1. verdenskrig. Og 10 år senere fik vi lejlighed til at vise endnu en interessant fotoudstilling. Der var tale om Sebastião Salgados udstilling "Workers". Salgado havde rejst det meste af verden rundt og fotograferet arbejdere og arbejdssituationer med en intensitet, som virkelig er sjælden.

Allerede i 1984 viste vi vores første lille kunstudstilling. "Christian Danskers billedverden" var en udstilling af naivistiske malerier, som blev tilrettelagt i samarbejde med Århus Kunstmuseum. Især på balkonen i festsalen blev de følgende år vist en række mindre kunstudstillinger af f.eks. Edward Anberg, Kirsten Hamann, Lene Flensburg og flere andre.

I forbindelse med Kulturbyåret 1996 satsede museet meget hårdt på den hidtil mest ambitiøse

kunstudstilling. Arbejdet med at skabe udstillingen "Edvard Munchs Arbejdermotiver" havde stået på siden 1994 og foregik i et samarbejde mellem Norsk Industrierbejdermuseum i Rjukan, Munch-Museet i Oslo og Arbejdermuseet i København.

Edvard Munchs mange motiver af arbejdere, bønder og håndværkere i arbejde havde aldrig været vist samlet – og udstillingen vakte stor opmærksomhed både på Industrierbejdermuseet i Rjukan, i København og på Island, hvor den blev vist i det nationale kunstmuseum Listasafn Island i Reykjavik.

Efter satsningen med Edvard Munchs værker blev profileringen af arbejderkunsten en klarere del af museets virke. Gennem adskillige år havde et samarbejde foregået med Arbejdernes Kunstforening omkring dens gedigne samling af dansk kunst fra 2. Verdenskrig op til årtusinde-skiftet.

Tegneren Klaus Albrechtsen overdrog i 2006 sin omfattende samling af karikaturtegninger til museet. Her deltager han i åbningen af en særudstilling om "Barbermaleren" John Christensen, der hentede mange af sine motiver på Nørrebro. Foto: Allan Schnipper.

Det slet bl.a. med en række særudstillinger i slutningen af 1990'erne med arbejder af Erling Frederiksen, Andersen-Nærum, Victor Brockdorff og i 2001 med den store udstilling om Anton Hansen.

► *Det har været vigtigt for museet at indgå i et samarbejde, der samtidig udgrænsede den traditionelle skelnen mellem kunstudstillinger og kulturhistoriske udstillinger. Og ét af samarbejdets væsentligste mål har netop været at påvise, hvordan en international anerkendt kunstner (Munch) kan have en relativ ukendt side med et væsentligt element af arbejderkultur. Den angrebsvinkel er naturligvis samtidig problematisk, fordi den bryder tilvante forestillinger om hvor man ser kunst, og hvad den indeholder. (Årsberetning 1996) ►*

I løbet af disse år viste det sig, at der var et stort behov for at vise kunst med relation til arbejde og industri, og at stort set ingen kunstmuseer var interesseret i at tage det tema op.

Tegneren Klaus Albrechtsen fulgte derefter med udstillingen "Venstrefløjens Satirikere", der også blev vist i Sverige og Tyskland, og i 2005 viste museet med meget stor succes en udstilling om maleren Hans Scherfig i anledning af hans 100-års dag.

Med udstillingen "Industriens Billeder", som blev vist i 2007, markerede museet et omfattende forskningsarbejde i et emne, som ingen før havde behandlet her i landet. Kataloget til udstillingen er én af de bedste af museets lange række af publikationer.

Særudstillingernes profil er både blevet ændret og forskningsmæssigt stærkere profileret gennem årene. På det kulturhistoriske område har en række undersøgelser ligget bag udstillingerne. Det var f.eks. tilfældet i forbindelse med dokumentationen af et rækkehuskvarter i Rødovre, med både indsamlings- og dokumentationsarbejdet af Daells Varehus og med undersøgelserne i Københavns Nordvest-kvarter op til udstillingen "København NV". Med hensyn til den kunsthistoriske profil har udviklingen været mere mar-

Skolebørn prøver gammeldags mad i Folkekøkkenet bag Café & Ølhalle i 1990. Folkekøkkenet blev nedlagt som udstilling i 2001 i forbindelse med udvidelse af restaurantens køkkenfaciliteter.

kant fra nogle få – lidt fاملende og mindre udstillinger i museets opstart – til de mange og store samlings- og forskningsbaserede særudstillinger med kunsthistoriske temaer i de senere år.

Formidling

Lige siden åbningen af udstillingen om 1950'erne har Arbejdermuseet haft en stor appel til skolerne. Det er helt i overensstemmelse med ideerne bag museets oprettelse, at skolerne netop skal have mulighed for at arbejde med arbejdernes – og arbejderbevægelsens historie. Museet har været så populært hos skolerne gennem årene, at det allerede i 1985 blev nødvendigt at etablere en særlig booking-ordning for skolebesøg. Denne ordning har været håndhævet temmelig håndfast i mere end 20 år. Det skyldes, at de relativt snævre lokalemæssige forhold i særudstillingerne er uegnede til besøg af flere skoleklasser eller andre større grupper samtidig. Systemet virker fint og har betydet, at museet temmelig fast gennem 20 år har haft besøg af 15-20.000 skoleelever om året. Men museet har også været

involveret i mere kontroversielle formidlingsformer.

Arbejderbevægelsens historie er velegnet til fortælling på film. Derfor indgik museet i slutningen af 1980'erne i et samarbejde med Fagbevægelsens Interne Uddannelser (FIU) om en række undervisningsfilm. Dels til brug på museet og dels til brug i tillidsmandsuddannelserne inden for fagbevægelsen. Projektet varede flere år og resulterede i otte film. De to fortalte grundlæggende historien om arbejderbevægelsens start og tidlige udvikling og om den faglige og politiske udvikling helt op til nutiden. De øvrige seks film tog en række temaer op af vigtighed for fagbevægelsen, herunder tillidsmanden, økonomisk demokrati, ligestilling mv. Arbejdet med filmen som medie fortsatte i slutningen af 1990'erne. I 1998 fejrede LO bl.a. sit 100-års-jubilæum ved at finansiere en filmserie om arbejderbevægelsens historie. Serien blev kaldt "Plads til os Alle" og bestod af en række film om arbejderbevægelsens historie. Det var oprindeligt aftalt, at den skulle vises på TV2. Da det kom til stykket, sprang

TV2's ledelse fra aftalen, så filmene blev ikke vist med den begrundelse, at fagforeninger ikke måtte sponsere TV-udsendelser. Imidlertid indgik museet i samarbejde med Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv i 1999 en aftale om at sponsorere filmene til udsendelse på DR2 fra januar til marts i år 2000. Dette sponsorat vakte en del opmærksomhed, og en repræsentant for partiet Venstre forsøgte at få stoppet udsendelserne gennem et fogedforbud ved retten i Gladsaxe. Det lykkedes ikke, men til gengæld fik både filmene og museet en meget omfattende presseomtale. Den foromtale af sagen betød, at serien blev set af 90-100.000 hver gang.

► I løbet af sommeren erhvervede museet facadeskiltene fra det nu nedlagte "Arbejdernes Ligkistemagasin" med støtte fra afdeling 27 i Forbundet Træ-Industri-Byg i Danmark. (Årsberetning 1999) ►

I øvrigt toppede det indirekte besøgstal på museet i forbindelse med med en anden TV-serie nemlig "Hatten på Arbejde" på DR1. I 2000 blev en række af disse udsendelser optaget i festsalen, og én af dem var det år blandt Top 20 af de mest sete TV-programmer med 699.000 seere, som kiggede på postbude og sygeplejersker, der lod "hatten gå på arbejde" i festsalen, hvor en gruppe kendte skuespillere improviserede scener, som publikum trak op af hatten.

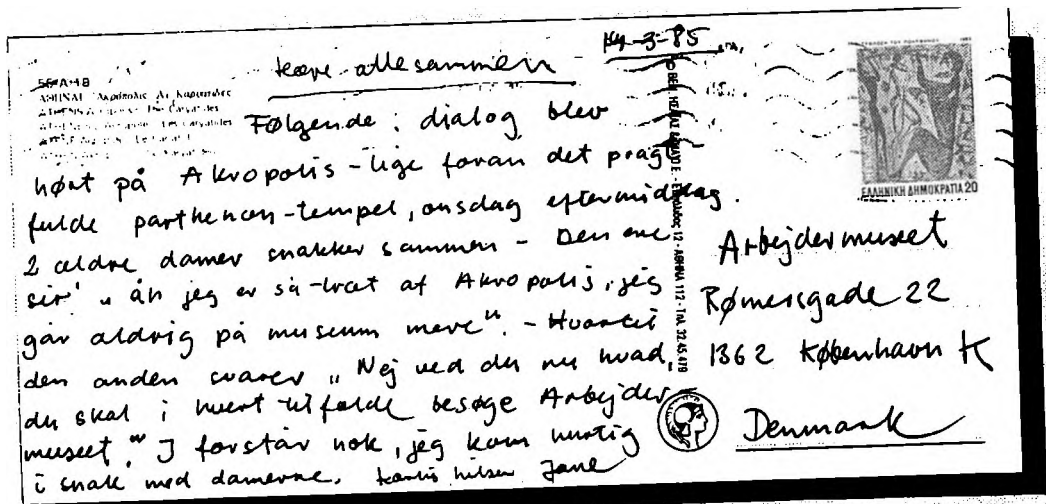
Museets gæster

Museet har helt fra starten fastholdt en linje med publikum i centrum. Uden et stort og interessebet publikum er der ikke så megen mening i at fortælle arbejderhistorien på et museum. Vi reklamerede derfor allerede fra starten i aviserne samtidig med, at vi lagde stor vægt på et grundigt og målrettet PR-arbejde.

Vi startede derfor også med at have åbent 355 dage om året i 1985, men stoppede dog i 1990 med også at have åbent onsdag aften fra kl. 16-20. Der kom simpelthen for få mennesker på onsdagene, og samtidig fandt en lang række sportsbegivenheder den gang sted onsdag aften, så konkurrencen var hård.

Til gengæld startede vi allerede i 1995 med at holde åbent om mandagen. Det første år gjorde vi det kun fra den 1. juli til den 1. november, men allerede året efter blev mandagsåbent fast hele året og har været det lige siden. Det har altid været svært at forstå, hvorfor museer skal have lukket om mandagen, og på Arbejdermuseet har det oven i købet den fordel, at skolebesøgene også kan spredes til alle ugens hverdage.

I 1995 gennemførte museet sin første publikumsundersøgelse, og siden 1997 har vi foretaget regelmæssige publikumsundersøgelser for at

forbedre eller fastholde kvaliteten og i det hele taget lære af vores gæster. Den første helt grundige undersøgelse i 1997 var samtidig en slags status over museets placering hos publikum. Ved hjælp af den kunne vi tegne et billede af museets typiske gæster. Vi havde to forskellige slags: Den ene – og mest præcise – gæsteprofil var en kvinde fra Københavns-området, hun var 48 år, havde eksamen fra folkeskolen og var offentligt ansat.

Hun tog sin familie med til museet, hvor de ankom lige over middag. Kvinden besøgte museet for første gang og havde hørt om det gennem venner og bekendte. Hun kom på museet, fordi hun var meget interesseret i arbejderhistorie, men også i historie og gamle ting i det hele taget. Efter at have brugt omkring 1 1/2 time på museet, havde hun set alle udstillingerne og evt. spist et stykke kiksekage i kaffebaren på 1. sal. Hun kunne bedst lide udstillingen om 1950'erne på 1. sal og Yrsa Sørensen lejlighed på 2. sal. Hun syntes, at pladsforholdene var lige vel trange, især når der var grupper. Alt i alt havde hun haft en god museumsoplevelse, og hun ville gerne besøge museet igen og også anbefale det til andre. Hun syntes, at udstillingerne havde givet hende en forøget viden om arbejderfamiliernes levevilkår, men om de havde ændret på hendes opfattelse af disse, tvivlede hun mere på. Hun fandt museet meget vedkommende og var meget enig i, at museet er interessant, fordi det fortæller en historie, som hun selv er en del af. Hun var godt tilfreds med udstillingerne, men der måtte gerne være mere om kvinder og børn. Og så syntes hun, at det bedste på museet var selve udstillingsmåden, fordi det hele virkede så naturtro. Det dårligste var den trange plads og faciliteterne som var for ringe.

Den anden – lidt rundere – gæst var et barn eller en ung person, der kom som en del af en gruppe. Denne gæst var typisk i gang med et uddannelsesforløb, hvor underviseren havde planlagt udstillingsbesøget. De yngre gæster gav til tider udtryk for at være kommet til museet "under tvang". De ankom tit lige efter, at museet var åbnet kl. 10 og brugte typisk lidt mere end 1 1/2 time på museet. Blandt disse gæster, var der også mange hold fra forskellige andre former for

undervisning. Børnene, der kom på museet, var som regel mere skeptiske end de voksne gæster. Ofte syntes de, at de havde lært noget om, hvordan man levede og boede i gamle dage, og at livet var hårdere dengang. Det største kritikpunkt mod museet var, at der var for mange trapper og for snævert. De fleste af pigerne syntes, at museet var spændende og interessant, mens drengene var mere skeptiske, ja, knap halvdelen af drengene fra 3. til 6. klasse syntes, at museet var lidt kedeligt. Så skoledrengen på 12 år var på det tidspunkt museets mest utilfredse besøgsgruppe.

► *De faste udstillinger har på linje med tidligere år været museets formidlingsmæssige rygrad, især i forhold til undervisningsbesøg og gruppebesøg. De faste udstillinger er grundlaget for museets "gode ry". Til gengæld er særudstillingerne grundlaget for museets fornuftige økonomi. Balancegangen er svær, fordi særudstillingen umiddelbart skaber entréindtægter, hvis den ellers er tilstrækkelig bred i sit anslag, mens de faste udstillinger i høj grad tiltrækker det "gratis" publikum og dermed stiller store krav til museets økonomi. Det skyldes bl.a., at det er nemmere at skaffe ekstra tilskud fra fonde mv. til spektakulære projekter, end det er at skaffe yderligere midler til den fornødne vedligeholdelse af "det lange seje træk". Så i den henseende er der intet nyt under solen. (Årsberetning 2000) ►*

I 2001 gav publikumsundersøgelsen os endnu mere interessante oplysninger. Først og fremmest kom publikum fra hele landet i højere grad, end det var tilfældet med f.eks. Nationalmuseet. Arbejdermuseet havde 31,5% af sine gæster fra Fyn og Jylland. Det tilsvarende tal fra Nationalmuseet var ifølge dets egne undersøgelser 28,3%.

Generelt var publikum meget tilfreds med, hvad vi viste dem, men mange pointerede stadig, at pladsforholdene var for trange, skiltningen var ikke god nok, og de udenlandske gæster (det år 14%) ville have flere tekster på engelsk. Den største anledning til at komme på besøg i museet var anbefaling fra gæster, der tidligere havde besøgt museet (41%), men vi kunne også se, at

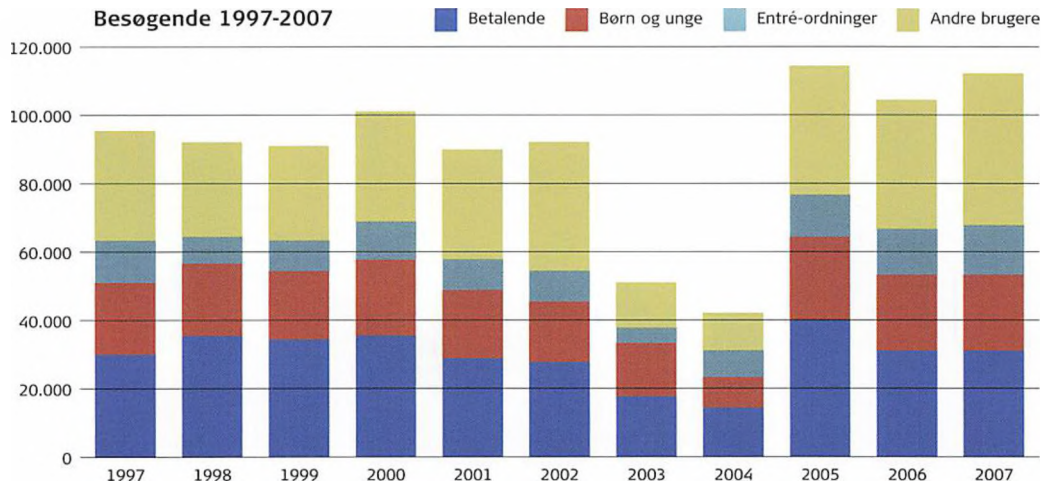
"Kammermusik med Birkes i festsalen i 1992". Foto: Allan Schnipper.

mange gæster i sommerperioden fik deres information fra fagbladene og – lidt overraskende – også fra ugebladene. Næsten halvdelen (44,6%) var under 50 år (det år blev skolebesøgene undersøgt særskilt), og godt 60% af gæsterne var kvinder.

Året før var vi begyndt at sende museets foldere systematisk ud gennem Danmarks-distributionen over hele landet, og undersøgelsen viste, at omkring 10% af gæsterne faktisk kom via denne folder-distribution.

Det var efterhånden helt tydeligt, at Arbejdermuseet havde fået sig et fast og bredt publikum fra hele landet, men også at det var blevet kendt i udlandet, således at turister også besøgte museet. Og til stor glæde for museet er afstanden til København fra Jylland og Sverige blevet væsentligt mindre efter, at vi har fået broerne. F.eks. kom – 10 år efter den første undersøgelse – i 2006 mere end halvdelen af gæsterne fra Jyl-

land og Fyn, og blot en fjerdedel fra Storkøbenhavn i sommerens undersøgelse. Denne fordeling ændrede sig i oktober hvor kun hver 4. gæst var kørt over broen, mens 46% kom fra Storkøbenhavn. Næsten halvdelen af gæsterne det år (42%) besøgte museet sammen med deres partner. Om sommeren kom 22% med børn, mens det tal faldt bemærkelsesværdigt i efteråret, hvor børnene jo alligevel kom med skolerne. I øvrigt kom hver 5. gæst om sommeren, sammen med venner. Det tal steg meget kraftigt, så omkring halvdelen kom med vennerne i efteråret 2006. Ni ud af ti af gæster udtrykte, at besøget oversteg forventningerne, men man kan også vurdere tilfredsheden ved at kigge på, om folk har været her før. Hele 60% af gæsterne var nye i løbet af sommeren. Mens det om efteråret kun var halvdelen, der ikke havde været her en eller flere gange, og nu var museet for resten blevet så etableret, at en del havde været der som børn! 60% af samtlige, der besøgte os for første gang den sommer, kom i øvrigt fra Jylland.

Anbefaling er stadig den bedste reklame. Omkring 40% af gæsterne i 2006 kom, fordi de havde fået anbefalet museet af venner og familie, mens 35% kom, fordi de havde været på museet før og gerne ville gentage besøget.

Gennem årene er museet således blevet kendt gennem en målrettet og bevidst markedsføring. Denne markedsføring er samtidig fulgt op af en omfattende pressedækning. Vi har egentlig aldrig forsømt nogen lejlighed til at komme i pressen. Det er i meget høj grad lykkedes gennem årene.

Samlinger

Fra starten blev alle ledige rum i forsamlingsbygningen brugt som magasiner i forbindelse med den meget succesfulde indsamling af 1950'ergenstande. I 1984 havde vi tømt og rensset festsalens loftsrum til det formål. Loftrummet havde tilsyneladende i årtier været frit tilgængeligt for en større dueflokk, og et hold af museets medarbejdere blev udstyret med særlige beskyttelsesdragter for at rydde rummet, så det kunne bruges som magasin. Så også på det punkt måtte vi på Arbejdermuseet starte helt forfra.

► Vi registrerer, som nævnt på en Personal Computer, og er et af de første museer, som bruger den type Elektronisk Data Behandling. (Årsberetning 1986) ►

I 1985 var der blevet anbragt så mange genstande på loftet, at brandvæsenet satte en stopper for, at vi kunne have magasin der. Det bevirkede, at vi i første omgang flyttede ud i laden på en gård i St. Valby ved Roskilde. Den blev indrettet til museets første fjernmagasin. Det var imidlertid lidt langt at skulle køre til Roskilde, hver gang der skulle arbejdes på magasinet, og i 1987 hjalp Københavns Kommune museet med et magasin på det tidligere Øresundshospital på Østerbro. Forholdene på Øresundshospitalet var ikke specielt godt egnet til opbevaring. Så i 1993 flyttede museet – sammen med Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv – ind i en tidligere lokomotivkedelsmedje i Guldbergsgade på Nørrebro umiddelbart i nærheden af ABA's lokaler. Samtidig var loftet over mellembygningen i Rømersgade 22 blevet isoleret og indrettet til tekstilmagasin.

I 2002 ville udlejerne i Guldbergsgade hellere bruge lokalerne til en biograf og museet måtte finde andre lokaler til magasin. Kvadratmeterpriserne tvang os lidt længere ud i omegnen, og det endte med, at museet lejede et meget stort kælderareal i Buddinge til magasin. Her flyttede vi ind i løbet af 2002/03. I forbindelse med fusionen mellem ABA og museet blev en række af de mindre magasin-enheder også omlagt. Tekstilmagasinet, som havde haft til huse i Rømersgade, blev flyttet til biblioteket og arkivets lokaler på Nørrebrogade og det samme skete med samlingen af kunst, det være sig både malerier og grafik, som blev flyttet i årene 2004/05.

Indsamling og undersøgelse

Som nævnt startede museets indsamling med en intensiv kampagne for at skaffe genstande til udstillingen om 1950'erne. I museumsverdenen skabte museet den gang fornyelse ved at sætte fokus på hverdagslivet og på helt almindelige genstande herfra. En meget stor gruppe af mennesker over hele landet blev opmærksom på museets ønsker og samlingen fra 1950'erne blev hurtigt meget stor i løbet af 1983 og 1984. Det er vigtigt at være opmærksom på, at museet – samtidig med denne indsamlingskampagne og samtidig med udstillinger om hverdagslivet – skabte en mulighed for følelse af identitet mellem museets brugere og givere og museets formidlingspolitik. Lige siden begyndelsen af 1980'erne har denne identitet været meget væsentlig for museets virke. En del af den er foregået gennem foreningen Arbejdermuseets Venner, men langt størsteparten er sket gennem identifikation mellem virkelig mange enkelte personer og museets fortælling om hverdagslivet, om den nære historie, om historien med den personlige tilknytning og om den lille historie i den store historie.

Dette forhold har betydet, at mange spontant er kommet til museet med genstande til samlingerne fra deres egen historie, med relevans til deres egen historie eller simpelthen relevans for deres eget liv. Som spontan nerve i en indsamlingskampagne om arbejderliv og hverdagsliv er det naturligvis en meget vigtig faktor. Men efterhånden som samlingerne blev fyldt, bliver det også nødvendigt at sige nej, tak, og dermed måske såre folk. Vi begyndte faktisk allerede i 1985 at sige nej, tak, til tilbud om genstande til samlingerne. Og denne politik er siden blevet strengere og strengere. Desværre, kan man sige, for det har været af stor værdi for Arbejdermuseet, og for museets samlede profil, at så mange mennesker har identificeret sig med den historiefortælling, som vi har skabt på museet.

Årsberetningerne er derfor også fyldt med undskyldende bemærkninger om restriktioner i indsamlingspolitikken, men på trods af det har vi gennem årene formået at bevare en identitetsfølelse fra mange mennesker over hele landet.

Men ikke alt er individuelt orienteret. I 1986 skul-

En af de tre madpakker fra Rosenborg. Den er pakket ind i en side af Social-Demokraten fra 1886, da ekspeditionskontoret lå i Rømersgade nr. 22. st.th. hvor Stauning nogle år senere fik sit kontor. Foto: Allan Schnipper.

le den lille sal på Rosenborg, hvor Frederik IV's glassamling fra hans forlystelsestur ned gennem Europa i begyndelsen af 1700-tallet – og som stammede fra Murano ved Venedig – restaureres for 2. gang. Bag glaspanelerne fandt konservatorerne tre madpakker. De var pakket ind i avis-papir, og det var så heldigt, at én af aviserne også havde dato på. Det drejede sig om "Socialdemokraten" fra 24. april 1886. Den gang havde avisen sit ekspeditionskontor i Rømersgade 22 st. th. Direktøren for Rosenborg spurgte, om museet var interesseret i madpakkerne. For et museum, der gerne vil fortælle hverdagshistorie, er det selvfølgelig et scoop af få tilbudt en original madpakke fra 1886, bestående af to klemmer rugbrød pakket ind i Socialdemokraten. Én af madpakkerne blev efterladt på Rosenborg, hvor de tilsyneladende havde haft det ganske fint i 100 år, så den ligger stadig bag glaspanelerne fra Murano. Den anden ligger på Arbejdermuseets magasin, og den tredje har været vist – og set med megen interesse – i museets udstillinger i årene lige siden.

Det glade personale på scenen i festsalen har lige modtaget en sponsorcheck fra Arbejdernes Landsbank (1994).

I 1989 testamenterede Strange-Galtholt fra Rødovre alt, hvad han ejede – inklusiv sit rækkehus – til Arbejdermuseet. Det betød, at museet i 1995 indstiftede Strange-Galtholts Fond til udvikling af museet. I de mellemliggende år havde vi gennemført en undersøgelse af rækkehuskvarteret "Islevhuse" i Rødovre, hvor Strange-Galtholt boede. Denne dokumentation var ikke blot en indsamling, men også en dokumentation af livet i husene siden 2. verdenskrig og blev i øvrigt bl.a. en del af Kommuneatlas for Rødovre Kommune.

I mellemtiden havde Yrsa Sørensen i 1990 tilbudt museet sin lejlighed fra Gammel Kalkbrænderivej 68, som det er omtalt andet steds.

Samlingen havde allerede i 1987 passeret 25.000 genstande, og nu i 2008 er den på 52.000 genstande og bør i de kommende år gennemgå revision med henblik på udskillelse af fejltagelser og for mange dubletter.

► *Museets samlinger blev revideret i henhold til Museumslovens bestemmelser i november/december. Der konstateredes ved den lejlighed ingen nævneværdige mangler ved samlingerne – bortset fra et enkelt nr.: Et julehjerte i papir, som var bortkommet i udstillingen. (Årsberetning 1990) ►*

I 1994 fik registreringsafdelingen lejlighed til at udarbejde en oversigt over, hvem der var muse-

ets givere, hvilke genstande samlingen rummede, og hvor de var blevet brugt. Det viste sig, at museet modtog genstande fra næsten hele landet. Sjælland og dermed Københavns-området var dog klart det område, som vi modtog flest genstande fra. Det var især interessant at se, at genstandene i meget stor udstrækning stammede fra de gamle arbejderkvarterer i København, Østerbro, Nørrebro og Amager. Det var samtidig interessant at notere sig, at de mennesker, som var kommet med tingene, ikke længere boede i det gamle arbejderkvarter, hvor både genstandene og givnerne stammede fra, men i omegnskommunerne mod vest i København, med Vanløse, Hvidovre og Husum, som de dominerende områder. Mænd og kvinder var stort set lige flittige givere, men mændene afleverede især ting med tilknytning til arbejdslivet og til organisationslivet, mens kvinderne især afleverede tøj og boligudstyr.

I 1990 var museet startet på et dokumentationsarbejde om Orlogsværftet i forbindelse med nedlæggelsen af værftet og dele af Holmen. Dette arbejde videreførtes i det omfattende projekt omkring "Dokken", som omtales andet sted. Arbejdet med dokumentation af værftsindustrien fortsatte med nedlæggelsen af Burmeister & Wain. Her foretog museet i 1995 en sidste indsamling på det lukkede værft i samarbejde med Nationalmuseet, Teknisk Museum, Handels- og Søfartsmuseet og B&W-museet. I første omgang stod Nationalmuseet for styringen af arbejdet, men Arbejdermuseet overtog initiativet i 1996 og fik i allersidste øjeblik sat gang i indsamlingen. Alt materialet fra indsamlingen på B&W blev magasineret på Handels- og Søfartsmuseet i Helsingør, som skulle foretage registreringer.

I forbindelse med kommunismens kollaps omkring 1990 måtte Sømændenes Forbund opgive deres kursusejendom i Hørsholm. I en lille lund uden for ejendommen stod en temmelig stor statue af Lenin, som Sømændene havde fået foræret af Sovjetunionen i 1987. Da kursusejendommen blev solgt i 1995, ville de nye ejere ikke have statuen, og i 1996 endte den i Arbejdermuseets samling.

ABA's forretningsfører Henning Grelle gjorde i 1997 museet opmærksom på Anton Hansens meget omfattende efterladte samling af tegninger, tryk og skitsebøger, som Jens Mathiesen i 1968 havde købt af Anton Hansens enke og opbevaret siden. Samlingen blev købt af museet i 1997 og gav anledning til, at museet ansatte kunsthistorikeren Hanne Abildgaard til at registrere samlingen og udstille den. Hermed blev museets arbejde med den kunsthistoriske dimension i arbejderhistorien både "knæsat" og professionaliseret. Som omtalt andet sted, endte arbejdet med en omfattende udstilling af Anton Hansens arbejder i 2001.

Arbejdet med at indsamle og dokumentere arbejderkunsten, fortsatte med erhvervelsen af Herluf Bidstrups samling i 2000. På samme måde blev denne erhvervelse omsat til en særudstilling, der åbnede if. med museets genåbning i 2004 og var derved med til at fejre indvielsen af den nye underjordiske særudstillingsbygning.

I slutningen af 1990'erne gennemførte museet en række dokumentationsopgaver i Københavns gamle arbejderkvarterer. Det skete bl.a. i forbindelse med restaureringer i Hedebygade på Vesterbro i ejendommen, som forfatteren Tove Ditlevsen havde levet i som barn, i Ahornsgade på Nørrebro og i nordvestkvarteret på Møllerlodden og i Gravervænget.

København NV, som museet viste en udstilling om i 1995, var gennem en række år omkring 2. Verdenskrig centrum for en meget flot og kulturelt stærk, socialdemokratisk bevidsthed. Hele kvarterets idé passede fint til tanken om det sammenhængende, velfungerende samfund – fra vugge til grav – og indbefattede netop også, at man i sit liv profilerede sig kulturelt og naturligvis politisk.

I 2001 fik museet af arvingerne efter Alma og Vagn Nielsen, som havde boet i nordvestkvarteret hele deres liv, en fantastisk samling af den kunst, som parret havde skaffet sig som en del af deres kulturelle bevidsthed gennem 1940'erne og 1950'erne. Samlingen rummede især en række værker af Hjalmar Kragh Pedersen og "Barbermaleren" John Christensen. Hjalmar Kragh Peder-

sen hentede sine motiver fra industrien og fra Nordvest-kvarteret, som han levede og malede i, mens "Barber-maleren" hentede sine motiver fra Nørrebro i området omkring Assistens Kirkegård. Samlingen er et meget fint udtryk for den kulturelle bevidsthed, som var bærende for både socialdemokraterne og fagbevægelsen igennem årtierne efter 2. Verdenskrig, og museet modtog den med stor glæde. I de to særudstillingslokaler, der lå i tilknytning til den permanente udstilling "Folkets Århundrede" på 3. sal, havde museet i 1997 vist en række kunstudstillinger, som fik karakter af "kunstnerisk kommentar" til udstillingen om "Folkets Århundrede". Her viste vi bl.a. udstillinger af Peter Lautrop, Lars Ravn, Erik Hagens og Erik Styrbjørn Pedersen. Det var derfor også meget naturligt at forsætte denne udstillingsrække med at vise Alma og Vagn Niensens samling her. Det skete i årene 2002-03.

Lige siden slutningen af 80'erne havde Arbejdermuseet haft et tæt forhold til Arbejdernes Kunstforening. Gennem årene har museet vist adskillige udstillinger fra Kunstforeningens samling og deltaget i arbejdet med at formidle kunsten på arbejdspladsen. Omkring årtusindeskiftet blev det mere og mere klart, at forudsætningen for det store formidlingsarbejde i Arbejdernes Kunstforening var ved at forsvinde. Samtidig kom det på tale, at Arbejdermuseet evt. kunne overtage kunstforeningens samling. Den bestod af cirka 600 oliemalerier fra tiden efter 2. Verdenskrig stort set kun af danske kunstnere. Endvidere bestod den af omkring 3.000 grafiske blade af danske og nordiske kunstnere. I 2002 indgik museet en aftale med Arbejdernes Kunstforening om overtagelse. I forbindelse med overtagelsen skete en vis udskillelse af dubletter, som blev fordelt mellem kunstforeningens medlemmer. Den resterende og ret omfattende samling indgik herefter i museets kunstsamling

I 2006 fortsatte arbejdet med større samlinger med høj relevans til Arbejdermuseets indsamlings- og udstillingspolitik. Denne gang var der tale om erhvervelsen af tegneren Klaus Albrechtsens samlede værker. Klaus Albrechtsen havde allerede i nogle år været i kontakt med museet omkring udstillingsvirksomhed, og denne kon-

takt endte med, at museet indgik kontakt med kunstneren om, at hans samlede værker indgik som en del af museets samlinger.

Dokken

Interiørerne fra arbejdernes hjem og arbejdspladser, som museet startede med at vise i 1984 blev så populære, som vi aldrig havde drømt om. Det var på sin vis både godt og skidt. Det var naturligvis godt for det nyoprettede Arbejdermuseum, fordi vi i løbet af meget kort tid blev en velbesøgt attraktion, og det var helt specielt godt, at den umiddelbare historie om hverdagens liv i den grad kunne vinde genklang hos museets gæster. På længere sigt betød det, at folk – som nævnt under samlingerne – efterhånden forbandt museet med arbejderhjem og de "gode gamle dage". Derfor har vi i dag en meget fin samling fra hverdagen i midten af forrige århundrede, men de store og tunge ting fra arbejdernes hverdag, nemlig maskinerne og redskaberne i den industri, som arbejderne nu en gang arbejdede i, gik uden om museet og blev ikke det, det skulle have været, nemlig den anden side af vores profil. Den skævhed forsøgte vi at rette alvorligt op på i forbindelse med Orlogsværftets nedlæggelse på flådestation Holmen i København.

Projektet "Dokken" varede i 5 år – fra 1990-1995. Den egentlige baggrund for projektet var den unikke produktionssituation, som Orlogsværftet altid havde befundet sig i. I modsætning til andre værfter havde Orlogsværftet intet egentlig profitmotiv. Når produktionsudstyr eller maskiner efterhånden blev uddateret, blev de ikke skrottet. I stedet gik man simpelthen udenom. Det betød, at der ved værftets lukning stod et enestående produktionsudstyr, der kunne fortælle industrihistorien fra 1870'erne til 1990 – set fra et skibsværfts mangesidede og facetterede synsvinkel. Og det var uden mangler!

Arbejdet bestod i første omgang af dokumentation og indsamling på Orlogsværftet. De stadig eksisterende arbejdsprocesser blev dokumenteret, og værftet blev gennemfotograferet. Samtidig fandt en indsamling af udstyr og redskaber sted, således at projektet hurtigt fik opbygget en

omfattende samling til belysning af arbejdet på et værf.

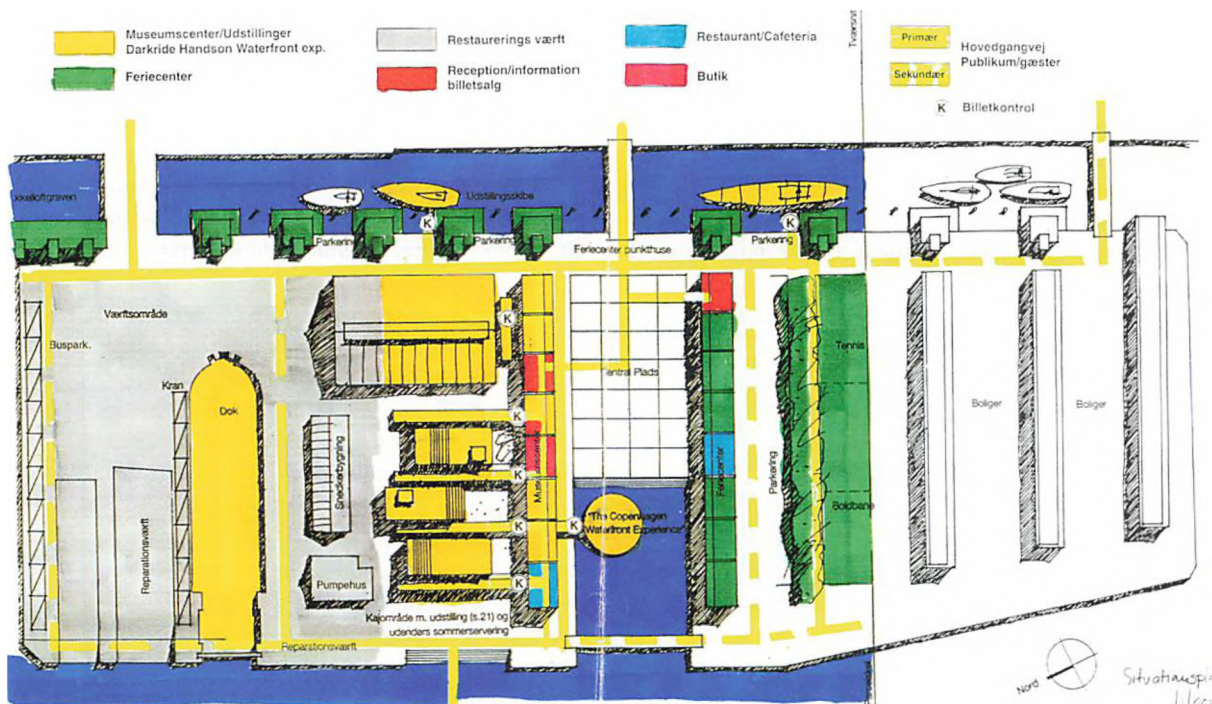
“Dokken” omfattede en stor gruppe af samarbejdspartnere – både i og uden for museumsverdenen. Mest udenfor! I 1993 etablerede museet “Fonden Dokken”, som en selvstændig fond. Baggrunden for etableringen var, at en evt. fallit i projektet kunne skade museets økonomi anseeligt. Derfor blev hele arbejdet udskilt i den selvstændige fond med repræsentanter for fagbevægelsen, hotel- og restaurationsbranchen, Københavns Kommune og Arbejdermuseet. I første omgang etablerede arkitekt Michael Freddie en teknisk arbejdsgruppe omkring den del af processen. I anden omgang stod arkitektfirmaet 3 x Nielsen fra Århus for færdigudviklingen af det meget spændende projekt sammen med landskabsarkitekt Jeppe Aagaard fra Helsingør.

Udviklingsarbejdet blev hovedsagelig finansieret af Arbejdsmarkedets Feriefond og Velux-fondene. Der foregik en omfattende planlægning

af det arbejdende museum, det gamle Orlogsværft inklusiv dok, beddinger, skibsbygningshal, riggerloft, smede-, tømrer- og snedkerværksteder og meget mere. Over for Orlogsværftet på Dokøen lå Philip de Langes pakhuse, bygget i 1700-tallet som pakhuse for flåden. Disse bygninger blev også indarbejdet i projektet. Tanken var at etablere et feriecenter i tilknytning til det arbejdende museum. Projektet havde allerede fået tilbudt en skonnert, en slæbebåd og en coaster, så en del af det, der skulle foregå på vandet, var også undervejs. I første omgang måtte “Dokken” ændre planer, da Kulturministeriet gik ind og lagde beslag på pakhuse til en udflytning af Arkitektskolen, men arkitekterne 3xNielsen udarbejdede et meget flot forslag, hvor feriecenter-delen blev nybygget i helt moderne arkitektur langs med kanalen på bagsiden af Dokøen.

Desværre mislykkedes finansieringens sidste fase – så sent, at skødet til ejendommen var skrevet, men ikke underskrevet.

Bag projektet “Dokken – Museums- og Feriecenter” lå fire års omfattende planlægning. Her vises publikumsfunktionernes placering og gangvejene, og arkitekterne 3xNielsen har placeret ferieboligerne i blokke ud over kanalen bag Dokøen.

Uden at tage stilling til operaen, som står på arealet i dag, er det en skam, at København som by, som kulturhistorie og som turistmål desværre ikke fik denne attraktion. Og det er direkte pinligt for det kulturministerium, som ikke spillede med, da chancen var der, at en del af de fredede magasinbygninger i dag er endt som meget dyre ejerlejligheder – i stedet for en fornuftigt omsat fælles kulturarv. Projektet blev ud over støtten fra Arbejdsmarkedets Feriefond og Velux-fondene også støttet af Finansministeriet, mens støtten fra Københavns Kommune havde teknisk karakter. Desværre, kan man sige, for der er næppe tvivl om, at et tilbud om en attraktion af den karakter, med den nerve og med et så fantastisk levende indhold, som Dokken havde, aldrig nogensinde kan etableres i København igen. Den chance er helt forspildt.

Efter nogle få revitaliseringsforsøg blev "Fonden Dokken" nedlagt i 1999. I mellemtiden var alt udstyret, alle maskinerne og den fantastiske historie i og omkring dem blevet solgt af Forsvaret som gammelt jern på et par auktioner, sådan som Forsvaret havde foretrukket det hele vejen igennem.

Presse

Lige siden starten i 1983 har museet flittigt benyttet sig af mulighederne for at informere om aktiviteterne ved hjælp af pressen. Det gælder både den trykte og den æterbårne. Det betød, som tidligere nævnt, at museet i løbet af kort tid blev rimeligt velkendt – størrelsen og nyheden taget i betragtning, og ikke kun velkendt i Københavns-området, men i hele Danmark. Faktisk også uden for Danmark.

► *Grundsynspunktet er, at intet arbejde i huset er bedre end den information, der informerer folk om dets eksistens. (Årsberetning 1984)* ►

Der var tale om en helt bevidst taktik, fordi museet jo af gode grunde var næsten helt ukendt.

Vi tilrettelagde derfor meget hurtigt en række skabeloner for pressearbejdet: På landsaviserne fik vi kontakt med relevante journalister, som kunne arbejde videre på vores pressemeddelelser, til de mindre aviser leverede vi pressemed-

delelser med fotos og til ugeaviserne leverede vi fuldstændig grydeklare artikler "med det hele".

► *Generelt har museet en overordentlig fin presse og er blevet omtalt i det omfang, som vi selv har villet det. Det gælder ikke kun den trykte presse, men også f.eks. Kanal 2. Den eneste avis, som vi synes, kunne behandle os lidt bedre, er "Det Fri Aktuelt", som tilsyneladende ikke er særligt interesseret i arbejderkultur. (Årsberetning 1988)* ►

Vi tilrettelagde det meget systematisk og det virkede faktisk vældig fint. Så museet har siden midten af 80'erne været flittigt omtalt, selv om anledningerne gennem årene skulle blive meget forskellige. Det høje niveau kunne endog oprettholdes, mens vi havde lukket for udvidelsen under jorden i 2003-04. Det sidste skyldes fortrinsvis pressens flittige omtale af museet i forbindelse med debatten om statuen af Lenin i museets gård.

Den en høje medieeksposering af museet og dets aktiviteter har undervejs resulteret i kriselignende situationer, som stort set altid er faldet ud til museets fordel, og i sidste ende har tjent til at øge kendskabet til museet.

Det skete f.eks. i år 2000 i forbindelse med DR 2's udsendelse af "Plads til os alle". Serien fik i høj grad et pænt seertal, fordi flere politikere forsøgte at spænde ben for udsendelsen med et fagedforbud, men dermed blot opnåede at eksponere serien endnu kraftigere i pressen.

Året inden havde museet fået en omfattende presseomtale, da Dansk Folkeparti ville udnytte museets aura af "de gode gamle dage" til at præsentere sit nye forslag til ældrepolitik. Til presse-mødet havde partiet lejet sig ind i Café & Ølhallen, hvilket medførte en voldsom interesse fra pressen. I den situation, hvor man roligt kan sige, at museet er oppe mod dygtige kommunikatorer, er den eneste måde at bevare kontakten på netop at lukke helt ned for kommunikationen og kun slippe præcis dét ud, der er styr på. Stort set den samlede presse ville på dagen for presse-mødet have interviews med museet om sagen. Alle

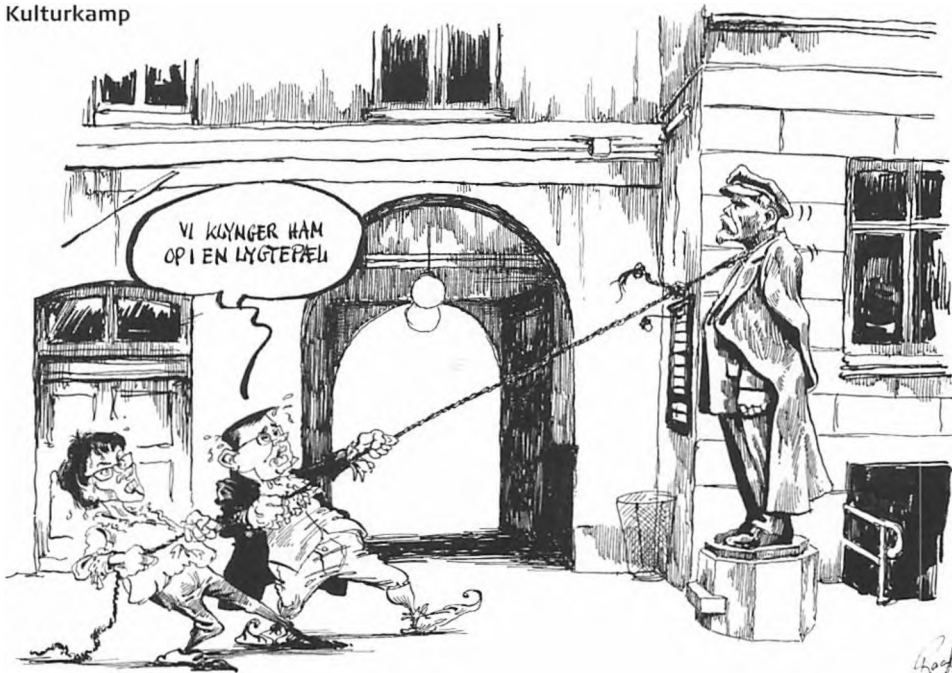
fik et nej tak – undtaget DR1's TV-avis. Den fik til gengæld kun tre sætninger at arbejde med og valgte én ud til indslaget, som naturligvis blev optaget i udstillingen om hverdagslivet i 1950-erne: "I kaffebaren til udstillingen her om 1950'erne sælger vi omkring 20.000 kopper kaffe med Rich's om året, så hvorfor i alverden skulle vi ikke tillade surrogat-politik at blive serveret i vores Café & Ølhalle?". Så hjalp det jo ikke så meget, at partiformanden bagefter bedyrede, at det var et offentligt sted og at de så sandelig også havde lov til at være her.

► *Især museet har igennem har gennem årene været involveret i konflikter, når vi ikke mente, at vi skulle give køb på fornuftige principper. (Årbog 2005) ►*

Den anden større pressesag løb over flere år og var væsentlig mere kompliceret at håndtere, fordi så mange forskellige interesser spillede ind i forløbet.

Opstillingen af statuen af Lenin i museets gård i 1997 fik hurtigt højreradikale kredse til at reagere og kræve den fjernet. Det skete i de første år gennem en række læserbreve og småomtaler især i Jyllandsposten og Berlingske Tidende. Efter at Kulturministeriets kvartalsblad "Kulturkontakten" bragte en artikel om statuen med en meget højreorienteret vurdering af Lenins politiske gerninger, krævede en politiker fra Dansk Folkeparti, at kulturministeren beordrede statuen fjernet. Det forsøgte ministeren ikke, fordi hans embedsværk naturligvis vidste, at lige netop det giver museumsloven ikke lov til. Men han havde forståelse for tanken, sagde han. Og det fik ikke ligefrem lagt låg på sagen, der florerede i pressen med indlæg for og imod. Helt grassat gik det dog først, da en socialdemokratisk læserbrevsskribent fik lokket en række prominente socialdemokrater til i et åbent brev til at kræve statuen fjernet. Det skete samtidig med, at vi genåbnede efter udvidelsen i august 2004 – og det fik os til øjeblikkelig at stoppe markedsførin-

Kulturkamp

Dansk Folkepartis Louise Frevert er blevet fornærmet på en Lenin-statue, som står foran Arbejdermuseet. Tegning: Roald Als, bragt i Politiken 28. april 2004. Tilhører Arbejdermuseet.

gen af det genåbnede museum og spare den del af budgettet helt. Begrundelsen for kravet var en idé om, at museet kun var til for at skildre den demokratiske socialisme, og det kan man ret beset ikke beskyldte Lenin for at være eksponent for. Resultatet var en presseomtale på niveau med tyveriet af guldhornene, en efterfølgende fantastisk publikumstilstrømning og ikke mindst et kendskab til museet helt ud i landets fjerneste kroge. Alene klippene fra den skrevne presse nærmede sig 600 og eksponeringen i TV og radio var ligeledes meget høj. Det var formodentlig helt imod hensigten, men museet vandt stor sympati ved ikke at acceptere politisk indblanding i sin udstillingspolitik og dermed fastholde en helt grundlæggende professionalisme – også selvom det undervejs krævede temmelig meget "is i maven".

► I 2005 blev museet klassificeret i Danske Turist Attraktioners stjernemærkeordning. Museet opnåede fire stjerner på en skala fra 0-5, de fire stjerner gives for "den helstøbt attraktion, som på nationalt niveau er af meget høj værdi". (Årbog 2005) ►

Efter sammenlægningen med Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv fik vi igen en sag, der var godt stof i pressen. Det skete i forbindelse med en kommenteret udgivelse af Jens Otto Krags dagbøger, hvor hans arvinger ikke ville acceptere den aftale, der var indgået med boet, da dagbøgerne efter Krags død blev anbragt i arkivet. De juridiske nuancer i sådan en sag er altid hårfine og vanskelige at håndtere, især når følelsesmæssige aspekter bliver trukket ned over sagen. Men her – som i andre sager – er det væsentligt, at man kan stole på, at den aftale der er indgået omkring aflevering af arkivalier bliver overholdt, også selv om arvinger mener, at det ikke skal gælde deres brug af arkivalierne.

Internationale aktiviteter

Arbejderbevægelsen har altid været international i sin fundamentale orientering. Det er ikke det samme, som at arbejderne også er internationalt orienterede. Jeg har nævnt, hvordan arbejderhjem-udstillingen i Armuri i Tampere var en afgø-

rende inspiration i starten af museets historie. Det nordiske samarbejde mellem AOF i de nordiske lande og de forskellige arbejdermuseer og museumsinitiativer i Norden fortsatte op igennem 80'erne og 90'erne.

Arbejdermuseet i København var det første nordiske, som åbnede for offentligheden. Først omkring 1990 åbnede Norsk Industriarbejdermuseum på kraftværket i Rjukan og Arbetets Museum i Norrköping i Sverige. Og et par år senere åbnede det finske Arbejdermuseum Vaapriki (Fabrikken) i Tampere i en tidligere bomuldsfabrik. Gennem årene blev det fornemste resultat af det nordiske samarbejde udstillingen af Edward Munchs arbejdermotiver, som museet viste under kulturbyåret i 1996

Rundt omkring i Europa var flere initiativer i gang for at etablere arbejderhistorien på museum. I Hamburg blev en meget omfattende udstilling om arbejderkultur vist allerede begyndelsen af 1980'erne og i halvfemserne åbnede Museum der Arbeit. Samme udvikling fandt sted i Steyr i Østrig. I slutningen af 80'erne etableres en såkaldt "Landesausstellung" i Steyr om arbejdslivet og derefter åbnede Museum Arbeitswelt i den gamle industriby. Storbritannien fik i Manchester sit arbejdermuseum "Peoples History" nogenlunde samtidig, og i Barcelona i Spanien udviklede det oprindelige tekniske museum sig til en kombination af teknik- og arbejderhistorie med en lang række små museer i gamle industrivirksomheder op mod Pyrenæerne ad Llobregat-flodens dal, hvor industriens vugge stod i Spanien, og hvor Franco-regimets beskyttelsestold havde skabt en industrihistorisk lomme af helt anakronistisk karakter.

I 1993 samlede vi på museet alle de mange gode idéer om arbejde, som vi havde mødt rundt omkring i Europa i udstillingen "Arbejde i Europa". Det var udstillingens hensigt at orientere om de forskellige traditioner, de forskellige bevidstheder, de forskellige metoder, og de forskellige håndteringer af arbejde og arbejdsliv, som fandtes rundt omkring i Europa. Det skete gennem eksempler fra en catalansk bomuldsfabrik, engelsk kulminearbejde, finsk celluloseproduktion, tysk bilproduktion og dansk brødproduktion. Ud-

Glastag og nedgang i den nye tilbygning. (Foto: Søren Olsen).

stillingen blev først vist i København og fortsatte derefter til Norge og sluttede i Moskva i 1997.

Arbejdermuseerne rundt om i landene var alle lige nye og gensidig orientering fornuftig. Ret beset var der ingen grund til, at alle begik de samme fejl. Ud over det var det klart, at vi kunne hente gode idéer hos hinanden, inspirere og hente gode udstillinger hos hinanden. Det var derfor også helt naturligt, at museet i 1997 samlede de europæiske arbejdermuseer i København for at danne organisationen WORKLAB – The International Organisation of Labour Museums.

Organisationen voksede fra en spæd start med de syv stiftere til i dag at have femogfyrre medlemmer over hele Verden. Undervejs i sin udvikling har WORKLAB organiseret en række fælles konferencer og internationale projekter. Det

mest succesrige, "Migration, Work and Identity", begyndte i 2001 og var et udstillingsprojekt om arbejdsvandring, som blev udarbejdet af syv museer i Sverige, Tyskland, Østrig, Spanien, England og Danmark. Projektet blev styret af Arbejdermuseet og finansieret af EU-Kommissionens Kultur 2000 program. Visningen sluttede i 2005

Museet tog igen i 2007 initiativ til et EU finansieret fællesprojekt. "Drømmefabrikker – Industri og Modernisme" handler om industriarbejdets indhold og fysiske udtryk på begge sider af det tidligere "Jerntæppe" ned gennem Østersøen. De Baltiske lande, Finland, Sverige, Norge og Danmark er partnere denne gang. Udstillingen, som blev vist i Danmark i 2007 fortsætter på rundtur helt frem til 2010. Som den første af museets udstillinger kan den i øvrigt også ses på nettet på www.arbejdermuseet.dk.

Personalet på Arbejdermuseet og Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv omkring juletid i 2003 ved udgravningen til den nye tilbygning. Foto: Allan Schnipper.

Arbejdermuseet og Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv

I 2004 blev arbejderhistorien samlet i én fond, da Arbejdermuseet og Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv blev lagt sammen med museet som den juridisk videreførende part. I den sammenhæng var museet opkomlingen, der gennem sit relativt korte liv havde maset sig frem og ind i folks bevidsthed med et pænt publikumstække. ABA var derimod det lange seje træk. Det var her, næsten et hundrede års dokumenter fra arbejderhistorien blev opbevaret, her fandtes en af landets bedste fotosamlinger og her fandtes landets specialbibliotek om både den danske og den internationale arbejder- og organisationshistorie.

De mange gæster besøger museet og oplever

arbejderhistorien, men først og fremmest en historisk vinkel på deres eget liv. Forskerne, forfatterne og de studerende besøger biblioteket og arkivet og arbejder sig længere ned i arbejderhistorien. Men ligegyldigt hvilket formål gæsterne kommer med, modtages de alle af de røde faner i gaden, og de får alle attraktionen Arbejdernes Forsamlingsbygning som en fælles oplevelse. Historien stråler ud af festsalen, af Café & Ølhalle og af hele den fredede bygning, som vi løbende har restaureret lige siden museets start. Og det hele hviler på samlingernes – genstandenes, kunstværkernes, dokumenternes, fotografiernes og bøgerens – solide fundament og på den måde vi fortæller historien på til publikum og tilbyder den til forskerne.

► *Rigsantikvaren udtrykte således, da han takkede for årbogen: "Rette emne, rette tid, rette sted". (Årsberetning 1986)* ►

"Den gamle kasse" og "Ungeren"

- Da Jagtvej 69 var på plakaten

Af Dorte Ellesøe Hansen

Den 1. marts 2007 stormede og ryddede politiet fra morgenstunden Ungdomshuset, Jagtvej 69 på Nørrebro i København.

I dagens løb udviklede det sig til meget voldsomme konfrontationer mellem demonstranter og politi mange steder, ikke kun i København, men også i andre europæiske storbyer hørtes protesterne.

Under politibeskyttelse gik nedrivningen af bygningen i gang, og få dage senere manglede den velkendte ramponerede facade i gadebilledet. En langstrakt tomt lå tilbage, og et Folkets Hus med dybe rødder i arbejderbevægelsens historie var forsvundet.

Plakaterne

Kort tid efter dukkede en af bibliotekets brugere op, og forærede os en stor stak plakater fra Ungdomshusets senere år. Som aktivist havde han både tegnet plakater til forskellige arrangementer i huset samt koordineret trykningen og op hængningen af dem.

Til bibliotekets traditionsrige gamle samling af venstrefløjens plakater havde vi hermed fået et nyt og spændende materiale, og ideen med at fortælle historien om Jagtvej 69 på baggrund af plakaterne gennem tiden viste sig helt oplagt.

Kvindeligt Arbejderforbund holdt i juli 1909 sin fjerde kongres i husets festsal. På kongressen vedtog man at oprette en arbejdsløshedskasse, der allerede i oktober samme år så dagens lys.

Arbejdernes Forsamlingsbygningen i Danmark.

5. Forsamlingsbygningen paa Jagtvejen i København.

Kolonialen i September 1898.

711

Vore Alledhøbere i Udlandet!

Status quo opretholdt! Tak for Eders Medvirkning under Lockout'en.

*For De samvirkende Fagforbund i Danmark
J. Jensen.*

Under konflikten i 1899 blev der indsamlet betydelige midler fra udlandet. Mange af de lockoutede søgte arbejde udenlands og aflastede derved strejkekasserne. De enkelte forsamlingsbygninger udsendte hver for sig en enslydende tak for den moralske og økonomiske støtte.

Organisationens Stilladser og Partiets Mure¹

I et sidehus til Købmagergade 52 vedtog den 2. danske Arbejderkongres i 1877 et manifest med 6 punkter, hvoraf det første var: *Opførelse af en Forsamlingsbygning.*²

Bevægelsen manglede egnede steder at samles, da politiet chikanerede de værter, som udlejede lokaler til socialisterne.

For indsamlede midler stiftede arbejderforeningerne aktieselskaber med det formål enten at

købe eller selv at bygge, og mellem 1879 og 1906 blev fem københavnske forsamlingsbygninger i hvert sit kvarter indviet på adresserne Rømersgade, Kløvermarksvej, Enghavevej, Jagtvejen og Koldinggade.

"A/S Arbejdernes Forsamlingsbygning på Nørrebro" tegnede fra 1893 person- og foreningsaktier på 5 og senere 10 kroner hos de lokale beboere, handlende og håndværkere, politiske og faglige foreninger. Den imponerende bygning Folkets Hus på Jagtvejen, som før en omnummering var nr. 49, blev tegnet af arkitekt A. Berthelsen, og indvielsen fandt sted 12. november 1897 ved en stor festlighed med *Fællesspisning* og *Bal*³ bagefter.

Huset var endnu ikke helt færdigt, og bygningsattesten for ibrugtagning kom først 16. april 1898, men teatersalen, haven, de 2 store sale og 12 mindre foreningslokaler var fra første færd i flittigt brug.

Storlockouten

Under en 3 måneder lang hård arbejdskamp i 1899 lockoutede arbejdsgiverne ca. 40.000 arbejdere med sult og nød til følge. Huset blev i lighed med de andre forsamlingsbygninger rammen om utallige faglige møder og indsamlingsfester for de lockoutede og deres familier.

Konflikten afsluttedes den 5. september med "Septemberforliget", som blev det danske arbejdsmarkeds grundlov indtil 1960. Både arbejdsgiverne og fagforeningernes repræsentanter betragtede forliget som en sejr, og i såvel Folkets Hus på Jagtvej som i forsamlingsbygninger landet over blev arbejderne samme aften indbudt til ganske gratis at fejre *Sejren*⁴ ved store fester og møder. Mange arbejdere følte dog en dyb bitterhed over de opnåede resultater.

Ingen klassekamp uden kvindekamp

Mange store og små møder og fester afløste hinanden i forsamlingsbygningen.

Den største politiske begivenhed, huset stod som vært for, var den 2. Internationale Socialistiske Kvindekongress 26.-27. august 1910. Fra 17 lande samledes kvinder som *staar paa Klasse-*

Kvinderne fik ret til at stemme for første gang ved kommunalvalget i 1909. Men det var stadig en retlighed med begrænsninger for både mænd og kvinder. Socialdemokratiet opfordrede vælgerne i 11. og 12. kreds til at møde op på Jagtvej 69 for at undersøge, om de reelt var berettigede til at stemme.

Efterse Valglisten!

Borgerrepræsentantvalg i Marts.
Skatteydere, Mænd og Kvinder, der er fyldt 25 Aar, har Valgret.
Gifte Kvinder har Valgret naar Manden betaler Skat.

Kun naar man er opført paa Valglisten har man Valgret!

Eftersyn kan foretages følgende Steder inden 8. Februar:

1. Kreds: Istedgade 5, St.	11. Kreds: Landskronagade 50, St., og Jagtvej 69, St.
2. — Prinsessegade 59, St.	12. — Jagtvej 69, St.
3. — Larslejstræde 1, Kj.	13. — Valdemarsgade 50, St.
4. — Romersgade 21, Kj.	14. — Vesterbro. Enghavevejens Forsamlingsb.
5. — Blaagaardsplads 10, St.	Valby. Kafé „Rosengaarden“, Køge Landevej
6. — Romersgade 21, Kj.	15. — Utterslev. Østre Fasanvej 252, St.
7. — Dr. Tverrgade 34, St.	Brønsh. Husum. Brønshøjholms Alle 8, St.
8. — St. Pauls Kirkeplads 9, Kj.	Vanløse. Jernbane Alle 50 (I anlægsstadiet)
9. — Kløvermarksvvej 3 (Forsamlingsbygningen)	
10. — Koldinggade 4 (Forsamlingsbygningen)	

Socialdemokratiets Valgkomite.

kampens Grundlag⁵ til en dagsorden om kvinders valgret, forsorg for mor og børn samt, hvordan man bedst kunne vinde kvinder for socialismens idé.

Blandt beslutningerne vedtog man indstiftelsen af en særlig kvindedag. I Danmark fejrede man i årene umiddelbart efter dagen på den 2. marts. Selve datoen den 8. marts blev først fastsat som fælles demonstrationsdag på en international kommunistisk konference i 1921.

En lille begivenhed, men for de involverede ikke mindre betydningsfuld, blev dagen den 3. oktober 1915, hvor "Foreningen mod Kirkelig Konfirmation" havde henlagt sin anden ungdomsfest i rækken til Jagtvej 69. 100 gæster, syv piger og syv drenge med deres familier, lyttede til en folketingsmands festtale, til sange og musik.

Store byggeplaner

I begyndelsen af 1920'erne arbejdede huset med planer om store udvidelser med bl.a. et biografteater. Man havde alt for dyrt, og uden selv at have biografbevillingen, købt naboejendommen Jagtvej 63-65 og en stor grund bagved ejet af "Snedkermestrenes Træ- og Finérskæreri". Huset var på fallittens rand. En ny stedfortrædende formand for forretningsudvalget trådte til for at rede trådene ud, og han fik omsider solgt naboejendommen til dem, som havde bevillingen og afhændet grunden. Desuden havde han overfor kreditorerne, som ellers ville have fuld kontrol med driften, forpligtet sig til at blive som formand i 17 år. Dette overholdt han og nåede tillige at fejre sit 25 års jubilæum på posten.

NØRREBROS KLUB
FOR SPORVEJSFUNKTIONÆRER

afholder
25-Aars

Stiftelsesfest

Onsdag den 1. April Kl. 19 prc.

Folkets Hus, Jagtvej 69.

PROGRAM

Prolog. Festsang. Festtale af Karmark Jensen.
Arbejderrevyen 1935-36.
Revy i 3 Akter og 4 Billeder med bane leding af
LUND MADSEN og MARTIN SØRENSEN. Indsætte Vær af A. D. HENRIKSEN.
Musikken ved ARNOLD RINGSTED. Dekorationerne af E. ANBERG.

Musikbende:
Charles Jørgensen. Carl Rasmussen. Hilger Møns. Hilder Kvik. Ebba Rasmussen.
Dertil arrangeres

Fælles Kaffebord. ♀ Bal til Kl. 3.

Festen er gratis for Klubben Medlemmer med Damer samt for Pensionister og Børn,
(for et Medlemmer af Klubben. — Børn kan ikke deltage i Festen.
Af Hensyn til Arrangementet er det nødvendigt, at Adgangsbilletter købes afhøvet.
Billetter købes hos Præsidenten af Medlemmer til følgende Steder:
9310 PEDERSEN, Glavsvej 3, 2. Sal 10. M. WESTERGAARD, Aamlebergsgade 10, 2. Sal 10.
H. P. JENSEN, Altinggade 12, 2. Sal 10. Tlf. Tager 1291.
Billetter udleveres som nævnt gratis, men man være afhøvet senest den 30. Marts.
Af Hensyn til Billedstillingen må de forlanges, at de, der afholder Billetter, ogsaa virkelig møder til Festen.

Bestyrelsen.

De københavnske sporvejsfunktionærer organiserede sig lokalt i klubber. Deres opgave blev at hjælpe kolleger og deres familier, som af en eller anden grund uforskyldt var kommet i nød. Nørrebros Klub holdt i 1936 jubilæumsfest med revy, fælles kaffe- og bal.

I 1924 blev biografen Colosseum åbnet, og en lang, daglig nabostrid tog sin begyndelse. En bygningsdeklaration mellem biograf og Folkets Hus gik ud på, at biografens gæster frit kunne benytte en gennemgang i forsamlingsbygningens gård. På trods af denne aftale klagede restauratøren gennem alle årene over Colosseums publikum, over naboerne, cyklerne og senere bilerne, som spærrede såvel denne passage som huset hovedtrappe.

Men Folkets Hus fik alligevel sin egen "biograf". I 1928 indrettede man på anmodning af Socialdemokratisk Forbund et film- og operatørrum. Et folketingsvalg stod for døren, og film skulle nu bruges i agitationen. Fem år senere fik "Arbejder-Film" eneret på filmforevisning i huset, foreløbig for et år ad gangen mod et godt tilbud om opstilling af et tonefilmsapparat.

Besættelse og beslaglæggelse

Tysklands besættelse af Danmark fra april 1940 til maj 1945 fik også betydning for hverdagen i Folkets Hus. Der blev holdt færre møder, brandmyndighederne stillede krav om begrænsninger i antallet af gæster, forholdsregler ved luftalarmer, og senere kom både varemangel og spærretid til. De planer, man havde haft om at nedrive bygningen og bygge en ny, kunne slet ikke komme på tale.

Det var svært at få økonomien til at løbe rundt.

Den københavnske folkestrejke var en række begivenheder i den varme sommer 1944. De blev umiddelbart udløst af besættelsesmagts proklamering af spærretid fra klokken otte om aftenen til fem næste morgen. Københavnerne svarede igen ved at gå tidligt hjem fra arbejde. Al

Under besættelsen kunne 1. maj-dagen ikke længe fejres ved de traditionelle udendørs arrangementer. Arbejdernes Fællesorganisation stod i 1941 bag en række eftermiddags- og aftenmøder, som blev afholdt bl.a. i de københavnske forsamlingsbygninger.

ARBEJDERNES FÆLLESORGANISATION
— — — — —

1. MAJ 1941

festligholdes ved Sammenkomster
arrangeret af Arbejdernes Fællesorganisation

Kl. 15 holdes Møder med Musik, Taler og Fællessange i
K.B. Hallen, Peter Bangsvej 147
Idrætshuset, Københavns Idrætspark
Tivolis Koncertsal (Indgang fra Tietgensgade)

Kl. 19 til Kl. 24 afholdes Sammenkomster med Musik,
Sang af Sangforeninger og Dans i
Folkets Hus, Enghavevej 40
Gimle, Grundtvigsvej 14
Amager Selkabslokaler, Markmandsgade 9-11
Folkets Hus, Rømersgade 22
Bellaahøj, Bellaahøjvej 53
Folkets Hus, Jagtvej 69
Garderoberne til gratis Afbenyttelse

1. Maj-Markedet, der giver Adgang til Sammenkomsterne,
forhandles kun i Organisationerne og i Fællesorganisationen

For at deltage må Du i god Tid sikre Dig Fæstegnet
Adgang tilstedes kun, naar Fæstegnet bæres synligt

FORRETNINGSUDVALGET

PRIS
25
KRA.

offentlig transport stoppede og fabrikkerne lukkede, men samtidigt med protesterne på arbejdspladserne bredte opstanden sig til hele byen. Folk trodsede spærretiden, byggede barrikader og tændte bål i gaderne. Hårdest gik det for sig i brokvartererne med skyderier og plyndringer af butikker. Det var i denne forbindelse, at huset på Jagtvej i flere dage var besat af tyske soldater.

Lettere blev det ikke da Værnemagten kort før krigens afslutning beslaglagde mange bygninger rundt om i Danmark med det formål at anbringe tyske flygtninge. Fra 23. april til begyndelsen af september 1945 måtte Folkets Hus *grundet paa indtrufne Omstændigheder annullere alle Møder indtil videre*.⁶ Bygningen var meget medtaget efter beslaglæggelsen, og de senere erstatninger fra staten dækkede slet ikke skaderne.

Boksestævner og afdansningsballer

Fra 50'erne gik det skidt med omsætningen. I maj 1956 tog "Arbejdernes Fællesorganisation i København" en flot nybygning af Folkets Hus på Enghavevej i brug, og de efterhånden ret store kongresser blev fremover afholdt der. Huset på Jagtvej udlejede værelser i tagetagen, garager i gården, holdt foreningsmøder, boksestævner, juletræsfester og afdansningsballer, men den nedslidte bygning krævede kostbar vedligeholdelse, og myndighederne stillede konstant nye sundheds- og bygningsmæssige krav.

Det stod normalt restauratøren frit for at leje lokaler ud til hvem, han ønskede. Men på generalforsamlingen i november 1963 fik han dog en alvorlig påtale, idet et arrangement med den fanatiske sekt "Maranata-bevægelsen" var endt i *håndgemæng, slagsmål mellem menighedens hårde kerne og ungdommelige læderjakker, politi-drykninger og total opløsning*.⁷

Igen og igen kom spørgsmålet om salg af huset på bordet, så da en seriøs køber "Hjemstavnslokalerne" i 1963 dukkede op, gik forhandlingerne i gang. Køberen trak sig dog, men i mellemtiden havde huset haft uofficielle samtaler med Københavns Kommune.

De socialdemokratiske kredsformænd frygtede, at et salg af huset ville gå ud over det politi-

ske arbejde på Nørrebro, så de frarådede salget og foreslog iværksat en ny aktietegning.

En stor samlet plan for renovering gik i gang i midten af 60'erne, og københavnske fagforeninger ikke alene tegnede aktier og stillede gratis arbejdskraft til rådighed, men gav desuden tilskud til køb af materialer. Alligevel besluttede generalforsamlingen 13. maj 1968 at sælge Folkets Hus til "Hovedstadens Brugsforening" (HB) med henblik på nedrivning.

Til salg for anden gang

HB havde tidligere erhvervet sig netop den bagvedliggende hjørnegrund, som Folkets Hus en gang selv havde forkøbt sig på. Her skulle der bygges et stort nyt butikscenter, et HB-Comus, som var *en mellemting mellem et varehus og et supermarked*.⁸

I den periode brugsforeningen ejede bygningen, fusionerede HB med FDB og blev i 1973 til "Danmarks Brugsforening". Men noget butikscenter blev der ikke bygget, og huset derfor ikke revet ned. Til gengæld åbnede Brugsforeningen i starten af 1979 et nyt supermarked i stueplan på grunden ud mod Nørrebrogade 157-159, og havde netop året før fået solgt Jagtvej 69 fra til folklørensensemblet "Tingluti".

"Tingluti" var ikke en hvilken som helst køber, havde optrådt jævnligt i huset og fejret sit 25 års jubilæum i 1976 samme sted. Ensemblet startede som "Ungdomskoret af 1951" med rødder i den kommunistiske ungdomsbevægelse, men gjorde sig i 1959 *fri af alle politiske bindinger i takt med at musik og dans kom på repertoire*.⁹ Huset skulle fremover være rammen om folkedans, dramatik og musikundervisning.

Bz'ernes tid

I de år HB og senere "Tingluti" ejede bygningen fortsatte udlejningen af lokaler til møder af alle slags, og det var her en gruppe unge, som kaldte sig "Ini'tiv-gruppen for et ungdomshus" mødtes den 15. oktober 1981.

Samme dag besatte gruppen kortvarigt den gamle nedlagte kooperative brødfabrik "Rutana" på Nørrebro, men de unge blev hurtigt fjernet af politiet. Besættelser af gummifabrikken "Schion-

HØRING

OM KRIMINALISERING AF BLOKADEVÅBNET OG STØTTEFEST

Sted: Folkets Hus, Jagtvej 69
Tid: Lørdag 31. marts,
Høring kl. 13.00. Fest kl. 20.00

KL. 13.00

HØRING
OG DEBAT

PROGRAM:

• INDLEDNING

• BLOKADEVÅBNET, HISTORIK,
BLOKADEVÅBNET
Arbejderbevægelsens Arbejderkammeret
Arbejderklassens Generelle Sekretariat

• FILM

• BRUGEN AF FYSISKE BLOKADE
Et Arbejder- og Offentligheds-Program
Godshanggade - Fragtmændehallen - Toldgade

• TALE AF ENGLÆNDE ARBEJDERE

• FORHOLD TIL DEN NYE KRIMINALISERINGEN

• Forord af: Erik
Rasmussen fra Toldgade, København, LEH
V. E. Larsen, Lejersbro 111, København
Lasse Damgaard, Bor & Bille
Lasse Damgaard, Bor & Bille
Kampagnegruppen

• AFSLUTNING

STØTTEFEST

PROGRAM:

• Stillearbejderfilmen

MUSIK:

HANDLING GIR FORVANDLING

LASSE OG MATHILDE

KL. 20-02

Art:

Kampagnegruppen Mod Kriminalisering af den faglige kamp og Boligkampen,
Saxogade 23A, st. 1601 København V. Tlf.: (01) 21 29 84

Stillearbejderne, Beboerne i Godshanggade, Vesterbro Beboeraktion, De anklagede fra fragtmændehallen,
Lejersbro 111, Bønderne og Nørrebro Beboeraktion - Blågårdsvej

NYE OVERGREB

Endnu engang er det lykkedes kapitalen at vælte sine problemer over på arbejderklassen. De reaktionære partier har vedtaget et nyt skattefordrag. For arbejderklassen betyder det nye forlig nejagtig det samme som et nyt "arbejderfiertals helhedsplan":
Nye læpperier på det kapitalistiske samfund.
Nye angreb på levestandarderne.
Nye forsøg på at øvække arbejderklassens kampkraft.
Nye forsøg på at lade kampen ind i parlamentariske baner.
Kun gennem arbejdspladsernes samlede kamp kan angrebene afvises.

BEKÆMP ANGREBENE PÅ LEVESTANDARDERNE!

GØR FAGFORENINGERNE TIL KAMPORGANISATIONER!

AFVIS "ARBEJDER"PARTIERNES POLKETINGSKOMEDIE!

MØDE:

KFML holder møde om de nye overgreb
mandag d.30.9. kl. 19³⁰ i Folkets Hus
Jagtvej 69 st. Indleder B. Scoozza.

LÆS KOMMUNIST
-ORGAN FOR KFML
Ravnberg Torveg, 741 m. 2100 KØB., N.

KOMMUNISTISK FORBUND
MARXISTER-LENINISTER
Tlf. (01) 12 87 97

I mange faglige aktioner og bolig-kampe gennem 1970'erne var blokadevægter blevet anholdt og dømt efter et blokadecirkulære i politivedtægten. Med høringen i 1979 ville de deltagende organisationer samle erfaringer og diskutere fremtidige kampskridt.

ning og Arvé", "Abel Cathrine-Stiftelsen", "Mekansk Musik Museum" og "Allotria" kom til at præge efteråret og vinteren. Kampene mellem bz-ere og politi blev mere og mere voldsomme, tåregas blev brugt for første gang, men et selvstyrende ungdomshus kom der ikke ud af aktionerne, og "Ini'tiv-gruppen" opløste sig selv.

Det nye bz-miljø var en politisk modkultur, som var træt af den gamle danske venstrefløj og følte mere samhørighed med ligesindede i andre europæiske byer.

Alligevel stod bz'erne i gæld til 1970'ernes beboeraktivister. Fristaden "Christiania" blev født i 1971, og en kompromisløs saneringspolitik i hjertet af Nørrebro fik samme år slumstormere til at besætte en ejendom i Stengade 50 med en tom grund ved siden af. "Folkets Hus og Park", som stedet blev døbt, fik lov at blive, mens det gik helt anderledes med byggelegepladsen "Byggeren". "Nørrebros Beboeraktion" drev selv fra 1973 legepladsen på en stor byggetomt i nærheden, og fik først senere tilskud fra kommunen. Da grunden skulle til at bebygges i foråret 1980, blokerede forældre og børn pladsen i flere omgange. Demonstranter byggede barrikader i de nærliggende gader for at holde politiet ude, men efter flere dages kamp blev grunden alligevel hårdhændet ryddet, og byggeriet kunne gå i gang.

På baggrund af en netop vedtaget forligsaftale i Folketinget indkaldte KFML i 1974 til møde om konsekvenserne af disse meget drastiske besparelser på alle statens områder.

Organisationen KFML var dannet i 1968, og blev først et egentligt parti i 1976 med navnet KAP.

UNGDOMSHUSET jagtvej 69

ÅBNER Søndag d. 31 okt

DEMONSTRATION

KL 14⁰⁰

FRA RÅDHUSPLADSEN TIL
UNGDOMSHUSET

BLÅ
TALER
MUSIK

GAVE TIL ??
KOMMUNEN

GØGL & HOKUS
GANG I DEN POKUS
KARNEVAL ?

SEJRSFEST GRATIS
fra kl. 16⁰⁰

MAD BZ-BYFRIGER
BZ-LYSBILLEDER
DIREKTE AKTION

SAVAGE ROSE

CITY-X
BEARE
ROCK

FAMILIEORKESTERET

TOM MCKJUAN

FESTEN SLUT: OMKRING SOLOGANG

FLERE UNGDOMSHUSE NU!

I 1982 på selve dagen for overtagelsen af Jagtvej 69 mødte unge demonstranter op på Rådhuspladsen med en stor symbolsk fuck-finger lavet af papmaché. Skråt-op-fingren blev et kendt tegn i autonome kredse og lagde senere navn til en radiostation i Ungdomshuset.

Nyt liv på Jagtvej

Den 31. oktober 1982 fik en gruppe unge overdraget Folkets Hus på Jagtvej 69.

Politikerne på Københavns Rådhus ville ikke bøje sig for aktivister, men havde omsider indset, at der måtte gøres noget for byens unge. "Tingluti" havde solgt den efterhånden meget nedslidte bygning til kommunen, og selvom de unge netop ikke var en "forening", fik man fundet frem til en tilskudsordning, der kunne fungere i praksis. Huset skulle fremover drives ved frivillig arbejdskraft, som et alternativ til kommunens øvrige tilbud.

Mens Jagtvej 69 blev et spillested og forsamlingshus, fortsatte overalt i byen husbesættelserne af tomme ejendomme med krav om flere ungdomsboliger og nye kollektive bolig- og livsfor-

mer. Fredelige besættelser endte før eller siden med rydninger og gadekampe, og en radikalisering af bz'ernes politiske strategier modnedes efterhånden, som der ikke var flere besatte huse tilbage.

I Ungdomshuset, som bygningen kom til at hedde, åbenbarede sig de mest fantastiske udfoldelsesmuligheder, og mange af den gamle forsamlingsbygningens faciliteter fik et helt nyt indhold: folkekøkken, øvelokaler, biograf, teater, trykkeri og ikke mindst byens vigtigste scene for punkmusikken.

Som selvstyrende fristed organiserede de unge sig snart i frivillige arbejdsgrupper, hvoraf de vigtigste stod for booking af arrangementer og spiritusbevilling. Højeste myndighed blev et møde hver mandag, hvor alle fælles beslutninger skulle tages i enighed.

DEMONSTRATION
 MOD UNGDOMSSLØVSIND
 MANDAG d. 1. APRIL KL. 16⁰⁰
 Fra Halmtorvet 13
 Til Ungdomshuset
 musik på Halmtorvet:
 NINA HAGEN Solo
 FEST OG MAD i UNGDOMSHUSET
 Blere & Kulørte Klatter

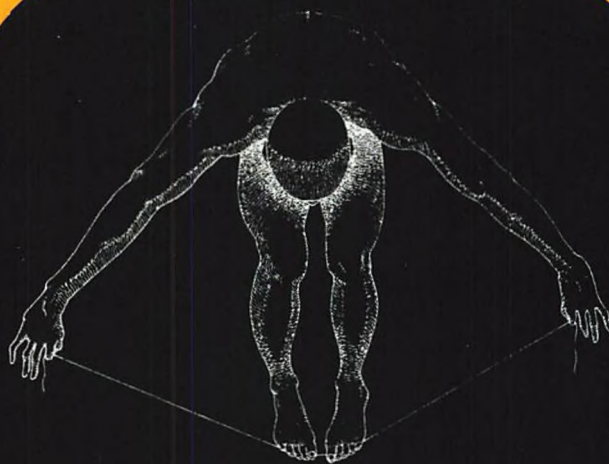

Den tyske rockstjerne Nina Hagen optrådte på Roskilde Festivalen i 1985. Om hun også skulle have sunget på Halmtorvet den 1. april samme år, vides ikke med sikkerhed.

"Fingeren: organ for autonome krigere" blev udgivet i Ungdomshuset og inviterede aktivister til møde og fest i forbindelse med EU-topmødet i København i 1987. Som led i en international aktion blev der også i Danmark begået sabotage mod en række Shell-tanke. Politiet mente, nogle spor førte til Jagtvej, og under en razzia i huset beslaglagde politiet i november samme år bl.a. nr. 16 af bladet.

FINGEREN!

ORGAN FOR AUTONOME KRIGERE

AUTONOMT PLENUM

månedligt fællesmøde for folk der vil lave modstand.

HVER SIDSTE LØRDAG
I MÅNEDEN KL. 14

i UNGDOMSHUSET.

LØRDAG d. 28 NOVEMBER KL:14

AUTONOMT PLENUM

Denne gang om Eftopmødet: 4-5-6 december, og om
DEMOEN d. 4 DEC

BAGEFIER BILLIG VEGETARMAD OG FILM

FEST
KL:21

25 KR.

MUZUK:

- 21: BPM III (KBH) UKENDT
- 22: SAVAGE ROSES (HAMBORG) DANSE PUNK
- 23: ATOMIK BABIES (KBH) UBEKRIVELIGT
- 24: ? WAR OF DESTRUCTION (ÅRHUS) HURTIG PUNK

JAGTVEJEN 69

**UNGDOMS
HUSET**

DEMONSTRATION

TORS DAG 6/2

MOD LUKNING AF UNGDOMSKUSET

FRA JAGTVEJ 69 KL 16³⁰

FOLKEKØKKEN EFTER DEMOEN + BAR OG MUSIK FRI ENTRE.

MASKERING FRIVILLIG!

Med truslen om lukning af huset gik de unge på gaden i februar 1997. Den gamle amerikanske tegneserieskurk "Sorte Klat" eller senere "Sorte Slyngel" havde fra 1980'erne været en populær figur i ungdomsmiljøet. I en kulørt udgave blev han brugt til de mere festlige arrangementer og happe- nings. "Maskering frivillig" betød til gengæld, at der kunne forventes konfrontation mellem demonstranter og politi.

SOLIDARITETS FEST
PÅ DISK² 15. ÅRS DAG
FREDAG d. 19-2-82 KL. 19⁰⁰-24⁰⁰
FOLKETS HUS JAGTVEJ 69
ARR: SOLIDARITETSKOMITEEN DANMARK-TYRKIET

PROGRAM:
DEN TYRKISKE SKUESPILLERINDE MERAL TAYGUN FORTOLKER NAZIM HIKMET
ISCENEGÅT AF VASIF ÖNGÖREN
DEN TYRKISKE SANGERINDE SÜMEYRA
FATMA GRUPPE SPILLER KURDISK MUSIK
OG
ENTRÉ 30,-KR CUMBIA DEL FESTIVAL ENTRÉ 30,-KR

I september 1980 overtog militæret magten i Tyrkiet, og enhver politisk og faglig aktivitet blev forbudt. På denne baggrund indbød Solidaritetskomiteen i 1982 til støttefest i anledning af 15. årsdagen for oprettelse af den tyrkiske landsorganisation DISK.

INTET
MENNESKE
ER ILLEGALT

STØTTEFEST FOR ASYLGRUPPEN

PETER BASTIAN MED BAZAR
TRIOEN DØRGE • BECKER • CARLSEN
KURDISK KVINDETEATER • LIVE-MUSIK TIL DEN LYSE MORGEN
FREDAG 19. MAJ 2000
ENTRÉ: 60 KR. DØRRENE ÅBNES KL. 20 • MUSIKKEN STARTER KL. 21
UNGDOMSHUSET • JAGTVEJ 69

En tysk kampagne fra 1997 for flygtninges rettigheder, "Kein Mensch ist illegal", blev også fulgt op i Danmark. Plakaten til støttefesten i 2000 havde hentet inspiration i den gamle russiske revolutionære tegnestil.

Med ble, punkerhår og tatovering inviterede "Ungeren" i 1998 til sin 16 års fødselsdag med tre dages musik og fest.

Indenfor husets fire sorte graffiti-malede vægge fulgte dag for dag den ene koncert, støttestefest og politiske aktivitet efter den anden, og fem faste regler blev efterhånden banket fast: *Racisme, homofobi, sexismen, hårde stoffer & vold er totalt bandlyst.*¹⁰

Udefra var huset et kontroversielt sted, som altid blev sat i forbindelse med det autonome miljø. Med udgangspunkt i Ungdomshuset mobiliserede anarkistiske, venstreradikale og antifascistiske grupper til stribevis af demonstrationer og fantasifulde aktioner op gennem 1980'erne og 1990'erne.

Aktivister fra huset gik på gaden, når nazister demonstrerede og besatte huse skulle forsvares, og hvis Unionen, apartheid og undertrykkelse var på den politiske dagsorden. Kvarteret bar præg af urolighederne mellem politi og demonstranter, og den ældgamle nabostrid fik omvendt fortegn, idet beboerne i de omkringliggende ejendomme var meget trætte af støj, hærværk og chikanerier. Den barrikaderede gamle hovedindgang og de tilskoddede vinduer gav facaden et fjendtligt udtryk, og ikke alle følte sig lige velkomne i huset.

Truslen om lukning

En brand i januar 1996 anrettede store ødelæggelser. Huset måtte brandsikres, og kommunen ville ikke finansiere en renovering. En afhændelse af bygningen og genhusning af de unge kom på tale. Men en alternativ mulighed viste sig, idet Ungdomshusets egen håndværkergruppe gik i gang med genopretningen, et arbejde som kommunen godkendte, og derved gav husets brugere fred for en tid.

De første trusler om lukning faldt tidsmæssigt sammen med 100-året for indvielsen og ibrugtagningen af Folkets Hus, og kræfter i huset viste en ny historisk interesse for bygningen. Kvarterets beboere var indbudt til et tre-dages jubilæum

Punkrock på Jagtvej 1999. Bandet "Paragraf 119" var opkaldt efter en paragraf i Straffeloven omhandlende vold mod tjenestemand i funktion.

UNGDOMSHUSET
OR DET UFORÆLIGE SAMMENKØB

UNGGEREN BRØD
KUNST OG RÅD

PRÆSENTERER
ET TRÅS AF MIMMANTIC INTERESSE

JUNI

FREDAG D. 4: DISKO i Sælen TIL TORDEL FOR BILLAREKASSE * 20 KR.
LØRDAG D. 5: KAMP DØR HOR DET GODT IKEN KUNSTSEMINAR, *TILK. 25°
SØNDAG D. 6: TUMAIL, JADED & JIMMY LANGSØEN VENNER * 40 KR.
ONSDAG D. 9: ASSHOLE PÅLÅDE * END OF THE CENTURY * 40 KR.
TORS DAG D. 10: GØD CLEAN FUN * AMØJ PETERSENS AGNE * 30 KR.

FREDAG D. 11: HAMMERFALL MINTIME * WUZ * MUSH * 30 KR.
LØRDAG D. 12: SÆLSÆST PULC INTO TÆNKA...
SØNDAG D. 13: FILTH OF MANKIND CROO CRUSTPUNK * 20 KR.
ONSDAG D. 16: DEMO THE PÅSE UNGDOMSHUSET * RED * 20 KR.
TORS DAG D. 17: AKTIONSDAG FOR KRISTEDER * HIL TOT * FANGS PARK * 20 KR.
FREDAG D. 18: HIPHOP DISKO * DJ HÅRET * 10 KR. ENTRÉ
LØRDAG D. 19: LUKKET I BØRNEHUSETS FØDELS DAG * 17 KR.
SØNDAG D. 20: JANUARY STAR * SECOND THOUGHT * 30 KR.
TIRSDAG D. 22: 20. FRICTION (1) * COMEN * 25 KR.
FREDAG D. 25: DJ ERLING X * 10 KR. * HUK KRITIKEMASTIKEN
LØRDAG D. 26: THUSCRUPS SUBKULTUR KLUB * GRATIS ENTRÉ

* KANISTER, SEKULER, HOMOFOB, HÅRDE STOFFER'S VOLD ER BANNET I UNGGEREN

FØREDRAG I JUNI:
ONSDAG D. 9 KL 18° FØREDRAG OM DEPORTATIONS HØRSTANDERNE.
ONSDAG D. 23 KL 18° FØREDRAG OM SØNGEN & RETSCUPPEN.
UNGGEREN TIL D'ANGELETTERE HER ER UNGGERENS
FOLKEKØKKEN
 I HVER ONSDAG KLORREN 20 KR. 20°

AZISMALIA
 63 & INFO CEN...
 5 5583 7371

JAGTVEJ 69 2200 NB
UNGDOMSHUSET
 HVAD DE END SIR

Alle kommende aktiviteter i huset kunne ses i månedsprogrammerne. Plakaterne blev tegnet af skiftende aktivister og ændrede sig i årenes løb. I juni 1999 var Ungdomshuset stadig symboliseret som sørøverskib med kranie og knogler, med pig-tråd og sprayflasker. I januar 2002, hvor Faderhuset netop havde overtaget bygningen, kom gamle træsnit af djævle og hekse på programmet.

med teater, boksekamp, fagligt møde for tvangsaktiverede og andet tyende, Tingluti, Rock'N'Roll & New Orleans Jazz.¹¹

De daglige aktiviteter i huset fortsatte med "maskebal", foredrag, workshops og solidaritetsfester samt hyppige demonstrationer og happenings under paroler som *Hvad de end sir' - Unggeren blir'*.¹²

ungdomshus - ikke faderhus

fre. 4. bar røv (åben bar)
fra kl. 22.00

lør. 5 the hollowmen (berlin)
the jets (berlin)
collateral damage (berlin)
guddommelig galskab (kbh)
lummelfich (rostock)
salon:

extremdans
v. dj's bong og bræt mm.
natdisk (disko), cocktailbar og derudaf...
hele huset 40 dkr
fra kl. 22.00

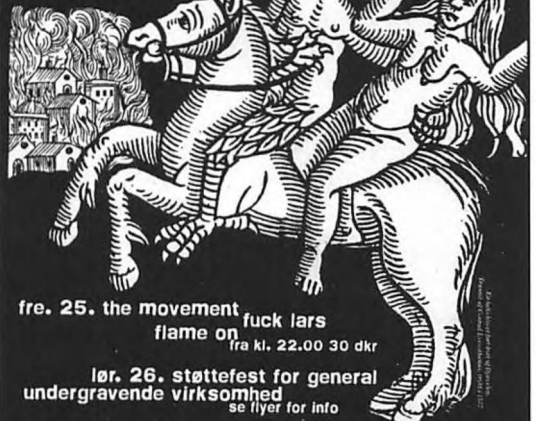
tors. 10. nom (rusland)
evt. support
entré 30 dkr. fra kl. 21.00

fre. 11. ukontrollerbar
m. natdisk (punk/hardcore/metal/crust
/død/knallert/indie mm.)
fri entré fra kl. 22.00

ons. 16. violet hour (kbh)
nyt dansk folkrock på play/rec
i kælderen m. forskellige hyggelige vinterhistorier og småkager
fra kl. 21.00 20 dkr

fre. 18.
bar røv (åben bar)
fra kl. 22.00

lør. 19. ukontrollerbar
m. natdisk (punk/hardcore/metal/crust/
død/knallert/indie mm.)
fri entré fra kl. 22.00

fre. 25. the movement fuck lars
flame on
fra kl. 22.00 30 dkr

lør. 26. støttefest for general
undergravende virksomhed
se flyer for info

ungdomshuset

jagtvej 69 2200 nb tlf 35839611 www.ungeren.dk
vold, hårde stoffer, racisme, sexismo og homofobi er totalt bandlyst

Kælenavnet "Unggeren" sneg sig ind i sproget i sluthalvfemserne og sendte tankerne tilbage til "Byggeren". Men på Jagtvej kunne de ganske unge bruge huset uden pædagogers og forældres indblanding, lidt i samme ånd som de havde gjort i Børnehuset i Sankt Peders Stræde, før det blev lukket af kommunen i 2003. Ungdomshuset var blevet kommunens problembarn. Her

I maj 1999, kort tid efter Borgerrepræsentationens endelige beslutning om at lukke huset, indkaldte de unge atter til demonstration. En "Sort blok" var et demonstrationstaktisk våben, som bestod af en enhed særligt beskyttede og maskerede aktivister. Demonstranterne var for alvor parate til larmende at forsvare sig.

blev der fremover arrangeret børnerock og fastelavnsgester, og da Børnehuset afholdt sine sidste tilbagevendende fødselsdagsfester på Jagtvej, var de rebelske møgunger blevet en del af husets hverdag.

Det sidste tovtrækkeri

Vel vidende at en rydning ville give massiv ballade på Nørrebro, og på trods af venstrefløjens stærke protester, vedtog Borgerrepræsentationen den 6. maj 1999, at ejendommen skulle afhændes. Ungdomshuset var alligevel ikke værd at bevare.

Huset var imidlertid i 1995 af Skov- og Naturstyrelsen blevet vurderet som værende af: *Høj bevaringsværdi*¹³ set i et kulturhistorisk perspektiv, men kommunen behøvede ikke at følge denne anvisning.

Et halvt år efter blev Jagtvej 69 sat til salg til

Arrangementet "med skudsår" i 2000 hentydede til de voldsomme begivenheder på Nørrebro syv år tidligere efter EU-afstemningen 18. maj. Afstemningsresultatet blev mod manges forventning et ja. Det, der skulle have været en fest, endte som gadekampe, hvor politiet skød med skarpt og sårede 11 demonstranter og forbipasserende.

højest bydende. I løbet af 2000 kom flere bud fra bl.a. "Fonden til Fremme af Blivende Økologisk Balance", fra en kristen menighed "Faderhuset" og et selskab "Human A/S under stiftelse". Den 16. november 2000 valgte Københavns Kommune endeligt at sælge til "Human A/S" med krav om 2 års tilbagekøbsret. Ikke et år var gået før "Faderhuset" havde købt aktierne i dette selskab, kommunens tilbagekøbsret derved ophævet og de unge for alvor opsagt.

At bygningen var blevet solgt til en kapitalstærk religiøs sekt virkede meget provokerende på husets brugere, og de unge havde ikke i sinde at forlade huset frivilligt.

Faderhusets krav om ejendomsret var gennem flere retsinstanser de følgende år, men fogedretten afgjorde i oktober 2006, at Ungdomshusets beboere skulle rømme bygningen den 14. december. Denne dato blev imidlertid udskudt på grund af forhandlinger mellem politi, rådhus og

Huset fejrede i 2002 sin fødselsdag med et gammelt foto fra 1980'ernes kamp for et ungdomshus.

fonden "Jagtvej 69", som ville købe huset af Faderhuset. Bag denne fond stod de københavnske bygningsarbejdere, som gennem hele historien altid havde støttet det truede hus.

Under dette lange juridiske tovtrækkeri intensiverede de unge kampen for husets overlevelse, og sled det kærligt, men råt, ned indefra.

I september 2006 kulminerede tre dages fester og demonstrationer med bål i gaden og masseanholdelser, og igen i december oplevede Nørrebro de hidtil værste kampe mellem politi og demonstranter.

Men det lykkedes ikke fonden at redde den gamle bygning og heller ikke at forhindre en kontroversiel nedrivning med den fare for arbejderens sikkerhed, dette kunne medføre.

Over et år er gået, siden huset blev jævnet med jorden, men hvad den tomme grund skal bruges til, er ikke almindeligt kendt. Med baser i Københavns gamle alternative fristeder fortsatte de unge deres kamp for et nyt selvstyrende Ungdomshus, en kamp der ser ud til snart at skulle lykkes.

De københavnske forsamlingsbygninger i dag

Virkeligheden stemte ikke altid overens med Ungdomshusets historiske selvforståelse. Jagtvej 69 fungerede i hverdag og fest side om side med de fire andre samtidige københavnske forsamlingsbygninger, og stod lidt i skyggen af den langt større ejendom på Enghavevej og den smukkere i Rømersgade. Mens Enghavevejs første bygning blev nedrevet og erstattet af et nyt hus, som i dag rummer det store spillested Vega, er husene i Koldinggade og på Kløvermarksvej for længst forsvundet. Rømersgade 22 står tilbage, som den eneste oprindelige bygning, alene om at fortælle deres fælles historie.

Beretningen om Jagtvej 69's sidste 24 år blev unik og fik en sjældent dramatisk afslutning, trods mange forsøg på at forhindre det. Mens kendte musikere og forfattere i ellefte time stillede op til forsvar for Ungdomshuset, var reaktionerne i 1968 mere beskedne. Dengang skrev "Erasmus" i en længere kærlighedserklæring til det truede hus bl.a.: *Kære gamle "Kasse"! Ja. Folkets Hus har du været om nogens. Og bedre end min egen opgang i Husumgade, fordi du altid holdt os væk fra porten med ting og sager ... Tak for din tid, du gamle "Kasse"*.¹⁴

1. Wiinblad, E. og Alsing Andersen: *Det danske Socialdemokratis historie fra 1871 til 1921*. s. 60.
2. *ibid.* s. 60.
3. *Social-Demokraten* 9. november 1897: Indvielse af Folkets Hus på Nørrebro.
4. Løbeseddel fra storlockouten i: Dorrit Andersen: *Storlockout og Septemberforlig*. s. 54.
5. Indkaldelsen til den 2. Internationale socialistiske Kvindekongres 1910.
6. *Social-Demokraten* 24. april 1945: Notits.
7. Per Mossin: "Himmelfest" med ekstase og ballade. I: *Aktuelt* 30. september 1963.
8. Rishøj, Hans: *Brugsforeningen HB 1941-1973*. s. 39.
9. www.tingluti.dk
10. Plakat: Ungdomshuset præsenterer. Juni-juli 2000.
11. Plakat: Ungdomshuset 100 år. 17.-19. april 1998.
12. Plakat: Ungeren blir' 1999.
13. *Nørrebro bydelsatlas*, s. 42.
14. erasmus [pseudonym for Eli William Rasmussen]: Små husk om gammelt venskab. I: *Aktuelt* 15. maj 1968.

Arkiver

ABA:

Folkets hus Jagtvej 69. Arkivnr. 1187:

Kasse 1: *Aktietegning 1893-1969*

Kasse 2: *Forretningsudvalg og bestyrelsen 1917-44, 1955-58*

Kasse 2: *Repræsentantskab og generalforsamlinger 1919-44*

Kasse 2: *Forretningsudvalg og bestyrelsen 1945-55*

Kasse 2: *Repræsentantskab og generalforsamlinger 1945-58*

Kasse 2: *Repræsentantskab, generalforsamlinger og bestyrelsen 1958-65*

Foreningen for Borgerlig Konfirmation. Arkivnr. 542,

Kasse 1: *Programmer*

Socialdemokratiet. Arkivnr. 500, Kasse 770: *Internationale Socialistiske Kvindekongres 1910*

ABAs emnearkiv (71): *Forsamlingsbygninger*

Byggesag på Nørrebrogade 157-159. Københavns Kommune, Center for Byggeri

Københavns Borgerrepræsentations forhandlinger 1996-2000. Materiale kopieret af sekretariatet med særligt henblik på salget af Ungdomshuset.

Litteratur

Andersen, Dorrit: *Storlockout og septemberforlig: kilder til belysning af storkonflikten 1899*. Kbh. 1974.

Callesen, Gerd, Henning Grelle, Karen Kræmer (red.): *Arbejdernes 1. maj: arbejderbevægelsens internationale demonstrationsdag i tekst og billeder 1890-1990*. Kbh 1990.

Christensen, Niels Ishøj (red.): *Tingluti tangluti i 50 år: folkløse, ungdomskultur, på tværs af alle grænser*. Albertslund 2001.

De autonome. Kbh. 1995.

Et ratata om Ungdomshuset. i *Socialisten*, nr. 154 d. 29. oktober 1999.

Federspiel, Søren, Karsten Skytte Jensen, Jørgen Wenzel: *Nørrebro : træk af en bydels historie*. Kbh. 1997.

Hoch die Kampf dem: 20 Jahre Plakate autonomer Bewegungen. Hamburg 1999.

Holt Nielsen, Knud: *Giv mig de rene og ranke: Danmarks Kommunistiske Ungdom 1960-1990*. Kbh. 2007.

Karker, Andreas: *Jagtvej 69: historien om et hus*. Kbh. 2007.

Kirchhoff, Hans, John T. Lauridsen, Aage Trommer (red.) *Gads leksikon om dansk besættelsestid 1940-45*. Kbh. 2002.

Rishøj, Hans: *Brugsforeningen HB 1941-1973*. Albertslund 1978

Spekulation og sanering går hånd i hånd. Kbh. 1973.

Toft Jensen, Hannelene (red.): *Nørrebro bydelsatlas: bevaringsværdier i byer og bygninge 1996*. Kbh. 1996.

Et ratata om Ungdomshuset. i *Socialisten*, nr. 154 d. 29. oktober 1999.

Trap, J.P.: *Kongeriget Danmark*. Bd.1. Kbh. 1929.

Wiinblad, E. og Alsing Andersen (red.) *Det danske Socialdemokratis Historie fra 1871 til 1921: Festskrift i Anledning af 50-Aars Jubilæet, Bd.1-2*. Kbh. 1921.

Tidsskrifter

Fingeren. Kbh. : Ungdomshuset, 1983-1989.

Hver 8. dag 1897-98.

Propaganda: autonomt tidsskrift. Kbh. : Propaganda, 1995-2000.

Aviser

Aktuelt 1959-87

Social-Demokraten 1874-1959

Plakatsamling i Arbejdermuseet & Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv

Hjemmesider

www.tingluti.dk

<http://da.wikipedia.org/wiki/Ungdomshuset>

www.ungdomshuset.dk/

www.kbhbase.kk.dk/kbhbase/mn_6474.nsf/VisNyhedInternet?open&serial=TCHN-5HV9X8

www.garagerock.dk/

- udfordring og nye metoder*Af Poul Sverrild*

Den danske bygningsfredningsindsats har ifølge lovgivningen til formål at værne om landets ældre bygninger af arkitektonisk, kulturhistorisk eller miljømæssig værdi. Bevaringsindsatsen er derudover også rettet mod bygninger, som kan belyse væsentlige træk af den samfundsmæssige udvikling.

I et samfund med en overvejende enhedskultur, som vi i Danmark har kendt til helt fra fredningsinstrumentets indførelse for godt 100 år siden til for relativt få år siden, var det ikke svært at pege på, hvad der var bred enighed om, havde arkitektonisk, kulturhistorisk eller miljømæssig værdi. Det har heller ikke været det store problem at udpege de væsentlige træk i den samfundsmæssige udvikling, som de blev defineret af de fagligt toneangivende kredse blandt arkitekter og embedsværk.

Vores bygningsbevarings- og ikke mindst bygningsfredningsindsats bærer præg af, at den er udsprunget af en romantisk tid, hvor især geniet var ideal, og hvor de fortællinger, det fredede og bevaringsværdige skulle bære, handler om det fremmeste og det bedste – ikke det gængse eller det repræsentative. Dog kan det oprindeligt almindelige naturligvis komme på banen, når der er så lidt af det tilbage, at det ikke længere er almindeligt. Fredningsinstrumentet blev i Danmark indført i en overgangstid, hvor industriproduktionen var godt på vej til at fortrænge håndværket, og byen vandt frem på bekostning af landet.

Det var oplagt at redde det, som man fandt mest værdifuldt blandt det true, og der var god overensstemmelse mellem det, man fredede, og de værdisæt, som var herskende, da de

Barfredshøj (bygningfredet)

Det smukke fredede herregårdsanlæg i Ishøj Kommune understreger den énstrengede tænkning, som har præget fredningsindsatsen gennem det tyvende århundrede. Her midt i sen-industrialismens store arbejderboliglandskab, har man valgt at frede en herregård, som tilhørte statsminister Madsen-Mygdal, hvis væsentligste eftermæle blev, at han arbejdede for at rulle arbejderklassens levevilkår baglæns i 1920'erne.

Foto: Poul Sverrild.

fredede genstande blev til. Adelige godser, prangende borgerhuse, prægtige jyske gårde og alle middelalderkirkerne, som i pagt med kirkens særlige rolle i historien end ikke behøvede at blive lagt ind under en generel fredningslovgivning, men som fik sine helt egne fredningsbestemmelser. Tilsvarende kultursyn prægede også den samtidige naturfredning, hvor det naturligvis var de landskaber, som tidens meningsdannere fandt betydningsfulde, der blev fredet.

Nye tider

Enhedskulturens tid er nu forbi i Danmark, og dermed bliver det påtrængende at forholde sig til, hvem der fremover skal være arvinger til vores bygningskulturarv, hvem den skal være værdifuld for, og hvilke fortællinger, som overhovedet er værdifulde.

Bygningsbevaringsarbejdet er lige nu, hvor vi atter er i en overgangstid – denne gang efter den klassiske industrialisme – inde i en udviklingsfase, hvor lovbaserede indgreb, som fredning, i stigende grad erstattes af mere pædagogisk og procesorienterede greb. Men når det alligevel

lige nu og her giver mening at diskutere den hidtidige fredningspraksis, skyldes det den fortsat meget høje status, som netop fredningsinstrumentet har i befolkningen. Fredningerne repræsenterer fortsat præcist det billede af bygningskulturel værdisætning, som stat og fagkundskab har knæsat. De 9.000 fredede bygninger repræsenterer en national kanon, som præger befolkningens oplevelse af værdisætning og dermed indirekte er en negativ kommentar til det, som ikke er kommet på listen.

Som praktisk arbejdende kulturhistoriker i det bebyggede landskab mødes man ustandselig af borgernes forventning om og tro på, at noget gammelt, som trues i borgernes fysiske omgivelser, må være fredet. Fredning er efter hundrede år en del af det begrebsapparat, som almindelige borgere har forventning til, medens bygningsbevaringsinstrumentet, som er kommunernes redskab, og som burde være nærmere borgerne, slet ikke har fundet vej ind i deres aktive begrebsverden, og det afspejler måske meget klart oplevelsen af bevaringsinstrumentets kvalitet i forhold til fredningsinstrumentet.

Med fredningerne som toppen af kranseka-

Phønixhusene (ikke bygningsfredet)

I årene, hvor statsminister Madsen-Mygdal residerede på den ydre københavnske Vestegn, foldede statens boligsociale indsats sig ud i Hvidovre på den indre Vestegn. Her opførtes eksperimentelhuse i træ til mindre-bemidlede. De små huse repræsenterer 1920'ernes paralleltænkning til 1950'ernes. Efter begge århundredets verdenskrige dominerede bolignød og brændstofmangel, og der skulle findes alternativer til det klassiske teglstensbyggeri. Svaret i 1920'erne var træ, hvor det i 1950'erne blev beton. Phønix-husene fra 1920'erne er et godt eksempel på de væsentlige fortællinger, som bygningsbevarerne har valgt fra. Kampen mod bolignøden var central i århundredet og spores fra ministerieniveau til bygningsvirkelighed og fortjener sin permanente dokumentation. Foto: Poul Sverrild.

Carlsro (ikke bygningsfredet)

Der er nok at vælge mellem, når der skal peges på bevaringsværdige eller fredningsværdige boligplaner fra efterkrigstiden – også selv om man ikke vælger at tage afsæt i den akademisk/kunstnerisk berømte arkitekt. Skulle man alligevel tage afsæt i arkitekten, må det være et krav, at hans (for det er naturligvis en mand) hovedindsats ligger på det felt, fredningen handler om. Carlsro er et stærkt bud på fortællingen om det kollektive som ideal, men med respekt for den danske arbejders drøm om at bevare kontakten til jorden.
Foto: Poul Sverrild.

gen og dermed bygningsbevaringens fremmeste symboler i forhold til befolkningen, bliver det interessant at forholde sig til, hvilke fredninger, vi skal bygge den fysiske kulturarvs historiefortælling på, når vi for alvor tager fat på værdisætningen af velfærdsamfundets bygningsmasse. Hvilke af lovgivningens faglige felter, det kulturhistoriske, det arkitektoniske, det miljømæssige eller det samfundsmæssige kommer til at være afgørende for valg af bygninger? Svaret på det spørgsmål vil afsløre, om den statslige bygningsbevaring fortsat skal spejle klassisk borgerlige normer fra tiden før industrialismen, eller om bevaringsarbejdet vil tage afsæt i den tid, som genstandene er blevet til i.

Fredningerne og Københavns-egnens sociale geografi

Et aktuelt øjebliksbillede fra industrialismens største klasseopdelte bylandskab i Danmark

viser, at bare seks bygningsfredninger er, hvad 320.000 indbyggere i 10 ældre og yngre forstadskommuner vest- og nordvest for København hidtil har fået tildelt af arkitekter, kulturhistorikere og embedsværk som nationalt kanoniseret bygningskulturarv.¹ Her overfor har indbyggerne i blot tre gamle forstadskommuner ved Øresund nord for København med i alt 174.000 indbyggere modsætningsvis 110 fredede bygningskomplekser, hvoraf flere er endog meget omfattende.²

En meget stor del af de 320.000 indbyggere vest og nordvest for København bor i senindustrialismens store planlagte forstadsbebyggelser, som nu er ligeså meget historie som de gamle københavnske brokvarterers massive arbejderbydele. De seks bygningsfredninger, som dog findes vest/nordvest for København, ville da altid være noget, hvis de i øvrigt havde relevans for områdets særlige historie og udvikling, som éntydigt er hjemmehørende i industrialismen og re-

Bondehus i Brøndbyvester (fredet)

Det uanseelige almuehus fra første halvdel af 1800-tallet fortæller ganske vist om beskedne levevilkår, men med den tidlige industrialismes romantisering af landbokulturen, står bygningen i dag mere som billede på "de gode gamle dage". Fredningen er et godt eksempel på, at det almindelige først bliver interessant, når det er blevet ualmindeligt. Foto: Poul Sverrild.

fererer til velfærdsamfundet i industrialismens sidste periode. Men det er bare ikke lige det, bygningsfredningerne vest for København handler om.

De seks fredede bygninger, som udgør den knæsatte bygningshistoriske identitetsdannelse for de godt 6% af Danmarks befolkning, som bor i denne del af industrialismens storkøbenhavnske bylandskab, udgøres af:

- én bygningsfredning om militærhistorie fra verdenskrigene
- én bygningsfredning om 1800-tals landbohistorie
- én bygningsfredning om 1700-tals skolehistorie
- én bygningsfredning om en berømt modernistisk arkitekts værk
- én bygningsfredning om herregårdshistorie
- én bygningsfredning med relation til den industrialiserede bys vækst

Kun én af egnens fredninger bidrager altså til den identitetsbærende fortælling om den industrielle storbyes fremvækst, og den fredning refererer i øvrigt til industrialismens klassiske periode og den centrale bys vækst. Der er altså ingen af fredningerne, der illustrerer og værdisætter det velfærdsamfund, som ellers er det, der overvejende illustreres af regionens samlede bygningsmasse!

Modsætningsvis er bygningsfredningerne nord for København i god overensstemmelse med de bærende historier bag egnens udvikling og i pagt også med den nyere historie. For eksempel fortæller de mange rene arkitekturfredninger ret præcist om de æstetiske idealer, som fortsat er bærende for en stor del af den lokale befolkning.

Der er omkring København et forunderligt sammenfald mellem indbyggernes økonomi, uddannelsesniveau og status i bred forstand og antallet af fredede bygninger. Den sociale geogra-

fi, som hovedstaden i vid udstrækning kan takke industrialismen for afspejles altså ikke i bygningsbevaringen. Der er ikke et sammenfald mellem fredningernes befolkningsrelevans eller identitetsrelevans i hele cirkelslaget rundt om byen.

Faglighed og førindustriel tænkning

Hvis bygningsfredninger skal opleves som andet end "Statens Museum for Arkitektur" eller de faglige meningsdanneres bygningsmuseum, må de på den ene side nødvendigvis forholde sig til samtiden, og på den anden side må de metodisk forholde sig til de underliggende fortællinger i den bygningskulturarv, som står overfor vurdering og behandling.

De fredede bygninger er som nævnt den danske bygningskulturs ultimative kanon. Den forekommer umiddelbart ret liberal med sit antal på omkring 9.000. Her skulle der nok være lidt for enhver og lidt til alle landets egne, så både det nationale og lokale, bonde og borger, arbejder og indvandrere og så videre kan have et fysisk udtryk at læne sin identitetsdannelse op ad. Det er som ovenfor antydnet bare ikke tilfældet.

Sammenfaldet mellem kanoniserede bygningsværdier og indbyggernes sociale status i storbyens geografi er interessant som et levn fra bevaringstænkningens barndom. Det er forunderligt, at hundrede års samfundsudvikling har kunnet passere så ubemærket forbi bygningsbevaringen. Der, hvor man har kunnet opleve nyt i fredningssagernes genstandsfelt er på det område, hvor bygningsfredningen har karakter af "Statens Museum for Arkitektur". Det er for eksempel her, modernismens fremmeste danske arkitekter har fået deres værker kanoniseret, og det har givet en illusion af, at fredningerne "fulgte med tiden". Men netop denne del af fredningerne er bærere af den klassiske romantiske opfattelse af geniets betydning og rolle i samfundet og dermed ikke i pagt med industrialismens hovedstrømning.

Den klassisk romantiske tilgang til bygningskulturens bevaringsværdier er ikke bare et isoleret ekspertfænomen. Hvorfor er en uisoleret produktionsbygning fra 1930'erne, med utætte jernrammevinduer og sodsværtede ovenlys i dag

dømt bevaringsværdig og fredes, medens dens funktionelle søster fra 1970'erne i betonelementer med plexiglasovenvinduer og termoruder samt fleksibel multianvendelighed ikke er det? Skyldes det mon, at den første bygning nu opleves som romantisk og sender signal om opdateret storbyliv med tilhørende kreative implikationer, medens betonhallen signalerer forstadsliv med tilhørende negative standardassocationer? Er det vores aktuelle opgør med den funktionsopdelte industriby, som vi blandt andet kan aflæse i bygningsmassens handelsværdi, som tillader sagkundskaben at blive hængende i en bevaringspraksis fra forrige årtusinde?

Industrialismens kulturarv

Industrialismens kulturarv tvinger os til at forholde os til, om vi vil acceptere, at vores faglighed i bygningsbevaringen fortsat reelt skal være styret af romantiske idealbilleder og følelser eller, om vi skal vove det ene øje og give et bud på, hvilke historier, vores bygningsbevaring skal formidle til sam- og eftertidens arvinger.

Det udviklingskifte, som indledtes i sidste fjerdedel af det tyvende århundrede, og som vi fortsat står i, kan ikke mindst aflæses i udviklingen i vores forhold til fysisk planlægning og byggeri. Den overvældende bygningsmasse fra efterkrigstiden, som nu står overfor at skulle vurderes i en bevaringssammenhæng, repræsenterer industrialismen og velfærdsamfundet. I lyset af tidens idealer og bærende fortællinger er det et åbent spørgsmål, om den enestående arkitekt, i betydningen kunstner, er den, som bærer den centrale fortælling om det tyvende århundredes samfundsudvikling i Danmark?

Når århundredets kendetegn i øvrigt er standardisering, masseproduktion, massekonsumtion og demokrati, så forekommer det oplagt, at det ikke primært er fortællingen om geniet med de enkeltstående bygninger, der har relevans udenfor kunstområdet.

Med udmeldingen i 2007 af 25 nationale industriminder har Kulturarvstyrelsen trådt nye veje og taget hul på at værdisætte industrisamfundets produktionsapparat, men det bygger fortsat delvis på en tænkning, som er industrialismen som samfundsfænomen fremmed ved at fokuse-

Strandhavevej (ikke bygningsfredet)

Standardiseringen og industrialiseringen af boligbyggeriet blev synonym med betonens sejrsgang i boligbyggeriet i efterkrigstiden. Svend Eske Kristensen hører til blandt den gruppe arkitekter, som førte an i arbejdet med byggestandardisering og praktisk innovativ tænkning i boligindretningen. I historien om statens engagement i løsningen af boligspørgsmålet kan byggerier som dette bære den brede, repræsentative fortælling på samme tid, som byggeriet rummer ubetvivlelige æstetisk/praktiske kvaliteter. Foto: Poul Sverrild.

re på den ypperste virksomhed af sin art. Bevaringsarbejdet er fortsat ikke metodisk rettet ind efter den genstand, som det skal forholde sig til. Med masseproduktion og standardisering som bærende fortælling og demokratisering som ideologisk ramme, bør interessen naturligvis samle sig omkring det almindelige – i betydningen masseproducerede og massekonsumerede.

Kunst eller kulturhistorie

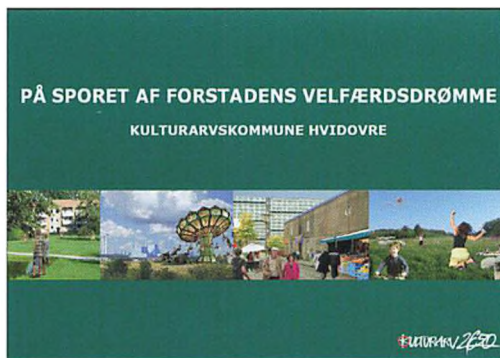
Det tyvende Århundrede handler også om næsten ubegrænset vækst i byernes udkanter, hvor forstæderne bredte sig og kom til at udgøre den bosætningsmæssige organisationsform, hvor flest danskere bor. Her bredte blokbebyggelserne og senere de totalplanlagte montagebyggerier sig og gav plads til de bolighungrende borgere og deres behov for offentlige institutioner. Det er én af århundredets bærende fortællinger, som gemmer sig i den bygningsmasse, men hvad skal vi gøre for at vælge de bygninger, som skal fortælle den? Skal vi fortsætte i de velkendte fodspor, hvor den bygningsmæssige fortælling om bilismen skal leveres af Arne Jacobsens benzintank på Strandvejen, eller fortællingen om Vesterbrobaggården, som krævede en Tove Ditlevsen som ramme for at blive bevaret?

Når vi endelig når frem til at vælge en almen boligbebyggelse, som vi finder værdig til fredning, så må man med den aktuelle praksis frygte, at ét af de afgørende kriterier bliver, at arkitekten er kendt og estimeret som frontløber indenfor arkitekturtænkning og -teori mere end som praktiker. Det vil være det logiske valg med en uændret tilgang til fredningsinstrumentet.

Hvis valget skal træffes i overensstemmelse med de historier og den samfundsudvikling, som de store boligbebyggelser repræsenterer, så skal valget ikke mindst baseres på, hvad byggeriet fortæller om industriel produktion, om tilpasning af den enkelte bolig og dens udstyr til det industrialiserede liv og om de beboere, som vandrede til i tilblivelsesperioden. Skulle byggeriet så tilfældigvis have en arkitekt, hvis arbejde er i overensstemmelse med det, så nærmer vi os en metodik, som forholder sig til den genstand, der skal fredes.

Det repræsentative og det almindelige

Bygningsbevaring på industrialismens præmisser må på den ene side være at arbejde med det typiske og almindelige og på den anden side at arbejde med blik for demokratiet, som i Danmark

"PÅ SPORET AF FORSTADENS VELFÆRSDRØMME" (foto af forside fra afrapportering kulturarv 2650) Hvidovre Kommune har i to år arbejdet med at udvikle nye metodikker til identifikation af bevaringsværdier i forstadens modernistiske bygningsmasse og planstruktur. Afrapporteringen giver anvisninger på en "førstegenerations"-metodik, som i de næste år vil blive afprøvet i kommunens planarbejde i et parløb mellem kommunens tekniske forvaltning og kommunens museum, Historiens Hus.

er industrialismens ledsager. Det betyder, at vi skal forholde os til de bygningsmæssige rammer, som har haft bestemmende betydning for den brede befolknings livsmuligheder. Det betyder også, at vi skal forholde os til bygningsbevaringens muligheder for at give betydning og identitet til hele landets befolkning. Det kræver nye tilgange til arbejdet med vores kulturarv.

En ændret metodisk tilgang til industrialismens og velfærdsamfundets kulturarv vil give mulighed for, at periodens bygningskulturarv kan opleves som inkluderende og vedkommende for en bred befolkning. I modsat fald løber vi en risiko for, at kulturarven vil opleves som irrelevant for et voksende antal borgere – og det har hverken borgere eller kulturarv fortjent!

Ligesom fredningsinstrumentet blev indført og implementeret på vilkår og med metoder, som var i overensstemmelse med den genstand, datiden skulle arbejde med, må bevaringsinstrumenter, som skal sikre industrialismens og velfærdsamfundets bygningsmæssige kulturarv være i overensstemmelse med de bærende værdier bag det samfund, som skabte denne epokes bygningsmasse.

Mod nye metodikker

Med udpegningen af fire kulturarvskommuner i 2006, markerede Kulturarvstyrelsen på den ene side, at tiden er til nye metodikker, som skal sikre en bred forståelse for den fysiske kulturarv. På den anden side markerede styrelsen med valget af forstaden Hvidovre, at der er en parathed til og forståelse for, at velfærdstatens kulturarv nu skal underkastes faglige vurderinger i forhold til bevaringsværdighed.

Ved at pege på en kommune uden overvældende mængder af "klassisk" kulturarv, en kommune hvis historie er indrammet af Det tyvende Århundrede og en kommune, som repræsenterer velfærdsudviklingens historie, er der blevet åbnet for en faglig diskussion.

Det er et initiativ, som råber på opfølgning. I den næste proces må diskussionerne blandt andet komme til at forholde sig til vægtingen af faglighederne bag fredningsudpegningerne og til hvem vi freder for. Hvis det fortsat i vid udstrækning bare skal være bygningsværker i betydningen kunst, vi freder, så fastholder vi fredning på præindustrielle vilkår.

Industrialismens og velfærdsamfundets bygningsbevaringsarbejde må spejle sin tid og sin genstand.

1. De 10 kommuner er:

Navn	Indbyggertal 1. jan 2007	Bygningsfredninger iht. Kulturarvstyrelsens fredningsliste
Albertslund	28.146	0
Ballerup	46.759	0
Brøndby	34.513	1
Glostrup	20.785	0
Herlev	27.166	0
Hvidovre	49.863	2
Høje-Taastrup	45.553	0
Ishøj	20.668	2
Rødovre	36.312	1
Vallensbæk	12.260	0

2. De tre kommuner er:

Navn	Indbyggertal 1. jan 2007	Bygningsfredninger iht. Kulturarvstyrelsens fredningsliste
Gentofte	68.991	46
Lyngby-Taarbæk	51.611	37
Rudersdal	53.621	27

Refleksioner over opbygningen af en fotodatabase

Af Freddie Nielsen

Et billede siger mere end 1000 ord, hedder det med en pompøs vending, men når det drejer sig om at registrere og beskrive fotografier og andre billeder, så kommer det nærmere til at lyde som en trussel.

Når man står med en fotosamling der formodentlig rummer flere millioner fotografier, så er det nødvendigt at gøre sig nogle overvejelser, før man begynder at lægge dem på nettet - også selv om en del skal kasseres, inden de når så langt.

Det man kan kalde registreringen og valg af registreringssystem, er det efterhånden en del år siden, at vi har taget stilling til. Det mest oplagte var selvfølgelig at betragte ABA's samlinger som et hele, der på hver sin måde kan bidrage til forskningen og historiefortællingen. For så vidt vores forskellige samlinger er relevante, så må det fra brugerens synspunkt være uinteressant, hvordan vi nu engang har besluttet at opbevare de forskellige typer af materialer samlingerne består af - med andre ord, det skal være muligt for brugerne at tilgå vores materialer under ét, uden hensyn til om det er unika, eller det er mangfoldiggjort, uanset om det er bøger og tidsskrifter, arkivalier eller fotografier og plakater.

Ud fra den forudsætning var beslutningen om et registreringssystem ganske nem. I forvejen brugte vi det samme bibliotekssystem til at præsentere såvel bøger og tidsskrifter som arkivalier, og vi benyttede det såkaldte MARC-format (MAchine Readable Cataloguing) som inddateringsformat. Formatet skal ikke beskrives nærmere her, der skal blot oplyses, at det er et data-lagringsformat, der er udbredt i biblioteksverden.

Beskrivelse for genfindning

Det der er langt mere interessant, hvis det skal være muligt at genfinde fotografierne, er beskrivelsen af det enkelte billede eller af en sammenhængende serie.

Det afgørende problem er selvfølgelig, at fotografiet som et visuelt medie principielt er non-verbalt, mens en beskrivelse der skal gøre det muligt at finde det igen, nødvendigvis må være verbal. Hvis man f.eks. bruger Google til at søge billeder, så bliver man ofte overrasket over, hvor forskelligartede (og forkerte) match man kommer ud for. Det skyldes, groft sagt, at man benytter en verbalisering der i virkeligheden ikke har (eller i hvert fald ikke nødvendigvis har) noget med billedet at gøre. Derimod benyttes en logik, der siger at når f.eks. søgeordet "*Jens Otto Krag*" forekommer i en ressource, hvortil der er knyttet en billedfil af en kendt type (jpg, gif osv.), så er der nok en sandsynlighed for at de to ting har noget med hinanden at gøre. Når det så er sådan, at billedsøgning i Google alligevel ofte, i de første match, finder noget relevant, så skyldes det søgemaskinens såkaldte ranking mellem forskellige elementer på de sider der søges i, men mængden af "støj" og irrelevante fund er oftest enorm.

Den type søgning er selvsagt helt umulig, når det drejer sig om en decideret fotodatabase, som den vi er ved at bygge op. For det første fordi brugeren vil forvente væsentlig bedre resultater, end Google er i stand til at levere, og for det andet fordi vore fotografier ikke er lagret sammen med diverse (tekst)dokumenter, hvor sandsynlighedsberegninger på søgeudtryk kan give en god chance for at finde noget af det man søger.

Der var altså ingen vej udenom, det har været nødvendigt at gøre nogle overvejelser og opstille nogle principper for beskrivelse/indeksering af fotosamlingens billeder. Om end overvejelserne har foregået forud for starten på basen, så har den konkrete virkelighed unægtelig tvunget forskellige tilpasninger igennem.

Når vi beskriver (også kaldet katalogiserer) bogligt materiale, er vi i besiddelse af en række faktiske (formelle) oplysninger, så som en titel, en forfatter eller udgiver, et fysisk omfang, et

Tidene ændrer sig, og det afspejler sig også, når man lægger billeder i en fotobase. Billedet er tilsyneladende udsendt officielt af Kastrup-Holmegaard som pressebillede omkring 1967 i forbindelse med en ny Michael Bang-glasserie. Men vore dages marketingsfolk vil nok have skåret en anelse i venstre side af billedet, for ligegyldig om der er originalt indhold i flaskerne eller ej, så ville det nok have faldet en og anden for brystet.

Aviserne i Danmark er ofte udtryk for temmelig meget "københavnier", og det gælder selvfølgelig også Land og Folk og Aktuelt. Ikke desto mindre har vi dog mange herlige provinsbilleder. Dette er fra havnen i Hirtshals, hvor den gamle generation stadig følger med. Året er 1964, og fotografen er Jens Glargaard.

Et eksempel på hvordan det "politisk korrekte" ændrer sig. Fotografiet er ét af en serie på 29, der er optaget på B&W arbejdernes feriekoloni, Burlunden's 5 års fødselsdag 4. juni 1959. Plastic- eller lakridscigaretten springer meget i øjnene på dette billede, men går man hele serien igennem er det påfaldende, hvor mange af børnene der "spiller voksne" med en legetøjscigaret i munden i deres lege-situationer.

sprog og oftest et udgivelsestidspunkt. Det vil sige, at vi har en given grundsubstans, som brugeren har mulighed for ikke bare at kende, men endda at kende i nøjagtig den form som vi har brugt til beskrivelsen.

Fotografier er anderledes

Sådan er det langt fra med fotografier, de formelle oplysninger begrænser sig stort set til om det er sort/hvid eller farve, om det er negativ eller aftryk, og hvis det er aftryk, så har dette aftryk også en målbar udstrækning. Af yderligere formelle oplysninger har vi stort set kun, om fotoet er kommet i vores besiddelse via Land og Folks eller Aktuelts arkiv, eller via en tredje kanal, og i en del tilfælde hvem eller hvad denne tredje kanal måtte være.

Fotosamlingen er opbygget over en årrække. Grundstammen må siges at være det, vi kalder den egentlige ABA-samling. Der har formentlig altid været fotografier blandt ABA's materialer, men da Aktuelt i 1973 foranstaltede indsamlingen "Arbejderen i fotografiet", blev der indsamlet mere end 2.000 fotos, som blev overgivet til ABA, og fra da af kan der tales om en egentlig

fotosamling som der blev arbejdet med. Da Land og Folk lukkede i 1990 – kort efter DKP's arkiv var kommet til ABA – var det ganske naturligt at overtage avisens billedarkiv og gentage operationen med Aktuelt, da den lukkede i 2001. Selv om de to avis-fotoarkiver i dag er storebrødre i henseende til mængder, så må vi nok alligevel sige, at uden den oprindelige ABA samling, så havde vi måske ikke tænkt nok i billeder i 1990 til at kaste kræfter ind i at få fat i Land og Folks billeder.

Den sidste formelle oplysning man kan tale om, er fotografen, men den er faktisk mindre entydig end de øvrige formelle oplysninger. For hvor fotoets fysiske beskrivelse er til at se, og dets fysiske placering der viser dets vej ind i ABA's fotosamling, ligeledes er noget entydigt, så er der kun fotografnavn på en del af fotografierne.

Så få er altså de formelle oplysninger, der kan indgå i beskrivelsen af billederne, og selv om det både er brugbart og nødvendigt at kunne genfinde fotos af en bestemt fotograf, så er det et noget tyndt tilbud, hvis man ønsker at lave en fotobase som brugerne kan få virkelig glæde af.

Det helt centrale er altså det man kan kalde indholdsbeskrivelsen – de svar på spørgsmålene

hvem, hvad, hvor, hvornår og ofte også hvorfor, som det er muligt at trække ud af vore fotos.

Det vil i virkeligheden sige, at de fleste og de oftest mest centrale oplysninger, der skal tjene til at finde relevante fotos, er intellektuelt tildelt af indekseren – det man også kunne kalde frit opfundne. Det lyder måske ikke voldsomt betryggende, men det er trods alt ikke det rene anarki, selv om der ikke kan ses bort fra, ja vel ligefrem må forventes, en vis subjektivitet, når objektet for indekseringen er noget så flyvsk som et fotografi.

Men ud over vores egen selvdisciplin, er der også andre ting der kan holde os på sporet.

Verbalisering ud fra givne oplysninger

Vi har således tre elementer – man kunne kalde det for semi-formelle elementer – der er til stor hjælp i indekseringen. 1. Oplysninger om personer, sted, tid og begivenheder meddelt af den der har givet billedet. 2. Oplysninger af samme type noteret på fotografiet af fotografen. 3. Billedtekster som Land og Folks eller Aktuells billedarkiv har klistret bag på, når billedet har været bragt i avisen.

Oplysninger fra givere og fotografer vil vi for det meste være nødt til at tage for gode varer.

Dette "talende jakkesæt" er fotograferet i 1988, andet ved vi ikke om det. Derefter er det i Aktuells billedarkiv blevet lagt i en kuvert med fotos til at illustrere forretningsfolk. Måske er det 1½ forretningsmand, måske er det ikke, men det viser i hvert fald, at Sergej Eisenstein og Herluf Bidstrup ikke står alene med stereotyperne.

Med mindre vi helt positivt kan sige, at oplysninger givet i forbindelse med et billede er forkerte, bruger vi dem, selv om vi er klar over, at de ofte kan være tilføjet længe efter at billedet er taget. Det helt store problem er selvfølgelig alle de mange billeder, vi ikke har nogen oplysninger til. Men også når det kommer til billedtekster, er man nødt til at være lidt mere forsigtig, en tomfingeregler kan være, at jo tættere fotodato og dato for offentliggørelse er, jo større chance er der for direkte overensstemmelse mellem motiv og billedtekst.

Oftentimes bruges fotografierne igen og igen som arkivfotos, og efterhånden kan det, de bruges til at illustrere, være langt fra de faktiske oplysninger omkring motivet. Hvor en billedtekst er offentliggjort dagen efter optagelsesdato, kan det være ganske rimeligt at bruge billedteksten som titel i billedbeskrivelsen, men når det bringes flere år efter optagelsen, kan billedteksten have fjernet sig en del fra motivet, og det kan være rimeligt kun at bringe den i en note frem for som titel. Men med skal den selvfølgelig, en billedtekst er under alle omstændigheder en del af et pressefotos historik.

Ideen bag den fri verbalisering

På baggrund af alle disse problemer har vi udviklet en systematisk tilgang til at beskrive billeder, der, uden at være for rigid, gerne skulle gøre det muligt at genfinde – om ikke hvert enkelt fotografi, så dog mindre grupper, der vil gøre det overskueligt at vælge billeder til at illustrere det man nu måtte ønske at illustrere.

Søgemæssigt er det muligt at benytte ren fritekstsøgning, med den "støj" en sådan søgning nu engang medfører. Det er også muligt at søge systematisk på bestemte typer af oplysninger/tildelte emneord, og det er muligt at kombinere fritekst med systematisk søgning.

Alle inddaterede oplysninger (med ganske få undtagelser) indekseres ord for ord af hensyn til fritekstsøgningen, således også emneordene, der desuden kan søges systematisk.

Hvert enkelt foto bliver tildelt en titel, og i de tilfælde hvor vi vælger at vise en række fotos som en sammenhængende serie, formes også en overordnet serietitel. Titlen kan være fra en bil-

Et eksempel på et af de store problemer ved billedhåndteringen – den manglende viden. Vi har kaldt dette foto for "En sømand er gået i land, eller en svejser med store svejsehandsker eller noget helt tredje", realiteten er, at vi intet ved om billedet, men det er da for godt til bare at smide ud.

4. april 1979 gik B&W værftets arbejdere i demonstration til Christiansborg, hvor Ole Wildt tog en stribe fotografier. Blandt andet dette herlige billede som vi har kaldt "Strejke eller ej – frokosten skal overholdes".

ledtekst, en anden oplysning fra fotografiet, eller den kan være frit opfundet ud fra hvad indekseren ser (eller tror/mener at se) på fotografiet. Titlen skal gerne give en indgang til fotografiet, men den kan ligevel være perceptiv som associativ.

Da titlens ord, ved siden af at være indgang til fotografiet, også gerne skal bidrage til genfindingen, så vil vi også ofte nævne enkeltelementer der kan iagttages på fotografiet, og som ikke er "ophøjet" til emneord. Dette kan dog også ske i noter, for ikke at få alt for lange titler.

Noter er beregnet på diverse sekundære og/eller mindre systematiserede oplysninger. Det kan dreje sig om indhold eller omstændigheder ved billedet, som f.eks. hvor og hvornår det vides offentliggjort. Det kan være yderligere oplysninger til, hvad vi ser på fotografiet, hvor vi har det fra, eller oplysninger vedrørende den fysiske tilstand. Oplysningerne om den fysiske tilstand har vi valgt ikke at indekser, det er således ikke muligt at søge på, hvor mange fotos med kaffepletter vi har.

Billedtitler og noter skrives i fri prosatekst, og har således en dobbeltrolle. På den ene side skal teksten gerne indholde konkrete udsagn og ord der beskriver billedet, dele af billedet, omstændigheder og detaljer ved billedet, på en måde der kan være brugeren behjælpelig i en fritekstsøgning. På den anden side skal de samme elementer gerne fremstilles i en sammenhængende form, der kan medvirke til at fortælle brudstykker af arbejderhistorie og socialhistorie, og i sidste ende måske inspirere til videre studier.

Systematisk tilgang

Ofte vil man høre professionelle informationsøgere forbande google-kulturen og de bevidstløse fritekstsøgninger, og ikke uden grund, for ikke nok med at den type søgning giver alt for store mængder svar, så er de fleste af dem også irrelevante eller måske direkte forkerte. Men det ville være helt forkert ikke at understøtte fritekstsøgningen – det er en yderst brugt tilgang og ofte kan den være ganske effektiv, så det ville være tåbeligt ikke at indrette sig på den, som vi så forsøger bl.a. gennem den frie prosa i titler og noter.

3 eksempler fra
en serie på 21
fotos fra Bodal
tørvemose i
Vestsjælland fra
juli 1945.

a. Med mor
på arbejde.

b. Sådan måtte
en del af tørv-
arbejderne bo,
pigen står foran
sit hjem.

c. Et yderst udtryksfuldt portræt.

Omvendt ville det også være forkert at undlade at opbygge en mulighed for en mere systematisk tilgang til at søge i basen. Til det formål sørger vi for at adskille forskellige typer af oplysninger og placere dem i adskilte registre, hvilket gør det muligt, ved hjælp af søgekoder, at søge direkte på en bestemt type oplysning i en standardiseret form, og derved undgå (for mange) uvedkommende hit.

Det drejer sig om at forsøge at opstille svar på hvem, hvad, hvor, hvornår og hvorfor til de enkelte fotos. Dels er der tale om datering og ophav (fotografer), og dels er der tale om det, vi med en samlebetegnelse kalder emneord, men som underinddeles i fire grupper af målrettede emneord.

Dateringen af fotografierne foretages i den systematiske del ikke nærmere end årstal for årstal. Den kan forgå enten ved at oplysninger på fotografiet eller viden om begivenheden peger på et entydigt årstal, eller ved at angive et sandsynligt årstal eller årti. Desværre er vi meget

tit ude af stand til at datere eller sandsynliggøre et tidspunkt. Et større researcharbejde ville formentlig føre os meget længere, hvad datering angår, men vi anser det for at være forkert brug af de begrænsede ressourcer, vi har til rådighed.

Men hvor det er muligt vil der være en systematisk indgang på årstal (ifald vi kender selve optagelsesdatoen, vil den blive angivet i note eller titel), som gør det muligt at søge entydigt. Søgningen *år = 1962* går uden om alle de tilfælde, hvor vi i en note har oplyst om et ældre foto, at det har været offentliggjort (igen) i 1962.

Ved siden af dateringen er også foto graferne indekseret selvstændigt med mulighed for systematisk søgning på hver enkelt. Hvad der yderligere er af systematiske tilgange, udgøres af det vi kalder emneord. Emneord behøver dog ikke kun at bestå af et enkelt ord. Alle felter indekseres både som enkeltord og som fraser/langord (ordstreng med tilhørende blanktegn), hvilket gør opbygningen af emneord knap så stiv som hvis alt skulle beskrives i enkelte ord. Et begreb som *arbejdende udstillinger* kunne måske nok beskrives på en fornuftig måde med enkeltord, selv om det ville miste en del af sin betydning, men et begreb som *kultur på arbejdspladsen* ville drukne i nogle helt andre betydninger.

Som allerede omtalt inddeler vi det vi kalder emneord i fire adskilte kategorier: Person som emne, korporation som emne, geografiske emneord og kontrollerede emneord. Alle fire grupper er overtaget fra biblioteksverden, men giver også god mening i forhold til billedbeskrivelse. Det er muligt at søge på tværs af alle typerne med søgekoderne *em* (enkeltord) og *lem* (langord eller frase – en frase kan selvfølgelig godt bestå af ét ord), desuden kan der søges separat på person (*ep* og *lep*) og korporation (*ek* og *lek*). Skulle det med tiden vise sig nødvendigt, vil det selvfølgelig også være muligt at skabe selvstændige søgekoder for de resterende hovedtyper af emneord.

Personer

Person som emne dækker alle personnavne, som vi vælger at indekseres, og her har vi valgt en yderst åben tilgang. Det er ikke kun kendisser der indekseres, men alle personer hvortil der

som minimum er opgivet et efternavn og et initial for fornavnet. Der vil uden tvivl være størst søgning på kendte politikere, fagforeningsfolk og lignende, men med den voldsomt stigende interesse for slægtsforskning, ville det være dumt ikke at yde den minimale ekstrainsats, det er at indekser alle navngivne personer, når vi alligevel har fat i fotografiet, det øger trods alt basens brugbarhed for mange mennesker.

Formen for indekseringen er den såkaldt inverteret form – altså *Krag, Jens Otto* (søgemæssigt er det underordnet om man bruger store eller små bogstaver, men når det indekserede vises synes vi ovenstående form ser mest korrekt ud) – og søgning med søgekode skal også følge denne form *lep=krag jens otto* (kommaet kan angives eller udelades). Grunden er ikke alene, at så følger vi den bibliotekariske norm, men også at det gør det muligt at søge på tværs med andre baser.

Det er selvfølgelig også muligt at søge fritekst på *jens otto krag, otto krag jens* eller *krag jens otto*, og alle forekomster med Jens Otto Krag vil dukke op, men desuden vil poster med f.eks. Jens Hansen og Jørgen Krag fotograferet af Hans Otto dukke op. Så jo flere fotografier der fyldes i basen og jo flere personnavne der indekseres, jo større grund er der til at søge systematisk.

Korporationer

Hvor personer som emne er et ret entydigt begreb – hvis vedkommende er navngivet og portrætteret på fotografiet, så afstedkommer det en emneindgang på vedkommendes navn – så har vi derimod at gøre med noget der er knap så entydigt, når det kommer til det vi normalt kalder korporationer. For det første: hvad dækker en korporation? Teoretisk taler vi om en sammenslutning med et bestemt formål og/eller en sammenslutning der behandles som en juridisk person. Men når vi skal se på, hvad vi behandler som korporationer som emneord, er vi nødt til at gå lidt videre.

Det er selvfølgelig oplagt, at fagforeninger og firmaer ses som korporationer, men også funktionelle enheder, der måske nok ikke i gængs forstand er afgrænsede sammenslutninger og juridiske personer, har vi valgt at inddrage. Et navngi-

vet skib er et eksempel på en sådan enhed, som vi har valgt at indekser som korporation. Det samme gælder funktionsenheder som f.eks. *Bella Center* og *Københavns Rådhus*, der måske nok kunne anskues som geografiske enheder, men det ville være at slå funktionerne i dem ihjel. Det er selvfølgelig vedkommende nok at få oplyst, hvor Bella Center eller Københavns Rådhus befinder sig geografisk, men det vigtige ved dem er ikke så meget deres beliggenhed, som det at de udgør den ydre ramme omkring nogle bestemte begivenheder og funktioner. Derfor har vi valgt generelt at opfatte navngivne bygninger som en korporation, der rummer en eller flere funktioner, frem for blot at være en død bygning, der er placeret på en bestemt adresse.

Det andet centrale aspekt der vedrører opfattelsen og beskrivelsen af korporationer, er spørgsmålet om hvordan man bestemmer en korporations udstrækning. Det vil selvfølgelig være muligt at begrænse et firma til at være de fysiske rammer det udgøres af – til at være bygninger, dele deraf og interiør. Men det ville være ret uinteressant at beskrive arbejderhistorien på den måde. En virksomhed er intet uden sine arbejdere og de funktioner, de udfører. En ølbil fra Carlsberg på Københavns gader, en delegation af bryggeriarbejdere der, på Københavns Rådhus, afleverer resultatet af årets indsamling på arbejdspladsen til sociale formål, eller bryggeriarbejdere der viser deres betydning for bryggeriet ved at strejke, vil derfor få tildelt emneordet *Carlsberg*. Ligeledes vil et fotografi af et navngivet skib der tildeles skibsnavnet som emneord, også blive tildelt navnet på sit rederi som emneord, for så vidt rederiet kendes.

Det tredje centrale aspekt vedrørende korporationer som emneord er det faktum, at mange fotografier ikke er entydigt det ene eller det andet. På en fremtrædende plads midt i et foto fra en grusgrav holder en lastbil med tydeligt vognmandsnavn på – er der nogen grund til at vælge, om grusgraven eller vognmanden er korporationsemne for fotoet? Nej, det eneste rigtige at gøre er at angive begge korporationer som emne. Et helt konkret eksempel er et foto af en sporvogn med en reklame for det kooperative guld- og sølvmedefirma Karat. Måske er billedet taget på grund af Karat-reklamen, måske er det

tilfældigt, men under alle omstændigheder er det indlemmet i ABAs samling som en del af beskrivelsen/illustrationen af Karat. Men når nu sporvognen i virkeligheden er det mest fremtrædende, så er det mest oplagte selvfølgelig at tildele både *Karat* og *Københavns Sporveje* som emneord.

Geografiske emner

Geografiske emneord er klart de mindst komplicerede. En by, en lokalitet, en gade er noget (nogenlunde) entydigt, alligevel er det vigtigt at tage beslutninger for, hvad der er omdrejningspunktet for en systematisk tilgang. Derfor tildeles alle fotos, der kan placeres geografisk, som minimum et kommunenavn i formen *Roskilde kommune*, dog har vi for København og Frederiksbergs vedkommende sparet endelsen kommune, da der her ikke i samme grad kan skelnes mellem centralby og opland. Hvor byen København og byen Frederiksberg udfylder hele kommunens areal og kan underinddeles i kvarterer og gader, så er *Roskilde* (by) kun en mindre del af *Roskilde kommune*, hvorunder også andre lokaliteter kan forekomme uden for Roskilde by.

Det skal så pointeres, at vi benytter kommunegrænserne fra før kommunalreformen af 2007. Dels har vi stadig kun fotos frem til 2001, og dels giver det en større spredning i søgemulighederne, da der var væsentlig flere kommuner før 2007. Derimod har vi valgt kun at forholde os til kommunegrænserne fra kommunalreformen i 1970, dels fordi vi i masser af tilfælde har stedangivelse uden tidsangivelse, og dels fordi det ville svække søgemulighederne hvis vi indekserede efter to kommunesystemer alt efter fotoets datering. Efter kommunenavn kan der frit tildeles navn på by, bydel, landsby, lokalitet eller for den sags skyld gadenavn. Vi har ikke sat nogen grænse for antal geografiske emneord, men det kommer sjældent over tre.

Kontrollerede emneord

Den sidste type er det, vi kalder kontrollerede emneord. Det kontrollerede består i, at vi har en liste (der hele tiden udvides) over emneord, som vi har besluttet at bruge, og som skal bruges i

den vedtagne form. Når det vedtagne emneord er *chauffører*, så skal emneordet på en given post også være *chauffører*, selv om der måske kun er en enkelt chauffør til stede.

De kontrollerede emneord kunne vi også betegne som de egentlige emneord, eller som de indholdsbestemmende emneord. Udgangspunktet for at vælge de fleste af de emneord vi har valgt, er ikke at totalbeskrive fotografierne i indekseringen, men mere at forsøge på at indekserer ud fra en forståelse af hvorfor vi har netop disse billeder. Altså til at forsøge at skrive arbejderhistorie og socialhistorie - arbejderklassens organisering, arbejde, arbejdsforhold, hverdagsliv og kampe er i bred forstand styrende for de emneord, vi vælger at benytte.

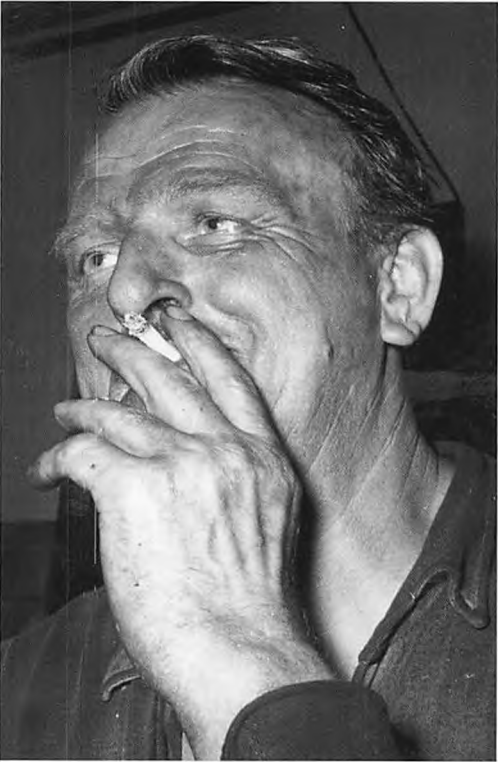
Det betyder, at vi arbejder med forskellige grupper af tilgange til emneordene. (I skrivende stund er det, vi har valgt at lægge i fotobasen, primært arbejdspladsbilleder i bred forstand.) En gruppe drejer sig om faggrupper, altså en uddannelses- eller funktionsmæssig beskrivelse. En anden gruppe drejer sig om virksomheds- og institutionstyper, altså en beskrivelse der tager udgangspunkt i der hvor arbejdet udfolder sig. En tredje gruppe rummer begreber, der i bred forstand knytter sig til arbejdet.

Formålet med emneordene er selvfølgelig at give mulighed for systematisk at genfinde fotos, der rummer noget fælles, men i den totale betydning af emneords funktion er det ikke nok at tænke på emneord som en samlefunktion; de er også ganske brugbare i en adskillefunktion. I og med at det er muligt at søge boolsk - det vil sige med *og*, *eller* og *ikke* til at samle og skille, så kan emneord både bruges til at brede ud og snævre ind. For eksempel vil søgningen *em=skibsværftsarbejdere* og *em=metalarbejdere* give færre hit end søgningen *em=skibsværftsarbejdere*, fordi ikke alle skibsværftsarbejdere er metalarbejdere. Omvendt vil søgningen *em=skibsværftsarbejdere* eller *em=metalarbejdere* give langt flere hit, fordi ikke alle metalarbejdere er skibsværftsarbejdere, mens søgningen *em=skibsværftsarbejdere* ikke *em=metalarbejdere* giver meget færre hit, fordi langt de fleste skibsværftsarbejdere trods alt er metalarbejdere.

På samme måde vil *em=skibsværfter* ikke *em=skibsværftsarbejdere* give en lille mængde hit,

Fotografen Dørge var på Valby Gasværk i maj 1952, hvor han bl.a. tog disse 5 portrætter af gasværksarbejdere - alle er uden navn, men fantastiske eksempler på portrætkunstens muligheder, også uden for de store fotografers atelier.

hvor skibsværftsarbejdere er fraværende mens emnet skibsværfter stadig er relevant – det kan f.eks. være fra en generalforsamling i B&W, lige som den omvendte søgning *em=skibsværftsarbejdere ikke em=skibsværfter* vil give et lille resultat, hvor det er skibsværftet der er irrelevant.

Også på anden vis kan emneord bruges i samle/skilte funktioner. Emneord som *metalindustri* eller *nærings- og nydelsesmiddelindustri* vil samle store mængder af hit, men, for så vidt vi har været i stand til at gennemskue billederne, så vil de samtidig rumme emneord for mere specifikke brancher som f.eks. *maskinfabrikker*, *skibsværfter* eller *bryggerier*, *tobaksindustri* eller *fødevarerindustri*, sidstnævnte er igen underinddelt med emneord som *slagterier* og *brødfabrikker*.

Uden for faget

Som allerede omtalt benytter vi også en gruppe emneord, der ikke er knyttet til arbejderens fag, eller til den arbejdspladstype hvor hun eller han udfolder sin faglige kunnen. Det drejer sig dels om begreber, der gælder på tværs af fag og industrier, det kan f.eks. være brede begreber som *strejker* eller *arbejds miljø*, men det kan også være snævrere som *fyraften*, *lønningsdag*, *pause-situationer* eller *stabelafløbninger*. Dels drejer det sig om begreber, der ligger uden for selve arbejdspladsen, på den ene side f.eks. *boligforhold*, *ferie* eller *børns forhold*, og på den anden side kan det være begreber, der bl.a. er knyttet til den faglige organisering som *generalforsamlinger*, *fagforeningskontorer* eller *mødebilleder*.

Mødebilleder er i sig selv et begreb og et emneord, men mængden taget i betragtning er der også oprettet mere specifikke emneord som *arbejdspladsmøder* og *strejkemøder*. Atter andre emneord skal nærmere opfattes som type- eller genreemneord. *Generationer*, der kan bruges hvor en ung og en ældre tydeligt arbejder sammen, er ét eksempel, *vinterbilleder* og *silhuetbilleder* er et par andre.

Typeemneordet *gruppebilleder* kan måske mest bruges til at beskrive et tidligere, noget mere udbredt fænomen, mens *portrætter* har en klar søgemæssig funktion (især) i forhold til kendte personer, der går igen på mange fotogra-

fier. Hvis søgningen *lem=krag jens otto* giver for mange hit, så kan man vælge, om det er portrætter man ønsker, og søge *lem=krag jens otto og em=portrætter*, eller om man hellere vil have ham i aktivitet, med *lem=krag jens otto ikke em=portrætter*.

Det associative element

Vi ved (endnu) alle, hvordan et skibsværft ser ud, men hvordan ser en strejke ud? Vi ved selvfølgelig, hvad en strejke er, men skal vi visuelt vise en strejke, så sker det ofte med billeder af blokader, demonstrationer eller møder. Men det er altså alene delementer der optræder eller ikke optræder i forbindelse med en given strejke, og selv om de måske nok visuelt er mere perceptible end selve begrebet strejke, så er de ikke synonyme. Emneordene *blokader*, *demonstrationer* og *strejkemøder* er altså selvstændige emneord, men også *strejker* skal med. For dels kan delementerne ikke erstatte hovedbegrebet, og dels kan de to førstnævnte sagtens optræde uden at have forbindelse med en strejke.

Det, vi her er inde på, er, at der også er brug for associative emneord til at beskrive begreber, vi gerne vil kunne illustrere. Eksemplet strejker viser det meget godt, for selv om vi måske kan fornemme strejken ud af en del fotos fra strejker, så vil det at påhæfte prædikatet *strejker* til en beskrivelse af et foto ofte bero på en påstand eller en viden, der ligger uden for selve fotografiet.

Et andet eksempel er begrebet arbejds miljø, hvordan ser det ud? Arbejds miljø er jo til stede på ethvert arbejdspladsfoto – det kan så være godt eller dårligt – men det vil oftest bero på indekserens subjektive (men dog erfarne) skøn, om der på selve fotografiet eller i dets historie er noget der gør det særlig interessant i en arbejds miljømæssig henseende. Emneord som *velfærdsforanstaltninger* eller *personlige værnemidler* er konkrete (om end de kan bruges både positivt og negativt, dvs. både hvor det er til stede, og hvor det indlysende mangler), og bør knyttes sammen med det mere overordnede emneord *arbejds miljø*.

Men hvad så med arbejdsulykker? Det er sjældent, at selve ulykken bliver fotograferet, men vi

står dog af og til med fotos der viser hvor ulykken skete, og så skal emneordet *arbejdsulykker* selvfølgelig med. Det er dog langt fra nok, arbejdsulykker og arbejdsmiljø er så vigtige ting, så vi er nødt til at holde øje med "ulykken der venter på at ske", og også bruge emneordet i sådanne tilfælde.

Vi har et helt konkret eksempel. 7. marts 1952 bragte Land og Folk et billede af en arbejder på Bellahøj-byggeriet, med en kommentar til de manglende sikkerhedsforanstaltninger. 12 dage senere bragtes samme billede, nu med den sørgelige oplysning, at den afbillede bygningsarbejder var død ved en arbejdsulykke samme sted.

I forbindelse med det associative er der også en omvendt situation, som det kan være nødvendigt at være opmærksom på – aviserne er af og til også associative i deres illustrationer, derfor er det selvfølgelig vigtigt at anføre *modelfoto*, når vi ved, eller har en voldsom mistanke om at det er et sådant vi står med. På samme måde har det selvfølgelig været fristende for aviserne at illustrere emnet forretningsmænd eller diplomater f.eks. med mænd i dyre habitter, men hvor vi er usikre på, om det er et reelt, eller bare et tilfældigt foto brugt til at illustrere en pointe, forsøger vi at gøre opmærksom på tvivlen i titel eller note.

Formål og fremtid

Formålet med at opbygge fotodatabasen er dobbelt. På den ene side vil vi gerne med selve fotografierne, og de oplysninger der knytter sig til dem, være med til at fortælle historie og bidrage til arbejderhistorien. På den anden side koster det ret mange ressourcer at opbygge basen og løbende udbygge den, og ressourcer er ikke noget der hænger på træerne i Arbejdermuseet. Derfor tager vi betaling for den brug af fotografierne, der går ud over bare at bladere i basen.

De enkelte fotos vises frem i en lav opløsning, men dog i en størrelse der gør det muligt at danne sig et indtryk af billedet og de fleste detaljer. Men vi kommer altså ikke uden om, at detaljerigdommen svinder ind på den kopi, der vises online. Vi har f.eks. et foto af en af de store B&W-dieselmotorer, hvor vi, for at anskueliggøre størrelsen, oplyser at der befinder sig 15 mand

rundt omkring på selve motoren, men man skal altså have ualmindelig gode øjne for at finde dem alle, når man ser billedet på skærmen.

Vi vil selvfølgelig gerne sælge billeder – gerne mange billeder. Der er sådan set ingen grund til, at billeder til bøger, aviser og andre kommercielle formål skal være gratis, når resten af produktet ikke er det. Men vi ønsker ikke mindre, at fotobasen kommer til at opfylde et historisk og et forskningsmæssigt formål – at der er brugere der bare kigger i den, fordi den er der.

En virkelig fremtidsdrøm vil være det, man kunne kalde at genforene en del af fotografierne med deres egen historie. De to største input til vores fotosamling er Land og Folk og Aktuelt fotoarkiver. Og hvis mikrofilmene af aviserne (eller en ny digitalisering) kunne gøres tilgængelig online, så ville det give mulighed for, ved de fotos der har været offentliggjort i aviserne, at slå direkte op i avisen og se hvilke yderligere oplysninger der måtte knytte sig til fotografiet.

Det er selvfølgelig muligt at gøre det manuelt i dag, ved at skifte mellem pc'er og mikrofilm læser. Men hvis begge elementer var online tilgængelige samtidig, så ville det nok føre til en helt anden brug. Så hermed er der fremsat et ønske til det næste skridt ind i fremtiden.

Et herligt fotografi, knipset af Leif Grage. Det var simpelthen umuligt ikke at falde for fristelsen. Titlen blev "Åget og magten". (u.å.).

Af Birgitte Beck Pristed

"Hjem til din historie" lyder Arbejdermuseets motto. "Hjem" kan sigte til de fysiske hjem i form af interiører fra arbejderboliger. Familien Sørensens autentiske lejlighed fra 1915 og de rekonstruerede boligmiljøer fra 1930'erne og 1950'erne indgår som et centralt element i museets faste udstillinger. "Din historie" kan sigte til museets fokus på den personlige, inkluderende fremstillingsform, der tager udgangspunkt i den besøgendes oplevelse og egen erfaring. Museet byder publikum velkommen hjem – hjem til en historie, gæsterne kan genkende og spejle sig i.

I denne formidling af interiørerne sker der en iscenesættelse af museumsbesøget som et slags hjemligt privatbesøg. Dette medfører et interessant sammenstød mellem boligen som privatsfære og museet som offentlig institution, som i det følgende vil blive genstand for en række overvejelser. For hvorfor gøres hjemmet til udstillingsrum? Hvilken funktion har det intime rum i den offentlige institution? Hvad sker der i forvandlingsprocessen, når privatrummet gøres til museumsinteriør? Og kan det overhovedet lade sig gøre at repræsentere et hjem uden samtidig at ødelægge det?

Udviklingen af interiørmuseet

Museumshistorisk set lader ideen om at udstille hjem i interiørmuseet til at være opstået relativt sent. Mens de første moderne offentlige museer, som blev opfundet med Louvre efter den franske revolution, var baseret på en oplysningstanke, hvor de klassificerede samlinger blev præsenteret for borgeren som et samlet encyklopædisk verdensbillede, der skulle anskueliggøre historiens gang og afspejle den herskende samfundsorden,¹ var det først i slutningen af 1800-tallet, at det encyklopædiske museum fik en "lillebror" i form af interiørmuseet, hvor fokus lå ikke på den store historie, men på det lokale og nære.

Den første udvikling og internationale udbredelse af interiørprincippet fandt ikke sted inden

for museumsinstitutionerne selv, men på samtidens store industrielle verdensudstillinger. På verdensudstillingerne kunne de deltagende lande på den ene side demonstrere deres teknologiske og industrielle udviklingsniveau og på den anden side deres kulturelle særtræk som nationalstater.² I begyndelsen blev møbler og kunstdindustri præsenteret fragmentarisk som en slags historisk stilopvisning i et varekatalog, og altså ikke udstillet i egentlige interiører. Men på verdensudstillingen i Paris 1878 vakte den svenske pavillon særlig opmærksomhed med en ny udstillingsform. Her var svenske og lappiske folkedragter på livagtige dukkegrupper sat op i bondestue-interiører, som var indrettet i små rum med en væg åben ud mod publikum. Ikke alene interiørudstillingsformen, men også indholdet, det at noget så jævnt som almuekulturen var kommet i udstillingslyset, som led i den nationalromantiske dyrkelse af oldtidshistorien og folkelivet, var noget nyt. Udstillingen var arrangeret af lederen af Skandinavisk-etnografisk museum, Arthur Hazelius, som efterfølgende i 1891 grundlagde verdens første frilandsmuseum Skansen i Stockholm med hele boliger, hvor publikum kunne bevæge sig ind og ud af husene.

Hazelius' interiørprincip var til stor inspiration for danske Bernhard Olsen, der efter sin tid som direktør for Tivoli grundlagde vokskabinetet Skandinavisk Panoptikon og Dansk Folkemuseum (1885) samt Frilandsmuseet (1897) efter det svenske forbillede. Bernhard Olsen beskrev Hazelius' pariserudstilling som "... noget nyt, et Gjennembrud af en ny Museumstanke vedrørende Samfundslag, hvis Liv og Færd hidtil havde været upaaagtede af den traditionelle og officielle Opfattelse af, hvad der har Betydning i videnskabelig og kulturhistorisk Henseende".³

Eftertiden har også fremhævet de nye interiørbaserede frilandsmuseer som et progressivt tiltag, og som en særlig nordisk, demokratisk og ikke-elitær udstillingsform, hvor liv og arbejde i det jævne bondehjem blev fundet værdigt som

udstillingsemne. På den anden er de udstillede bondestuer blevet beskyldt for at degenerere til en tilbageskuende idyllisering af forsvunden præindustriel "harmonisk" kultur.⁴ I bondestuer genoprettedes den uddøende almuekultur, som var truet af industrialiseringen. Her kunne publikum gå ind i en tidslomme, uforstyrret af verdensudstillingens larm – "fjærnt i Tid og Rum fra den myldrende, moderne Nutidsexposition", som Bernhard Olsen udtrykte det.⁵

Interiørerne nød en stor popularitet hos det brede publikum, som i interiørerne fik en fornemmelse af at træde ind i en anden verden, til "de brave Bønder paa Bjærget i Jepes Tid".⁶ Associationen til teatret er ikke tilfældig, interiørerne *dramatiserede* fortiden og fulgte teaterverdens konventioner om den fjerde vægs princip, som vi kender det fra de scenograferede borgerhjem i det naturalistiske drama eller som i Henrik Ibsens *Dukkehjem*.

Fra den etablerede museumsverden var interiørmuseet allerede i samtiden genstand for stærk kritik. Sophus Müller fra Nationalmuseet mente, at interiørerne var et falskneri, der fingerede en ægthed, som imidlertid var sammenstykket af et misk-mask af originalgenstande og kopier, at udstillingsmetoden sled på de originale genstande, som museerne var forpligtede til at bevare for eftertiden, og at publikums "historiske sans" og den videnskabelige ordning af tingene blev svigtet til fordel for den ukritiske underholdning.⁷ Sophus Müllers indvendinger ændrede dog ikke på den fortsatte udbredelse af interiørprincippet på flere forskellige typer af museer gennem anden halvdel af 1800-tallet.

Udover de nye skandinaviske frilandsmuseers egnstypiske livs- og arbejdsrum, der lagde vægt på husflid og praksis snarere end udseende, stil, dekoration, åbnede også Frederiksborgmuseet sine museumsinteriører i 1884. Hermed kan det siges, at besøgsadgangen blev demokratiseret til historiens store danske mænd, der blev genhusede i pragtsale, som var rekonstruerede til at ligne tiden fra før svensken kom.⁸ I den angelsaksiske museumsverden begyndte de nyetablerede museer for kunsthåndværk at indsamle stilhistoriske interiører med vægt på det tidstypiske og æstetiske udtryk. South Kensington Museum i London (siden kendt som Victoria & Albert Muse-

um) begyndte fra 1869 at indsamle og udstille interiørhelheder med særligt fokus på fransk møbelkunst fra 1700-tallet, og Museum of Modern Art i New York begyndte fra omkring århundredeskiftet at indsamle stilhistoriske "periode-rum".⁹ Dertil kom at over hele Europa blev personalhistoriske mindestuer indrettet i historiske, politiske eller kunstneriske berømteders hjem – måske som udspringer af en romantisk genikult for det enkeltstående individs indvirkning på "den store historie". Europas ældste forfatterhjemsmuseum blev etableret i 1847 i Stratford i Shakespeares angivelige fødehjem, Goethe-museet blev indviet i Weimar i 1885, hvor digterens skrivebord og fjerpen kunne besigtiges af nysgerrige beskuere. Herhjemme stod arbejdet med Oehenschlägers mindestue på Frederiksborgmuseet på helt fra 1879 til 1904, mens H. C. Andersens hus i Odense først åbnede for publikum på den anden side af århundredeskiftet i 1908.

Musealiseringen af borgerhjemmet

Den voksende europæiske interesse for interiøret og for at "indvendiggøre" museet kan ses i sammenhæng med borgerskabets generelle optagethed af hjemmet og udviklingen af ideen om det moderne hjem. Den franske historiker Michelle Perrot beskriver, hvordan det private hjem fra tiden omkring 1850 og frem fik en ny ideologisk og social betydning som ramme om det borgerlige individ. Borgerhjemmet var både en moralsk og politisk enhed, da forudsætningen for at have stemmeret for borgeren, var at være herre i sit eget hus, og hjemmet blev således et symbol på uafhængighed, det var borgerens private ejendom, hans mini-kongedømme.

I 1889 – i hundredeåret for den franske revolution – havde den socio-økonomiske del af verdensudstillingen simpelthen "*Hjemmet gennem tiderne*" som sit tema.¹⁰ Hjemmet var den disciplinære ramme, der værnede mod revolutions-truslen, i hjemmet opretholdtes tingenes orden, som var af lave uden for vinduerne. Den hjemløse derimod blev betragtet som potentiel lovbrøder. På tværs af alle samfundsklasser blev et privatliv bag hjemmets fire vægge et statussymbol, der kunne danne basis for en individuel eksistens, man kæmpede om ret til.¹¹

I sin bog *Museum Memories – History, Technology, Art* registrerer kulturhistorikeren Didier Maleuvre, hvordan der sideløbende med den musealiseringproces, der fandt sted i samfundet i det 19. århundrede, opstod en sand samlermani blandt borgerskabet, hvor museet blev bragt hjem i herskabslejlighederne i form af eklektiske privatsamlinger af kaminhyldenips. Det var ikke længere forbeholdt fyrster eller udvalgte videnskabsmænd at samle, og borgeren begyndte at akkumulere objekter i sit hjem: det eksotiske kunne domesticeres med opsætninger af orientalske haremsfigurer på klaveret, fortiden kunne hentes hjem og fastholdes med antikke buster eller gotiske efterligninger, og de personlige minder kunne bevares i form af souvenir-genstande.

Didier Maleuvre tolker nu denne musealisering af borgerhjemmets interiører som en reaktion på den nye verden udenfor. Hjemmet blev gjort til "social fetich"¹² netop på grund af industrialiseringens voldsomme samfundsforandringer med dens fysiske migration og fundamentale moderne rodløshed. I stadsstuen musealiserede interiør, trygt afskærmet mod Eiffeltårnet og jernbanestationen uden for vinduet, kunne verden imiteres i overskueligt miniatureformat gennem nydeligt arrangerede bric-a-brac-samlinger, uden at man behøvede at bevæge sig ud i den. På den måde fik det borgerlige hjem og museet flere ting til fælles: den kulturelle plyndring, de stilistiske lån og den historiske pastiche.

Domesticeringen af museet

På baggrund af Maleuvres iagttagelser af musealiseringen af det 19. århundredes borgerhjem vil jeg forstå fremkomsten af interiørprincippet på museerne som en modsvarende domesticering af museet. Hjemliggørelsen af museerne kan betragtes som en slags museal modstrategi mod den fremmedgørelse af tingene, der var sket på oplysningstidens encyklopædiske museum.

I modsætning til tidligere tiders rodede raritetskabinetter var de moderne encyklopædiske museer blevet specialiserede institutioner, hvis museumssamlinger var ordnet efter rationelle og videnskabelige principper. Men samtidig med at disse museer hyldede objektets autenticitet, rev de den originale genstand ud af sin oprindelige

livspraksis eller hjemlige kontekst og genindsatte den i en artificiel ramme, hvor den distancerede betragter kunne granske den med sit fremmedgørende blik eller sin kritiske "historiske sans", om man vil. Dermed blev det encyklopædiske museum ensbetydende med hjemløshed og symboliserede et paradoksalt brud med traditionen, som institutionen blev skabt for at bevare.

På interiørmuseet derimod blev tingene præsenteret i deres genkendelige og "naturlige" brugssammenhæng frem for efter systematiske kronologiske eller typologiske principper, som det var tilfældet på det encyklopædiske museum, der kunne virke afskrækkende på publikum med de endeløse labyrinter af vitriner. Interiørerne gengav de historiske hjem som øjebliksbilleder i forholdet 1:1 og havde en snapshot-kvalitet, der mindede om fotografiets, som var et andet medie, der vandt udbredelse på samme tid i slutningen af 1800-tallet. Interiøret tilføjede en ekstra dimension til det flade billede, men kunne ligesom fotografiet uden brug af symboler eller tekstede forklaringer give publikum et bogstaveligt, ikke-kodet budskab,¹³ der frembragte en illusion om ren realisme. Det var hensigten med interiørudstillingsformen, at publikum indlevede sig i fortiden og kunne identificere sig med nationalhistorien, hvis store omvæltninger blev præsenteret i et håndterbart, umiddelbart afkodeligt format.

Nationalmuseets Klunkehjem ved Frederiksholms Kanal kan illustrere en fuldblydelse af den proces, som Maleuvre skildrede, hvor museet som tankefigur gennemtrængte det 19. århundredes kulturelle bevidsthed i en sådan grad, at borgerskabets interiører blev omdannet til private minimuseer, der kunne vises frem i repræsentationsstuerne. At Nationalmuseet efterfølgende omdannede hjemmet til en museumsfilial med offentlig adgang kan betragtes som en konsekvens af denne tankegang. Den ti værelses herskabslejlighed blev overtaget af grosserer Christensen i 1886, og herefter brugte han de fire efterfølgende år, før familien flyttede ind i 1890, på at dekorere hjemmet i den karakteristiske klunkestil med udsmykkede paneler, gesimser, draperede gardiner, og udskårne møbler med polstringer og kvaster. Inspirationen til for eksempel soveværelsets møblement hentede grossererens

Salonen i Nationalmuseets klunkehjem. (Foto: Nationalmuseet).

på den store nordiske industriudstilling i 1888, og Rud. Rasmussens snedkerier fra Nørrebro leverede herreværelsets og spisestuens rige møbeludskæringer. Således iscenesatte grossererfamilien deres hjem som et privat udstillingsrum i en blanding af barok- renæssance- og rokokostil. Frem for nyttige brugsgenstande blev klunkehjemmet udstyret med pyntegenstande, for i udstillingshjemmet anvendte borgeren ikke sine ejendele, men betragtede dem. Inventaret bestod blandt andet af malerier med historiske motiver, eksotiske viftepalmes og skulpturelt nips.¹⁴

Familiens to døtre Gerda og Ellen Christensen blev aldrig gift, men blev boende i forældrenes hjem, som de bevarede uforandret i de efterfølgende 75 år. Efter deres død i 1963 fik National-

museet overdraget hjemmet, som kunne åbne for publikum i 1969. I dag, efter at Klunkehjemmet er omdannet til museum, stopper den besøgendes voyeuristiske blik ikke længere ved repræsentationsstuerne, men kan nyfægt vandre helt ind i privatsfæren og studere sovegemakkerne og grossererens wc. Museet er trængt ind i det intime rum, og domesticeringen af museet er fuldblyrdet.

Inside out

Maleuvre stiller et vigtigt spørgsmål i forbindelse med at skulle beskrive det 19. århundredes borgerhjem: "Kan man nogensinde repræsentere (oplevelsen af) et hjem uden at ødelægge det?"¹⁵

Dette spørgsmål kan med rette også stilles til interiørmuseerne. På den ene side hersker der i interiørudstillingerne en længsel efter at hjemliggøre de ting, som er blevet fremmede. På den anden side er udvendiggørelsen af privatsfæren og udstillingen af det hjemlige en kunstig og ofte æstetiserende iscenesættelse, som dermed krænker den sidste bastion mod fremmedgørelsen, hjemmet.

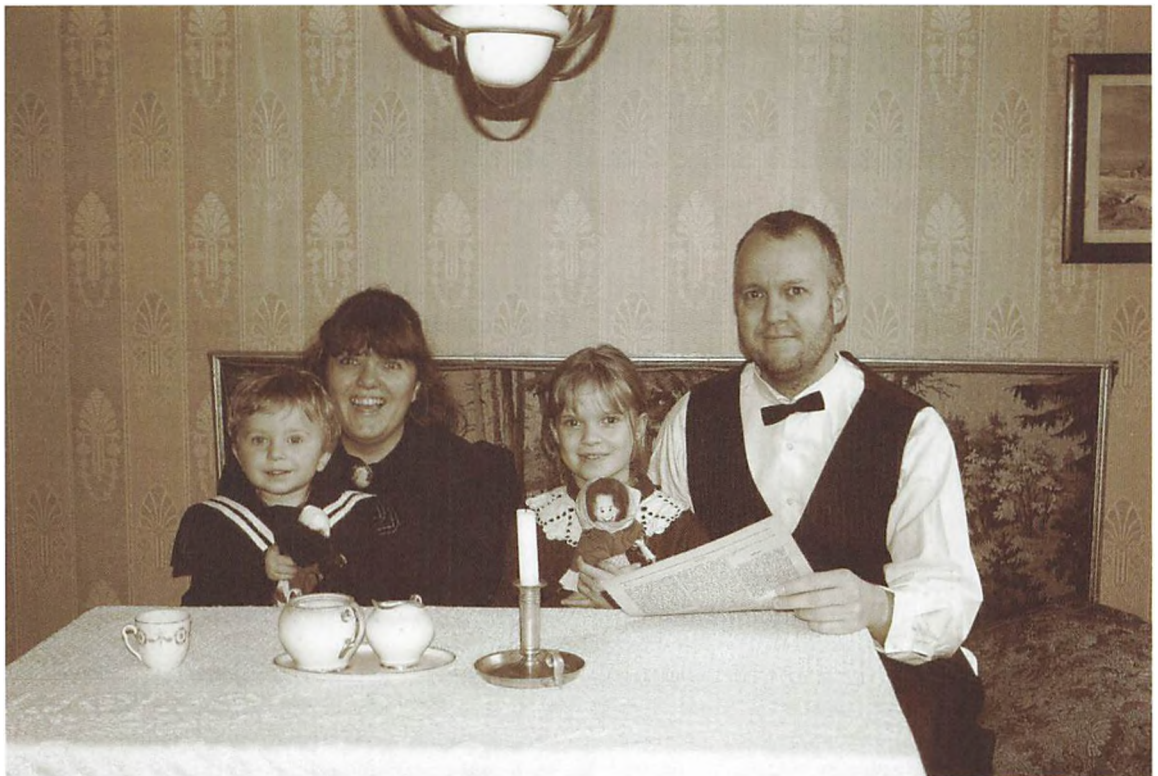
Uanset hvor realistisk i detaljen et hjem fremstår som udstillet interiør, vil det altid minde os om, at det er en kunstig museumskonstruktion. Uanset hvor tæt på museumsgæsten må komme for eventuelle afskærmende snore eller glasvæge, bedrages interiørprincippet af en distance. Det udvendige blik, som museumsgæsten eller fagmanden kaster på interiørgenstandene, afklæder interiøret dets "indvendighed". Den objektiverende genstandsbetragtning frarøver interiøret dets private subjektivitet. Hjemmets oprindelige beboere er fraværende, de er døde og borte, det

opstillede kaffestel på bordet minder mere om en fastfrosset nature morte end det spreder liv, det hjemlige bliver næsten uhyggeligt – eller "unheimlich" som psykoanalysens fader Freud kaldte det. Selv køkkenets mest jævne, almindelige brugsgenstande mister deres hverdagsfunktion og får ren symbolværdi, hvis ikke decideret æstetisk værdi. Den offentlige institutionalisering medfører uundgåeligt en destruktion af netop den fortrolige hjemlighed.

Beboet erindring

For at gå denne noget pessimistiske kritik i møde kan det være værd at undersøge, hvad det hjemlige betyder for vores måde at erindre på, og dermed hvilken funktion det udstillede hjem har i den offentlige institution. Den tyske erindringsforsker Aleida Assmann opererer i sin bog *Erinnerungsräume - Formen und Wandlungen des kulturellen Gedächtnisses* med to forskellige for-

På Arbejdermuseet kunne publikum i vinterferien 2008 sætte sig i Familien Sørensens sted og få taget gulnede familiefotos i interiørlejligheden iført historisk tøj.

mer for erindring, nemlig det hun kalder "kommunikativ hukommelse" og "kulturel hukommelse".¹⁶

Den kommunikative hukommelse er knyttet til et bestemt sted og til det enkelte menneskes liv. Assmann anvender parallelt begrebet *beboet hukommelse*,¹⁷ hvilket er slående netop i sammenhæng med interiørmuseerne. Den kommunikative hukommelse er selektiv, noget træder i forgrunden, andet glemmes eller fortrænges, det er typisk familiesagaen, som overleveres mundtligt gennem tre generationer. Netop hjemmet er et vigtigt "bosted" for den kommunikative hukommelse, det udgør barnets første erfaringshorisont og fremkalder minder hos erindringsbærerne om selvoplevede daglige praksisser og levemåder.

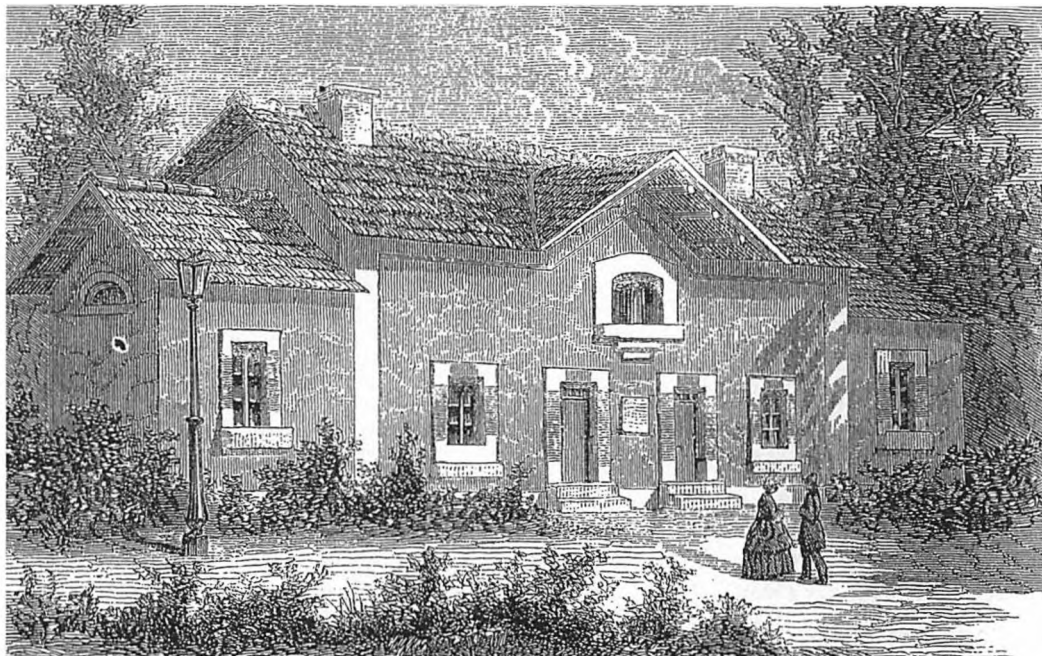
Den kulturelle hukommelse derimod er ikke knyttet til en personlig lokalitet, men til større kulturelle, politiske eller etniske fællesskaber, som samles om en fælles (for eksempel national) historie, tradition, fælles ritualer og ceremonier. Den kulturelle hukommelse er bundet til erindringslagrende institutioner som museer, biblioteker, arkiver og universiteter med specialiserede fagfolk. Mens den moderne pessimistiske kulturkritik er tilbøjelig til at afskrive den kulturelle hukommelse som livsfremmed vidensakkumulering,¹⁸ forsvarer Assmann den kulturelle erindring som en "langtidshukommelse", der er den eneste måde hvorpå den kommunikative korttidshukommelse kan overskride sin egen grænse, sin "dødelighed" eller "glemsel" om man vil. I stedet for at se den kommunikative og den kulturelle hukommelse som hinandens gensidigt udelukkende modsætninger, udveksler de snarere minder med hinanden.

Når jeg her griber fat i Assmann, er det fordi det hjem, der er kommet på museum, netop befinder sig på en spændende tærskel mellem den kommunikative og den kulturelle hukommelse. Den udstillede bolig vækker på den ene side genkendelse og en personlig subjektiv erindring om et erfaret eller mundtligt overleveret livsrum ("Nej se, sådan en natpote havde min farmor også!"). Og på den anden side åbner den institutionelle kontekst, som hjemmet er sat ind i, for et distanceret "objektiverende" blik, der vurderer farmors natpote – for eksempel som repræsen-

tativ for en given periode i den sanitære udvikling i København.

Museumsgæsten ankommer som en udefrakommende betragter, men overskrider en tærskel til en privatsfære, der dog er en iscenesat konstruktion. Udstillingens betoning af det almindelige og hverdagslige inviterer gæsten til at identificere sig med hjemmets fortidige beboere, besøget i den lille stue inviterer til en vis familiaritet med tingene. Museumsgæsten går rundt i interiøret blandt de fraværende værter ting i deres hjem, og kan faktisk træde i værternes sted, så der ikke bare finder en identifikation, men en decideret substitution sted. På den måde opretholdes privatbesøget som en fiktion inden for museumsbesøgets fysiske rammer. Dette museumsbesøg har ligesom privatbesøget en social funktion som et gensidigt anerkendelsesritual mellem to generationer, hvor den yngre besøgende møder den aldrende forgænger og optages i historiens fælles familie.

Et af de problemer der anføres ved interiørprincippet er, at det trues af en stadig udtynding, dels fordi udstillingsformen slider på genstandene, som så af bevaringshensyn gradvist må tilbage og hvile ud på et mørkt og klimatiseret magasin, dels fordi udstillingsformen kræver meget selvoplevet paratviden af sine gæster, da interiørgenstandene forventes at tale for sig selv uden forklarende skiltetekster eller andre former for oplysning der ville bryde illusionen om at træde ind i et "rigtigt" hjem.¹⁹ Den viden udvandes jo større afstand, der er mellem det tidspunkt, som interiøret skal forestille, og det tidspunkt, det bliver udstillet på. I forvandlingsprocessen fra et levende, beboet hjem til et udstillet interiør og derfra til et specialiseret dokumentationscenter for eksempel for boligforhold udviskes den kommunikative hukommelse altså gradvist og erstattes af en kulturel. Men netop i kraft af at interiørmuseet er "beboet" og forankret i en konkret lokalitet, er det muligt også for nye generationer af gæster at opnå en direkte selvoplevet erfaring og erindring om det oprindelige bosted og derved regenerere en kommunikativ hukommelse. På den måde bevares vekselvirkningen mellem en subjektiv oplevelse og et objektivt blik på dørtærsklen mellem hjem og museum.

Tegning af en udstillet arbejderbolig på verdensudstillingen i Paris 1867.⁹

Hverdagsliv og arbejderhjem i udstillingslys

Da interiørprincippet blev udviklet, var det noget nyt at udstille almuekulturen, men at udstille arbejderkultur endsiige arbejderhjem var endnu ikke kommet på tale. Godt nok havde Prins Albert allerede i 1851 på den allerførste verdensudstilling i Krystalpaladset i London udstillet en model af en arbejderbolig for fire familier, og på verdensudstillingen i Paris 1867 var der på Marsmarken fra forskellige lande opsat hele 40 mønster-arbejderboliger, som publikum kunne gå ind og ud af. Men fokus lå på arkitekturen og prisen, ikke på inventaret, indretningen eller hvordan arbejderne reelt levede. Udstillingen var et signal om, at arbejderboliger var kommet på dagsordenen i de industrialiserede lande som et praktisk spørgsmål, eftersom sunde arbejderboliger blev betragtet som et middel til at holde social uro nede,²⁰ men ikke at arbejdernes hverdag og liv i hjemmet var af interesse som udstillingsgenstand.²¹

Dette ændrede sig først for alvor et århundrede

senere i 1970'erne og 1980'erne, hvor en historisk bevidsthed om arbejdetilværelsen som en nu forsvindende kultur voksede frem i de industrialiserede lande, både som en reaktion på tidens gennemgribende strukturændringer i arbejdet og på de hårdhændede saneringer af boligmassen i 1970'erne, hvor hjem og hele arbejderkvarterer forsvandt.²² Hermed var der skabt grobund for fremvækst af en række museer for arbejde, industri- og arbejderkultur herhjemme og i nabolandene omkring os.

I modsætning til frilandsmuseerne, hvor borgerskabet havde gjort "folket" til udstillingsobjekt, men præsenteret det ud fra den herskende samfundsklasses kulturelle værdisæt, set gennem borgerlige briller,²³ fremhævede de nye museer for arbejderkultur forankringen i fagbevægelsen, lokalmiljøet og blandt arbejderne selv.²⁴ Museerne skulle repræsentere arbejdernes selvforståelse og fremstille arbejderhistorien "set indefra", som den så ud for dem, der selv havde oplevet tiden – eller som det for eksempel hed på Museum der Arbeit i Hamborg med et lidt problematisk degraderende udtryk "historien set nedefra".²⁵

Denne "indvendiggørelse" af historien var led i en bred kulturpolitisk demokratiseringsbevægelse i Europa, som også fik betydning for interiør-præsentationsformen på museerne, fordi museerne nu i højere grad ønskede at præsentere hverdagslivet for helt almindelige mennesker i det forsvindende industrisamfund. På universiteterne voksede interessen for også at inkludere hidtil underrepræsenterede grupper i den officielle historieskrivning og institutionelle fremstilling, det vil sige ikke bare arbejderklassen, men også kvinder og etniske minoriteter,²⁶ og i Danmark blev det blandt andet Arbejdermuseet (1982), Kvindemuseet (1987) og Farums Arkiver og Museer (1987), der repræsenterer indvandringens historie, der kom til at huse disse hidtil oversete og udstødte grupper.

Med et fokus på det almindelige hverdagsliv synes det oplagt, at arbejderboligen bliver et vigtigt udstillingselement, selv om hjemmet forstået som et udstillet interiør, som Didier Maleuvre fastslog, dybest set er en borgerlig repræsenta-

tionsform, som dog ikke forudsætter en lang boglig borgerlig dannelse hos gæsterne, men derimod genkendelse og identifikation. En risiko ved at fastfryse øjeblikket i interiørets rekonstruktion af hverdagslivet "præcis som det var" er, at muligheden begrænses for at fremstille sociale strukturer og konflikter i samfundet på et mere overordnet plan,²⁷ og de udstillede hjem kan derfor fremstå nostalgisk som harmoniske og statiske lommer i tiden. Udfordringen ligger i også at præsentere alle de indbyggede skel og potentielle konfliktzoner, der findes inden for hjemmets fire vægge, det være sig i modsætninger mellem ejer og lejer, herre og tjener, mand og kvinde, børn og voksne, offentligt og privat, eller mellem hjemmet som arbejdsrum og hvilested.

Den hjemløse arbejder

Selv om det egentlig er den samme argumentation, der går igen, når museerne skal legitimere

Arbejderhjem i Ægirsgade 1914. Når de første generationer af byarbejdere skulle indrette boligen, havde de vanskeligt ved at finde andre end borgerlige grupper at se hen til. Ikke alle havde dog råd til at møblere en stue, som den man ser her på billedet.

deres eksistensberettigelse og de hjem, de udstiller, uanset om det drejer sig om Bernhard Olsens bondestuer for de hidtil "upaaagtede" samfundslag eller Nationalmuseets ellers så salonfæhige klunkehjem, der tilbage i 1942 blev betragtet som dårlig smag og aldeles "uegnet til museumsbrug",²⁸ eller Arbejdermuseets "forbigående byarbejdere",²⁹ er der dog særlige komplikationer forbundet med at udstille netop arbejderhjem. For netop fraværet af et eget hjem er et karakteristisk levevilkår for dårligt stillede arbejdere i slutningen af 1800-tallet. Således beskriver kønsforskeren Gaby Porter i sin artikel "Putting your house in order: representations of women and domestic life" museernes vanskeligheder ved at dokumentere kvindelige arbejders hverdagsliv, fordi for eksempel tjenestepiger ikke har haft et værelse, men sovet på en bænk i køkkenet, og ikke har efterladt sig nogen materielle ejendele til at belyse deres eksistens, selv deres slidte tøj er blevet genanvendt til klude.³⁰ I forlængelse heraf redegør tidligere museumsinspektør på Arbejdermuseet, Annette Vasström, i artiklen "Genstandsindsamling og Arbejderkultur"

for de udfordringer, museet står overfor med manglen på overleverede objekter fra den tids arbejderboligmiljøer, hvor tingene simpelthen er forsvundet, slidt op eller kasseret.³¹ "Arbejderen ... søger enhver anledning til at blive væk hjemmefra", sådan citerer den franske historiker Roger-Henri Guerrand en parisisk boligundersøgelse i 1898 og redegør for, hvordan arbejderen søgte væk fra den overfyldte, usunde lejlighed, og i stedet tog byen og gaden med dens semi-private rum som værtshuset eller forsamlingshuset i brug på en ny måde som en slags udvidet dagligstue.³²

Familien Sørensens lejlighed på Arbejdermuseet er et eksempel, hvordan et arbejderhjem alligevel er blevet bevaret og udstillet. Arbejdermuseet overtog i 1990 et komplet inventar fra en lejlighed, hvor en arbejdsmand, Peder Martin Sørensen, var flyttet ind med sin familie i 1915. Familien havde lige som så mange andre fattige landarbejdere søgt ind til byen i slutningen af 1800-tallet, og efter at have boet på adskillige adresser rundt omkring i København lykkedes det endelig at etablere sig i en mindre toværel-

Familien Sørensens lejlighed på Arbejdermuseet.

seslejlighed på Gl. Kalkbrænderivej på Østerbro, hvor børnene blev. Historien om hvordan familienes ugifte børn blev boende i forældrenes hjem uden at ændre på møblering eller udstyr, så lejligheden blev bevaret stort set uforandret, er på mange måde parallel til Klunkehjemmets overlevelsehistorie, og udstillingen af arbejderlejligheden, som i dag er genopført på museet, er et helt nødvendigt korrektiv til det billede, som Klunkehjemmet tegner af et hverdagsliv i København omkring århundredeskiftet. Familien Sørensens historie er på den ene side en typisk fortælling om vandringerne fra land til by i slutningen af 1800-tallet og på den anden side en undtagelsehistorie, fordi et hjem fik lov at blive bevaret som et fossil midt i en voldsom forandringsproces. Måske er det en slags kompensation for et tabt hjem, at det netop skulle blive en lejlighed, der er kommet til at repræsentere denne migrationshistorie, hvor så mange familier blev revet op med rode og omplantet i byen.

Fremtidens hjem på udstilling?

Britta Andersen lægger i artiklen "Er interiørprincippet forældet?" fra 2005 op til en diskussion af, hvorvidt tiden er løbet fra interiørudstillingsformen: "Endelig forudsætter de opbyggede historiske interiører, at publikum tager afsæt i en fælles, entydig Danmarkshistorie, hvilket ikke længere synes at være tilfældet". Fordi interiørerne appellerer til publikums genkendelse og identifikation, risikerer de udstillede hjem at lukke sig om sig selv, så fremstillingen bliver selvtilstrækkelig og kun henvender sig til "os selv", mens det bliver vanskeligt at nå ud til grupper, der ikke får mulighed for at spejle deres historie i udstillingen. På den anden side er det måske netop på

grund af manglen på en fælles, entydig Danmarkshistorie, at publikum vender sig mod de nære og hjemlige små historier.

Denne tendens gælder også internationalt, hvor der fagligt set ikke er noget der tyder på, at interessen for hjemmet som udstillingsrum er aftagende. I London løb et 5-årigt tværfagligt forskningsprojekt af stablen fra 2001-2006 på "Centre for the Study of the Domestic Interior", der undersøgte de forskellige historiske fremstillingsmåder af – og dermed holdninger til – interiøret i Vesten – ikke bare på museerne, men også i maleri, litteratur, foto, film, på vareudstillinger og i reklameblade. Det har blandt andet resulteret i en database over interiør-repræsentationer af hjem, som er offentligt tilgængelig på internettet.³³ Og set i et bredt masseunderholdningsperspektiv kan man bare tænke på, hvilken popularitet diverse boligprogrammer og sitcoms, der udspiller sig i et miljø omkring en families hjem, nyder på tv.

Den nøjsomhed, som Familien Sørensens børn har levet efter uden at anskaffe sig moderne faciliteter som køleskab og telefon indtil 1990, eller den pietet, hvormed Klunkehjemmets døtre har værnet om deres forældres bolig, er svær at forestille sig i dag. I nutidens køb-og-smid-væk-kultur, er det ikke længere tingene, der skifter ejer – derimod skifter ejeren sine ting. Bedstemors gamle skænk går ikke længere i arv fra generation til generation, i stedet er udskiftningen af genstande voldsomt accelereret, så der passerer adskillige generationer af ting gennem en typisk families liv. Det bliver en udfordring for fremtidens museer at dokumentere forandringsprocessen, når en almindelig lønmodtager cirka hvert tiende år skifter sit køkken, så ikke kun den statiske undtagelse vil blive bevaret.

1. Bennett, Tony: *The Birth of the Museum* 1995 samt Bennett, Tony "Museums and the people" i Lumley, Robert (red.) *The Museum Time Machine. Putting Cultures on Display* 1988, s. 63ff.
2. Skougaard, Mette: "Interiørprincippet og de store verdensudstillinger" i *Herregårde, Jordegods, Herlighed. Tanker fra Gammel Estrup* 2005, s. 104.
3. Olsen, Bernhard: "Dansk Folkemuseum" i *Illustreret Tidende* nr. 46 1885 s. 573.
4. Tony Bennett: "Museums and the people" i Lumley, Robert (red.) *The Museum Time Machine. Putting Cultures on Display* 1988, s. 70.
5. Olsen, Bernhard: "Dansk Folkemuseum" i *Illustreret Tidende* nr. 46 1885 s. 573.
6. Sign. Curt "I Folkemuseet" i *Illustreret Tidende* nr. 46 1885 s. 576.
7. Mordhorst, Camilla: "Interiører i princippet" i *Herregårde, Jordegods, Herlighed. Tanker fra Gammel Estrup* 2005 s. 109-115.
8. Mette Skougaard: "Interiører på Frederiksborg" i *Nordisk Museologi* nr. 2, 2003 s. 71-88.
9. Aynsley, Jeremy og Grant, Charlotte: *Imagined Interiors: Representing the Domestic Interior since the Renaissance* 2006, s. 197.
10. Perrot, Michelle: "At Home" i *A History of Private Life bd. IV From the Fires of Revolution to the Great War* 1990, s. 343.
11. *ibid.*
12. Maleuvre, Didier: "Bringing the Museum Home: The Domestic Interior in the Nineteenth-Century" i *Museum Memories - History, Technology, Art* 1999, s. 122.
13. Keeble, Trevor (red.): *The Modern Period Room - The construction of the exhibited interior 1870-1950* s. 2.
14. Clemmensen, Tove: *Nationalmuseets Klunkehjem* 1990.
15. Maleuvre, Didier: "Bringing the Museum Home: The Domestic Interior in the Nineteenth-Century" i *Museum Memories - History, Technology, Art* 1999, s. 138 "Can one ever represent the (experience of) home without destroying it?"
16. Assmann, Aleida. *Erinnerungsräume - Formen und Wandlungen des kulturellen Gedächtnisses* 1999 ("das kommunikative Gedächtnis" og "das kulturelle Gedächtnis") s. 12-13.
17. *Ibid.* ("das bewohnte Gedächtnis") s. 133.
18. Her refererer Assmann til traditionen fra Nietzsches "Vom Nutzen und Nachteil der Historie für das Leben" til Foucault.
19. Skougaard, Mette: "Interiørprincippet og de store verdensudstillinger" i *Herregårde, Jordegods, Herlighed. Tanker fra Gammel Estrup* 2005, s. 108.
20. Roger-Henri Guerrand: "Private Spaces" i *A History of Private Life bd. IV From the Fires of Revolution to the Great War* 1990, s. 399.
20. Aynsley, Jeremy og Grant, Charlotte: *Imagined Interiors: Representing the Domestic Interior since the Renaissance* 2006, s. 192.
22. *Arbejdermuseum i København*, LO 1980, s. 3 samt Floris, Lene og Vasström, Annette: *På Museum - mellem oplevelse og oplysning* 1999, s. 173.
23. Bennett, Tony: "Museums and the people" i Lumley, Robert (red.) *The Museum Time Machine. Putting Cultures on Display* 1988, s. 73.
24. Floris, Lene og Vasström, Annette: *På Museum - mellem oplevelse og oplysning* 1999, s. 173-174.
25. Dücker, Elisabeth von (red.): "Europa im Zeitalter des Industrialismus - Zur "Geschichte von unten" im europäischen Vergleich 1991.
26. Se fx Porter, Gaby: "Putting your house in order: representations of women and domestic life" i Lumley, Robert (red.) *The Museum Time Machine. Putting Cultures on Display* 1988, s. 104.
27. Bob West: "The Making of the English working past: a critical view of the Ironbridge Gorge Museum" i Lumley, Robert (red.) *The Museum Time Machine. Putting Cultures on Display* 1988.
28. Clemmensen, Tove: *Nationalmuseets Klunkehjem* 1990, s. 9.
29. *Arbejdermuseum i København*, LO 1980, s. 3 samt Floris, Lene og Vasström, Annette: *På Museum - mellem oplevelse og oplysning* 1999, s. 175.
30. Porter, Gaby: "Putting your house in order: representations of women and domestic life" i: Lumley, Robert (red.) *The Museum Time Machine. Putting Cultures on Display* 1988, s. 36-62.
31. Annette Vasström: "Genstandsindsamling og Arbejderkultur" i *Nordisk Museologi* nr. 1, 1996 s. 55.
32. Roger-Henri Guerrand: "Private Spaces" i: *A History of Private Life bd. IV From the Fires of Revolution to the Great War* 1990, s. 403.
33. *Domestic Interiors Database* kan besøges på adressen: <http://www.rca.ac.uk/csdi/didb/>

Fremtidens registreringsværktøj?

Et forsøg med automatisk indeksering af e-arkivalier

Af Jesper Jørgensen

Automatisk indeksering er blevet et modeord og et værktøj, der er knyttet mange forventninger til. Den primære grund er den eksplosive vækst i mængden af elektronisk materiale, der gør, at vi populært sagt er ved at drukne i information. Der er derfor opstået nye behov for at organisere og genfinde information, hvilket mange på grund af mængden (og derved også af resurse-mæssige grunde) sætter sin lid til, at automatisk indeksering skal kunne løse.

På mange måder har internettet og søgemaskiner som fx Google, der også benytter automatiske processer (algoritmer), allerede revolutioneret måden, hvorpå vi kommunikerer viden på, men stadig indeholder feltet en række grundlæggende problemer, der gør, at det kan blive meget bedre. Især hvis man taler om præcision i informationsgenfindingen. Der kan som bekendt være milevidt fra at få information om et eller andet emne, til at få præcist det, man skal bruge.

En afgørende forudsætning for det sidste er vidensorganisation og vidensorganiserende systemer. Hvordan informationen, vi skal bruge, er organiseret, har betydning for sandsynligheden for, at vi finder den. De vidensorganiserende systemer, som thesauri, taxonomier o.lign., baserer sig på dokumenternes repræsentationer, der er beskrivelser af dokumenterne i form af metadata (data om data). Frembringelsen af disse data sker gennem en indekseringsproces, der kan ske både manuelt og automatisk. Indeksering kan altså – efter udvælgelsen af dokumenterne – opfattes som grundlaget for informationsgenfinding.¹

Denne artikel² vil beskæftige sig med automatisk indeksering af elektroniske arkivalier (e-arkivalier). De konkrete e-arkivalier, der har været genstand for undersøgelsen, er fra et udtræk fra en aflevering fra Dansk Metalarbejderforbund til Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv i 2006/07. Den samlede aflevering bestod af ca. 16.000 dokumenter i form af breve, referater, notater,

regnskaber, deltagerlister o.lign. fra Metals formandssekretariats førstegenerations-EDH (elektronisk dokumenthåndteringssystem), *MetaTios*, fra perioden 1996-1999, herunder metadata og en journalplan.

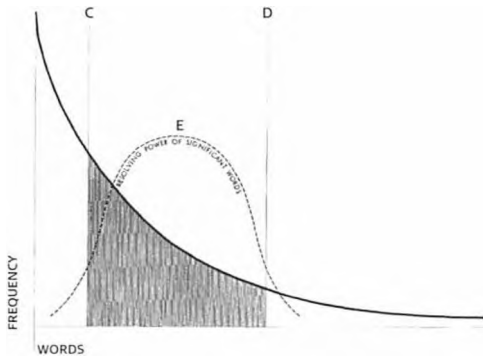
Ét af de problemer vi stod overfor, var, at der manglede titler på alle de dokumenter som Metal selv havde skabt, hvilket udgjorde ca. 1/3 af det samlede antal dokumenter. Selvom det ville blive en omfangsrig opgave, vurderede vi, at den eneste realistiske løsning var en manuel berigelse af dokumenternes eksisterende metadata. Men hvis det kunne gøres automatisk, ville meget være sparet. Artiklen vil derfor se nærmere på om automatisk indeksering kan være fremtidens registreringsværktøj for e-arkivalier. Konkret vil det blive undersøgt, hvilke termer, der har højest vægt (tf-idf-værdi) i et udvalg af dokumenterne, og om disse termer kan bruges som alternativ til manuelt skabte dokumenttitler.

De matematiske formler bag

Én af de første til at påpege perspektiverne i automatisk indeksering var datalogen Hans Peter Luhn, der i 1950'erne brugte IBM's første computere i sine forsøg. Antagelsen var den gang – som nu – at 1) der er en sammenhæng mellem termfrekvenser og forfatterens idé med teksten (dokumentets *aboutness*), at 2) automatisk indeksering har et resursebesparende potentiale, samt at 3) det er en fordel at undgå den manuelle indekserings naturlige grad af inkonsistens.³

Luhn opstillede på denne baggrund en metode til at bestemme en teksts mest signifikante ord (jf. Figur 1). Metoden består i sin enkelthed i, at man skærer de mest frekvente (C) og de mindst frekvente (D) termer fra den samlede mængde af termer. Herved reducerer man støj (*noise*) i form af 1) for almindelige ord, der hverken siger noget om indholdet eller indeholder til-

strækkelig diskriminerende værdi, da de vil forekomme i de fleste tekster i en given samling, samt 2) for sjældne ord, der ikke har tilstrækkelig signifikans. De resterende ord skal derimod besidde såkaldt *resolving power* (E). Luhn omtalte også brugen af stopordslister til at fjerne funktionsord (fx I, til, med, af o.lign., jf. Tabel 1) og andre insignifikante ord, men foretrak den simple brug af et øvre og et nedre skæringspunkt.⁴ Termerne (også kaldet *tokens*) defineres som sammenhængende tegn adskilt af mellemrum.⁵

Figur 1. Termfrekvensdiagram⁶

Da det overordnede mål med automatisk indeksering har været at optimere systemers informationsgenfindingssevne – oftest målt ved *recall* (forholdet mellem antallet af fremfundne, relevante dokumenter og det relevante antal dokumenter i databasen) og *precision* (forholdet mellem antallet af relevante, fremfundne dokumenter og det samlede antal fremfundne dokumenter) – har problemet ved termfrekvensmålet (tf) imidlertid været, at det ikke er et brugbart mål til at skelne mellem dokumenter. Hvis fx højfrekvente termer optræder jævnt i en samling vil det påvirke præcisionen negativt. Siden Luhn har flere forskere inden for computervidenskaben derfor arbejdet med at udvikle forskellige metoder til at vægte termer.

De mest succesfulde vægtningsmål kan føres tilbage til Karen Spärck Jones, der introducerede begrebet *term-specificitet* som et statistisk vægtningsmål baseret på termers samlingsfrekvenser – nu kendt som *inverse document frequency* (idf). Målet udregnes vha. frekvensen af en

terms forekomst i samlings dokumenter, der i sin klassiske form er som følger:

$$W(\text{idf}) = \log(N/n)$$

N er det totale antal dokumenter i samlingen og n er antallet af dokumenter, hvori en term forekommer. Logaritmen nedtoner indflydelsen ved store værdier af N .⁷

Gerard Salton & Christopher Buckley har senere argumenteret for at kombinere tf og idf i en såkaldt termdiskrimineringsmodel:

$$W(\text{tf-idf}) = \text{tf} \cdot \log(N/n)$$

Produktet af termfrekvensen og den inverse dokumentfrekvens fremhæver således termer med både høj frekvens i det enkelte dokument og lav forekomst i dokumenter i samlingen.⁸

Spärck Jones, Salton, Buckley og mange andre har siden eksperimenteret med forskellige varianter og tillæg til tf-idf, men man må konstatere, at tf-idf stadig er en af de mest brugte termrelevansvægte inden for informationsgenfindingsystemer i dag.⁹

Ikke alle har dog været lige begejstrede for automatisk indeksering. Siden dets opståen i 1950'erne har fortalere for manuel indeksering (*human indexing*) påpeget svaghederne ved automatisk indeksering. Især de tidlige forsøg, der var baseret på små samlinger samt konstruerede søgninger og *precision*-mål, gav anledning til kritik.¹⁰ Siden er de overordnede resultater af flere fundet for lette på grund af for lav præcision og for meget støj. Informationsvidenskabsforsker og lærebogsforfatter F. W. Lancaster afsiger på den baggrund følgende dom:

“Selvom der helt sikkert er sket fremskridt med brugen af computere til forskellige opgaver relateret til informationsgenfindning, er der endnu ikke ført bevis for, at automatiske procedurer kan udkonkurrere mennesker i intellektuelle opgaver som indeksering, resumering [abstracting], konstruktion af thesauri og frembringelsen af søgestrategier.”¹¹

På den anden side ser det ud til, at der er ved at opstå konsensus om, at det ikke bør være et spørgsmål om enten den ene eller den anden

IBM-computere på Kommunedata i 1976. Én af IBM's første computere, IBM 704'en fra 1954, blev brugt af datalogen H. P. Luhn til at lave de første forsøg med automatisk indeksering. IBM var næsten enerådende på computermarkedet frem til 1980'erne. Kommunedata skiftede i 2000 navn til KMD.

indekseringsmetode. Der kan således argumenteres for, at de to metoder kan komplementere hinanden, og for, at man bør prioritere i brugen af metoderne ved at fokusere den dyrere, menneskelige indeksering på vigtige dokumenter og på lokalisering af disse vigtige dokumenter, bl.a. ved hjælp af automatiserede processer.¹²

Metodiske overvejelser

Overordnet set er der to forskellige metoder inden for indeksering, herunder automatisk indek-

sering: 1) tildeling af indekseringstermer (*assignment indexing*) – også kaldt automatisk kategorisering – og 2) udtræk af indekseringstermer (*extraction indexing*). I manuel, menneskelig indeksering tildeler man typisk termer fra et kontrolleret vokabularium, men hvis der er mulighed for at benytte ukontrollerede termer, kan disse fremkomme ved, at der vælges hyppigt forekommende ord fra teksten, hvilket kan opfattes som en form for udtræk fra teksten. Egentlige udtræk forbindes dog som regel med automatisk indeksering, hvor det er en computer, der ud fra en

Digitaliseringen har ikke kun ændret Metals arkivering. Mange metalarbejdere blev i 1990'erne også "computerarbejdere". Det blev bl.a. brugt i hvervekampagner for metaluddannelserne. I pjecen forudses det fx at automekanikeren i det nye årtusinde vil gå i hvid kittel, mens han prøver at lokalisere fejlen i den elektronikstyrede bil.

METAL METAL

algoritme udtrækker indekseringstermer. Omvendt er det automatisk ved automatisk kategorisering også en tilnærmelse, hvorfor man ofte nøjes med at kalde det for *machine-aided* indeksering.¹³ Her i artiklen vil fokus være på automatisk udtræk af nøgleord. Der skal i den forbindelse skelnes mellem udtræk af enkeltordstermer, af flerordstermer og af hele sætninger, som Luhn fx gør i sine "*auto-abstracts*".¹⁴ Den mest simple øvelse er udtræk af enkeltordstermer, hvilket også vil blive benyttet her i denne artikel.

For at indsnævre det teoretisk-metodiske felt yderligere, skal det nævnes, at der kan indgå flere elementer i den automatiske indekseringsproces, og at disse ikke har været benyttet i mine forsøg. Et meget brugt redskab er stopordslister, der fjerner på forhånd definerede ord fra udtrækket. Betydningen af dette indgreb minimeres, hvis der benyttes øvre og nedre skæringspunkter. Alligevel er der blevet argumente-

ret for brug af stopordslister, fordi man ikke kan udelukke, at meget frekvente ord kan være gode nøgleord.¹⁵ Af praktiske grunde har jeg valgt ikke at bruge stopordslister i første omgang af termbehandling. I stedet vil de – en dansk og en engelsk – blive inddraget i forhold til de endelige resultater.

En anden brugt aktivitet er *stemming*, hvor man så vidt muligt fjerner ordendelser og derved nøjes med at operere med ordrødder. I praksis har automatisk *stemming* dog haft en tendens til at producere for mange fejl.¹⁶ En tredje metode er *zoning*, der har vist bedre resultater,¹⁷ men som normalt forudsætter at samlingen består af en homogen type af dokumenter med ens zoner, fx titler og abstrakter, hvilket ikke gør sig gældende for de benyttede dokumenter i denne undersøgelse. Det skal dog ikke udelukkes, at der vil kunne opnås bedre resultater med øget vægtning af termer efter fx "Vedr." og af termer fra

sætninger markeret med fed, hvilket lader til at være karakteristika for de titler, der findes i nogle af dokumenterne.

Konkret har jeg benyttet programmet Bibexcel til at lave mine termfrekvensmålinger. Bibexcel er først og fremmest udviklet til at foretage bibliometriske analyser, men kan også bruges på andre typer af data.¹⁸ Mine data kommer som omtalt fra Dansk Metalarbejderforbunds første-generations-EDH, og består af 296 doc-filer fra et udtræk på 1.000 dokumenter fra systemet. De resterende dokumenter er enten gemt i tif- eller exl-filer, som ikke umiddelbart kan benyttes i Bibexcel. Doc-filerne skulle også behandles inden brug. De er først blevet konverteret til txt-filer, for at fjerne Words indbyggede koder. Derefter er der blevet lavet en sammenlagt txt-udgave til udregning af idf. Endelig har jeg fjernet de blanke linjer i teksterne, der også indeholdt tegn, så Bibexcel kunne skelne termerne fra hinanden.

Termfrekvensmålingerne er derefter blevet overflyttet til et almindeligt Excel-ark, hvori udregningerne er blevet udført manuelt, selvom forudsætningen selvfølgelig er, at dette skal kunne udføres automatisk. Dette har dog ikke været muligt, da jeg ikke har været i besiddelse af brugbart software. Det mest tidskrævende var udregningen af antal dokumenter, hvori termen optræder (n), hvor den almindelige søgningsfunktion (ctrl + b) blev brugt i en sammenlagt txt-udgave med markeringer ved dokumentskift. Endelig har jeg kunnet udtrække de højest vægtede ord fra dokumenterne – de ord, der i givet fald skulle benyttes som alternative dokumenttitler. I et funktionsdygtigt system skal disse automatisk kunne tildeles dokumenternes tilknyttede poster i vores arkivsystem.

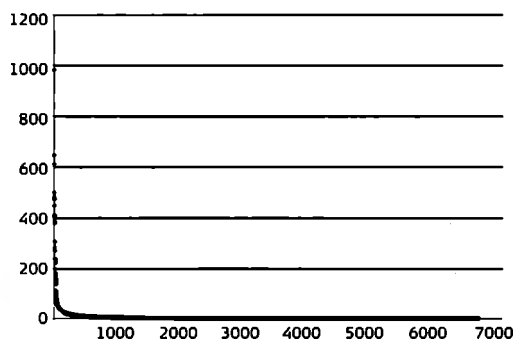
Resultaterne af undersøgelsen

Første termfrekvensmåling er blevet foretaget på den samlede mængde termer i de 296 dokumenter fra udtrækket. Som vist i Tabel 1 kan det konstateres, at de mest frekvente ord er helt almindelig funktionsord, der ikke kan siges at have et meningsfyldt indhold.

Frekvens	Term	Frekvens	Term
983	I	410	på
647	til	409	er
610	med	404	jeg
499	af	389	en
480	og	380	Det
473	den	379	har
447	1996	305	vi

Tabel 1. Uddrag af de mest frekvente termer fra den rå termfrekvens.

Målingen viser bl.a., at samlingen af 34.514 termer fordelt på 6.760 forskellige termer (typer) indeholder få termer med høj frekvens og mange ord med lav frekvens (se Figur 2).

Figur 2. Fordelingen af termtypernes (x-aksen) frekvenser (y-aksen).

I udregningen af tf-idf-værdien har jeg valgt at begrænse mig til termerne i de første 25 dokumenter i udtrækket. Dokumenterne består af 20 breve, 3 deltagerlister (Dokument 3014, 3019 og 3034), 1 notat (Dokument 3069) og 1 tomt dokument (Dokument 3013) på både dansk og engelsk. Antallet af termer svinger mellem 0 og 335 termer med et gennemsnit på 97 termer pr. dokument. Der er altså tale om forholdsvis korte tekster.

Det øvre skæringspunkt blev sat ved termer med frekvenser på 50 eller derover i den samlede mængde af dokumenter. Grænsen er sat rimelig vilkårligt og kan naturligvis sættes både lave-

re og højere, hvis det giver bedre resultater. Det er der ikke eksperimenteret med her. Grænsen er sat ud fra en umiddelbar vurdering af, at størstedelen af termerne over grænsen ikke kan siges at være indholdsberende ord. De resterende figurerer i en stor del af dokumenterne og har derfor ikke en speciel god evne til at diskriminere mellem dokumenterne. Disse ord er her: "1996", "februar", "Max", "Bæhring", "dansk", "marts", "København", "Metal", "Jens", "Nielsen", "CO-industri", "Jørgen", "Peter", "konferencen", "Roulund", "Bundvad" og "Afdelingsformand". Det er der en rimelig forklaring på. De 25 dokumenter dækker perioden 1.-5. februar 1996, hvor Max Bæhring var forbundsformand og formand for CO-industri. Jens Bundvad var international sekretær og Peter Roulund Dansk Metals økonom.

Det nedre skæringspunkt blev sat ved termer med frekvenser på 1 i det enkelte dokument. Hvis det nedre skæringspunkt var sat lavere, hvilket i så fald ville sige, at der ikke ville have været en minimumsgrænse, ville jeg have fået uhensigtsmæssig mange termer med samme værdi; nemlig $2,47 (1 \cdot \log (296/1))$. Af den simple grund at mange af de termer, der optræder 1 gang i et enkelt dokument, også vil optræde 1 gang i den samlede mængde.

Termerne i Tabel 2 er altså de ord med de højeste tf-idf-værdier i dokumenterne. Der er sat en grænse på 4 termer pr. dokument ud fra en vurdering af, hvad der gav det bedste resultat. Hvis der var termer med samme værdi, blev termer med store forbogstaver foretrukket (^). I to tilfælde var det ikke tilstrækkeligt, hvorfor der er blevet valgt en tilfældig af de resterende termer med samme værdi (€).

Det der springer i øjnene, er, at 5 dokumenter ikke har fået tildelt nøgleord. Ud over det enkelte tomme dokument, så skyldes det primært såkaldt *sparse data*. Fænomenet er et generelt statistisk problem, der opstår, når der ikke er tilstrækkeligt datamateriale, og som medfører usikkerhed i resultaterne. For de 4 dokumenters vedkommende gælder det, at der ikke er signifikante ord, der optræder to gange. Dokumenternes længde var i gennemsnit på 57 termer, hvilket altså ligger i underkanten af, hvad man kan lave automatisk ekstraktion på. Eneste umiddelbare alternativ vil være en manuel berigelse.

Derudover er der en del funktionsord, som delvist kunne være stoppet ved hjælp af stopordslister. Ved at sammenholde resultatet med en dansk og en engelsk stopordsliste¹⁹ ser det ikke ud til, at der ville have gjort den store forskel, hvis der var blevet brugt stopordslister inden udtrækket blev foretaget (stopordene er markeret med understregning i Tabel 2). Blandt mine 25 dokumenter er det kun to dokumenters udtrukne nøgleord, der ville have set lidt anderledes ud. Dokument 3059 ville i givet fald være blevet beriget med ordet "appreciate", mens Dokument 3088 blot ville have fået to færre nøgleord knyttet til sig. For den samlede dokumentmængde må man dog forvente, at brug af stopordslister vil have en positiv effekt, da disse stopord kun er med til at skabe støj i resultaterne.

Ud fra en hurtig gennemgang af dokumenterne, vil jeg umiddelbart vurdere, at omkring halvdelen af dokumenterne har fået udtrukket ord, der til nød vil kunne bruges som alternativ til manuelt skabte titler (markeret med "+" i sidste kolonne i Tabel 2). For de 12 dokumenters vedkommende vil der være en chance for, at arkivbrugeren vil kunne få en nogenlunde rigtig opfattelse af, hvad dokumenter omhandler. Et sådan 50/50-resultat er desværre på højde med mange lignende undersøgelser²⁰ og vil ikke umiddelbart være tilfredsstillende i en arkivregistrant, hvor der er tradition for en højere grad af præcision.

Som nævnt blev der foretaget en manuel berigelse. De 25 dokumenter, der indgår i denne undersøgelse, har fået nedenstående ekstra metadata knyttet til sig. (Tabel 3).

Som man kan se, har dataene i Tabel 2 og 3 forskellig karakter og er derfor for de fleste dokumenters vedkommende ikke direkte sammenlignelige. I den manuelle berigelse har vi ud fra et resursemæssigt synspunkt valgt at "nøjes" med at supplere med oplysninger om modtager, afsender og dato for så vidt, der har været tale om breve, der udgør den største del af samlingen. I de resterende tilfælde er der ved et hurtigt overblik over dokumentet skabt en titel. Udover at de enkelte data i sig selv er centrale og på sin vis konsistente, fordi der er tale om objektive oplysninger, så siger de i modsætning til de automa-

Dokument-nr.	Term 1	Term 2	Term 3	Term 4	Egnethed
3009	Støvsugerbanden (4,94)				+
3013					+
3014	Amt (10,63)	SiD (8,58)	Bornholm (4,94)	Ringkøbing (4,94)	-
3019	Amt (12,41)	SiD (10,01)	KAD (5,32)	Århus (4,89)	-
3034	Distriktsformand (15,95)	MK (12,36)	afdeling (11,38)	Deltager (8,83)	-
3059	our (5,30)	policy (4,94)	February (4,86)	Frankfurt^ (4,34)	-
3060	Ambassadøren (9,89)	Johannesburg (3,39)	hotel (2,93)	danske (2,05)	+
3061					-
3062	Kampala (4,34)	Mukasa (4,34)	27 th (2,94)	possible (2,86)	+
3063	Århus (3,25)				-
3064					-
3065					-
3066	Miljø (3,25)				+
3067	Roskilde (2,78)				-
3068	course (4,94)	Tuesday (3,74)	February (3,65)	Preecha^ (3,54)	+
3069	AE (17,30)	projektet (12,41)	JBA^ (4,94)	kvalifikationer^ (4,94)	-
3072	Afdelingsformænd (4,34)				+
3088	går (2,48)	sagen (2,30)	nu (2,08)	ud (2,08)	-
3089	far (6,77)	arrangements (6,51)	township (4,94)	visit (3,72)	+
3090	kontingent (4,34)	måde (3,03)	forslag (2,65)		+
3091	Hustru (6,51)	Strube (3,74)	Cape (3,14)	Town (3,14)	+
3092					-
3093	Anstrengelser (4,94)	Kolding (3,54)	gør (2,65)	sagen (2,30)	+
3099	Kolding (3,54)				+
3189	Uge (5,89)	september (4,55)	august (4,34)	dagene (3,99)	-

Tabel 2. De højst vægtede ord i de 25 udvalgte dokumenter. Tallet i parentes er tf-idf-værdien.

tisk udtrukne nøgleord også noget om dokumenttypen. Ulempen er, at de manuelt skabte oplysninger ikke siger meget om dokumenternes

emnemæssige indhold, hvilket termerne i Tabel 2 til gengæld delvist gør.

Dokument-nr	Modtager/titel	Afsender	Dato
3009	Erhvervsfremme Styrelsen, Støvsugerbanden	Jens Boe Andersen	1. februar 1996
3013	Tomt dokument	Intet angivet	Intet angivet
3014	Deltagerliste for CO-industris arbejdsseminar 12.-14. februar 1996	Intet angivet	Intet angivet
3019	Deltagerliste for CO-industris arbejdsseminar 14.-16. februar 1996	Intet angivet	Intet angivet
3034	HB-studietur London-Paris 30. september til 5. oktober 1996	Intet angivet	Intet angivet
3059	Robert Steiert	Jørgen Elikofer	2. februar 1996
3060	Max Bæhring	Jens Bundvad	2. februar 1996
3061	Erik Christoffersen	Max Bæhring	2. februar 1996
3062	M.K. Mukasa	Jens Bundvad	2. februar 1996
3063	Gert T. Svendsen	Max Bæhring	2. februar 1996
3064	Preben Schou	Max Bæhring	2. februar 1996
3065	Gerd Styrbro	Max Bæhring	2. februar 1996
3066	Svend Auken	Max Bæhring	2. februar 1996
3067	Kurt Faver Petersen	Peter Roulund	2. februar 1996
3068	Preecha Seemeeshap	Jens Bundvad	2. februar 1996
3069	Kongresprojekt 1997	Jørgen Elikofer	4. februar 1996
3072	Wilhelm Jørgensen	Max Bæhring	5. februar 1996
3088	Wilhelm Jørgensen	Max Bæhring	5. februar 1996
3089	Des East	Jens Bundvad	5. februar 1996
3090	Jørgen Andersen, Wilhelm Jørgensen	Max Bæhring	5. februar 1996
3091	Alf Jönsson	Max Bæhring	5. februar 1996
3092	John Højlund Olsen	Max Bæhring	5. februar 1996
3093	Preben Forsberg	Max Bæhring	5. februar 1996
3099	Hans Peter Jørgensen	Max Bæhring	5. februar 1996
3189	Max Bæhring	Jørgen Elikofer	5. februar 1996

Tabel 3. Manuelt skabte metadata.

Automatiseringens perspektiver

Arkivalier er uhomogene størrelser. De varierer meget i størrelse og indhold, og de indeholder ikke egentlige zoner, som fx titler eller abstrakter, hvorfra der kan udtrækkes særlige signifikante termer. Dette gør det ikke lettere i forhold til automatisk indeksering, hvilket min undersøgelse

også indikerer. Det virker derfor oplagt, at automatisk indeksering ikke skal opfattes som et alternativ til manuel indeksering, men som et supplement. Ved at tilbyde flere indgange til samlingerne vil man formentlig kunne forbedre arkivbrugerens chancer for at finde relevante dokumenter.²¹

Metalformand Max Bæhring med Dansk Standards ISO 9000-certifikat, der i september 1993 blev tildelt Metalskolen Jørlunde. ISO-standarder (og nationale standarder) danner i dag rammerne for de fleste elektroniske sags- og dokumenthåndteringsystemer (ESDH). De definerer bl.a. den metadata, der skal tilknyttes dokumenterne for at kunne sikre en tilfredsstillende vidensorganisation og langtidsbevaring. Foto: Erik Nielsen.

I forhold til arkivalier kunne man forstille sig brug af automatisk indeksering til andre formål end til titelgivning. Man kunne fx udbygge brugen af emneord eller vægtede indekseringsord, der på nuværende tidspunkt har været meget sparsomt benyttet i arkiververdenen, men som vil gøre det væsentligt nemmere at finde materialer på tværs i arkiverne. Til dette formål kunne man fx bruge et spændende redskab som latent semantisk indeksering (LSI). Fordelen ved LSI er kort fortalt, at dokumenter med synonyme termer i teorien bliver opfanget, fordi den type analyser matcher søgeforespørgsler med dokumenternes semantiske struktur i form af termprofiler fremfor forekomsten af enkelttermer.²² Et eksempel kunne være, at to dokumenter, der benytter henholdsvis synonymerne blikkenslager og vs-installatør, også vil indeholde ord som fx rør, vand, afløb (altså have nogenlunde samme termprofil), og derved med LSI vil kunne fremfindes, hvad enten man søger på blikkenslager eller vs-installatør.

Der vil dog sandsynligvis være nogle af de samme problemer som ved forsøget med automatisk titelgivning. Resultaterne vil indeholde en vis grad af støj, hvilket i første omgang vil skabe nogen forvirring og mistro. En løsning kunne derfor måske være at bruge indekseringsordene i en søg-lignende-dokumenter-funktion med et rangordnet resultat, der tydeligt fremstår som en alternativ indgang. I tilfældet med de 25 dokumenter fra Dansk Metal kunne de udtrukne ord umiddelbart godt bruges i en supplerende søgning på tværs i registranten, da flere af dem indikerer andre centrale aspekter af dokumenternes emnemæssige indhold.

Derudover kunne man forestille sig alternative organiseringer af materialet. Udover de almindelige registranter, der bliver udarbejdet af arkivarer eller arkivassistenter på baggrund af materialets oprindelig ordning i henhold til provenienskriteriet, kunne automatisk klassifikation ved hjælp af fx klyngeanalyser give ny viden om samlingerne. I klyngeanalysen, der fx kunne basere

sig på LSI, grupperes dokumenterne efter deres forekomster af termer, der som nævnt i teori afsnittet, skulle sige noget om dokumenternes indhold og derfor også om dokumenters beslægtethed. På den måde kan dokumenternes association måles og gøres til genstand for en alternativ organisering,²³ som fx kan vises i et hierarki af udtrukne emneord med tilknyttet dokumenter.²⁴

Det afgørende kriterium for at bruge resurser på flere indgange til samlingerne, som man selvfølgelig skal holde sig for øje i arbejdet med både manuel og automatisk indeksering, er, at resultaterne skal kunne give noget mere og bedre end fuldtekstindeksering, der alt andet lige er ganske effektivt i mange tilfælde.

Konklusion

Ud fra undersøgelsens resultater må man konkludere, at det ikke vil være hensigtsmæssigt at bruge automatisk udtrukne nøgleord med høj tf-idf-værdi som alternativ til manuelt skabte titler. Selvom undersøgelsens omfang har været begrænset til 25 dokumenter, og at man derfor skal være varsom med at konkludere på hele samlingens vegne, eller for den sags skyld andre samlinger, er det dog anskueliggjort, at der opstår forskellige problemer, der er vanskelige at løse, fx støj, manglende nøgleord på grund af for korte tekster og manglende information om dokumenttype. Man må derfor håbe, at manglende titler ikke er et generelt problem for dokumenter fra elektroniske sags- og dokumenthåndterings-systemer.

Dermed ikke sagt, at automatisk indeksering ikke kan være fremtidens registreringsværktøj og ingen berettigelse har i forhold til registrering og genfindning af e-arkivalier. Undersøgelsens resultater gav indikationer på, at der af dokumenterne kan udtrækkes højt vægtede ord, der siger noget meningsfuldt om indholdet, og at dette kan give ekstra informationer, der i dette tilfælde ikke kom med i den manuelle indeksering. Som jeg har været inde på i det perspektiverende afsnit, kunne man på den baggrund forestille sig, at der vil være potentialer i alternative søgninger baseret på fx LSI eller på at lave alternative ordninger ved hjælp af klyngeanalyser.

For at vi som institution skal kunne udnytte disse potentialer, vil det dog dels kræve nye forsøg med gode resultater, dels veludviklet og bilig software, som endnu kun er i sin vorden.

1. F. W. Lancaster: *Indexing and abstracting in theory and practice*. 2003, s. 1.
2. Artiklen baserer sig på en modulopgave i vidensorganisation på masteruddannelsen i biblioteks- og informationsvidenskab ved Danmarks Biblioteksskole fra foråret 2007.
3. Hans Peter Luhn: A Statistical Approach to Mechanized Encoding and Searching og Literary Information. *IBM Journal*, October 1957, s. 309-317.
4. Hans Peter Luhn: The Automatic Creation of Literature Abstracts. *IBM Journal*, April 1958, s. 159-165, s. 160.
5. Richard K. Belew: *Finding Out About. A Cognitive Perspective on Search Engine Technology and the WWW*. 2000, lokaliseret 6.2.08 på WWW: <http://www.scils.rutgers.edu/~muresan/IR/Docs/Books/Belew.FOA/chapters/0521630282c01.htm> (kap. 1).
6. Hans Peter Luhn: The Automatic Creation of Literature Abstracts. *IBM Journal*, April 1958, s. 159-165, s. 161.
7. Karen Spärck Jones: A statistical interpretation of term specificity and its application in retrieval. *Journal of Documentation*, 28, nr. 1, 1972, s. 11-21.
8. Gerard Salton & Christopher Buckley: Term-weighting approaches in automatic text retrieval. *Information Processing and Management*, 24, nr. 5, 1988, s. 513-523.
9. Akiko Aizawa: An information-theoretic perspective of tf-idf measures. *Information Processing and Management*, 39, 2003, s. 45-65, s. 45.
10. James D. Anderson & José Pérez-Carballo: The nature of indexing: how humans and machines analyze messages and texts for retrieval. Part I: Research, and the nature of human indexing. *Information Processing and Management*, 37, 2001, s. 231-254, s. 233.
11. F. W. Lancaster: *Indexing and abstracting in theory and practice*. 2003, s. 335f. Min oversættelse.
12. James D. Anderson & José Pérez-Carballo: The nature of indexing: how humans and machines analyze messages and texts for retrieval. Part II: Machine indexing, and the allocation of human versus machine effort. *Information Processing and Management*, 37, 2001, s. 255-277, s. 270.
13. F. W. Lancaster: *Indexing and abstracting in theory and practice*. 2003, s. 284, 291
14. Hans Peter Luhn: The Automatic Creation of Literature Abstracts. *IBM Journal*, April 1958, s. 159-165.
15. Richard K. Belew: *Finding Out About. A Cognitive Perspective on Search Engine Technology and the WWW*. 2000, lokaliseret 6.2.08 på WWW: <http://www.scils.rutgers.edu/~muresan/IR/Docs/Books/Belew.FOA/chapters/0521630282c02.htm> (kap. 2).

16. James D. Anderson & José Pérez-Carballo: The nature of indexing: how humans and machines analyze messages and texts for retrieval. Part II: Machine indexing, and the allocation of human versus machine effort. *Information Processing and Management*, 37, 2001, s. 255-277.
17. Se fx Anne Luther & Marie Bøtker Schmidt. Zoning. Et alternativ til fuldtekstindeksering? *Dansk Biblioteksforskning*, 2, nr. 1, 2006, s. 41-51.
18. Olle Persson: *Bibexcel. A tool-box developed by Olle Persson, Inforsk, Umeå univ, Sweden*. Lokaliseret 6.2.08 på WWW: <http://www.umu.se/inforsk/Bibexcel>.
19. Snowball: A Danish stop word list. Lokaliseret 6.2.08 på WWW: <http://www.snowball.tartarus.org/algorithms/danish/stop.txt> og An English stop word list. Lokaliseret 6.2.08 på WWW: <http://www.snowball.tartarus.org/algorithms/english/stop.txt>.
20. F. W. Lancaster: *Indexing and abstracting in theory and practice*. 2003, s. 332.
21. James D. Anderson & José Pérez-Carballo: The nature of indexing: how humans and machines analyze messages and texts for retrieval. Part I: Research, and the nature of human indexing. *Information Processing and Management*, 37, 2001, s. 231-254, s. 233.
22. Scott Deerwester m.fl.: Indexing by Latent Semantic Analysis. *Journal of the American Society for Information Science*, 41, nr. 6, 1990, s. 391-407.
23. C. J. van Rijsbergen: *Information Retrieval*. 1979.
24. Se fx Vivisimo: *Vivisimo Clustering Engine*. Lokaliseret 6.2.08 på WWW: <http://vivisimo.com>

Jubilæumsannoncen

Årsrapport 2007

Ledelsesberetning

Arbejdermuseet glæder sig over et 25. år – med en kvalitetsvurdering i top!

Arbejdermuseet blev stiftet 14. april 1982 og 25-års jubilæet blev fejret med gratis entré og foredrag i festsalen søndag 15. april. Udstillingerne var fyldt med gæster og salen var fyldt til de to foredrag, hvor arkivchef Henning Grelle berettede levende om den unge Thorvald Stauning, og fhv. museumsinspektør Carsten Hess tryllebandt publikum ved at sætte historie og film på Rich's billedverden.

I foråret begyndte Kulturarvsstyrelsens kvalitetsvurdering af museet. Vurderingen er en del af styrelsens resultatkontrakt med Kulturministeriet og kræver et omfattende arbejde af den virksomhed, der skal vurderes.

Ved årets slutning forelå en meget positiv vurdering fra styrelsen. Sammenfattende kan nævnes:

Kulturarvsstyrelsen ser positivt på museets sammenlægning med Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv og forventer, at museet fremover i endnu højere grad får mulighed for at udnytte og udvikle synergieffekten af sammenlægningen. Styrelsen har dog forståelse for, at en integration af institutioner i én enhed er en tids- og ressourcekrævende proces.

- at museet løser opgaverne efter museumslovens hensigt,
- at museet er velfungerende og drives professionelt og løbende har fokus på at udvikle institutionen
- at museet arbejder struktureret og strategisk med styringen af institutionen.
- at museet, blandt andet via sin deltagelse i DTA og ODA, har fokus på museet som virksomhed og løbende måler udbytte og kvalitet af museets initiativer gennem deltagelse i mærkningsordninger og erfaringsudveksling.

Kulturarvsstyrelsen påskønner museets store internationale engagement med et veludbygget netværk af internationale kontakter og samarbejdspartnere

- at museets kulturhistoriske samling generelt er dækkende for museets ansvarsområde og at museets kunsthistoriske samling generelt er dækkende for museets ansvarsområde.
- at museet påbegynder en vurdering af fane- og plakatsamlingen, som hidrører fra Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv, med henblik på at de relevante genstande fra arkiv og bibliotek kan overgå til museumssamlingen eller eventuelt udskilles.

Museumsafdelingsleder
Hanne Abildgaard retter ind

- at museet har en god praksis for registrering, dog er det problematisk, at museet har et registreringsefterslæb på 7.500 genstande, svarende til en arbejdsindsats på to årsværk. Museet skal udarbejde en tidsplan for indhentning af registreringsefterslæbet.

Kulturavsstyrelsen ser positivt på museets formulerede indsamlingspolitik, som fremmer en stram og fokuseret indsamling på grundlag af undersøgelser og så vidt muligt med henblik på fremtidig formidling og noterer sig, at der er en ubalance i samlingen mellem livet i hjemmet og livet på arbejdspladsen, som museet arbejder på at rette op.

- at museet i sine fremtidige prioriteringer på det kunsthistoriske område finder det nødvendigt at redde truede værkgrupper og anbefaler, at der lægges en plan for dette arbejde.
- at museets satsning på industriarbejdets historie er baseret på en erkendelse af, at dette område hidtil har fyldt for lidt i museets formidling.
- at museet har gennemført flere projekter i samarbejde med andre museer
- at museet kan anlægge en mere offensiv forskningsstrategi, der i højere grad forholder genstandsfeltet "arbejderen og arbejderbevægelsens institutioner" til de seneste årtiers forandring af det danske samfund..
- at museet i de kommende år udarbejder en bevaringsplan.
- at museet har en klar strategi for sin formidlingsindsats, og det er prisværdigt, at museet forsøger at imødekomme en bred vifte af målgrupper.
- at museets prioritering af en professionel drift af restauration og arrangementer, understreger museets særpræg og bidrager til at give de besøgende en totaloplevelse.

Kulturminister & familie til
åbning af "Industriens Billeder".

Kulturavsstyrelsen kan med tilfredshed konstatere, at museet løbende besøges af et stort antal børn og unge og påskønner, at museet har afprøvet nyskabende digital formidling med blandt andet www.danmarkforfolket.dk.

Kulturavsstyrelsen ser positivt på, at museet undersøger publikums adfærd og sammensætning samt opstiller mål for besøgstal.

Kulturavsstyrelsen anerkender, at museet har investeret i den underjordiske tilbygning, hvor der tages hensyn til det gamle bygningskompleks.

Året stod i øvrigt i Industrihistoriens tegn. Årets første udstilling *Industriens Billeder* blev åbnet af Kulturminister Brian Mikkelsen d. 10. januar. I august fulgte åbningen af den permanente udstilling *Industriarbejdet* og i oktober åbnedes særudstillingen *Drømmefabrikker?*

- *Industri og modernisme.*

Museet søgte under budgetforhandlingerne Københavns Kommune om tilskud til driften fra 2008, men det mislykkedes.

I løbet af året brugte i alt 110.624 gæster museets, bibliotekets og arkivets tilbud, *fordelt således:*

Skoleelever	15.139
Børn og unge	11.432
Betalende	31.864
Entré-ordninger	11.261
Andre brugere	40.928
	<hr/>
	110.624

Forskning

Museum

Forskningsmæssigt har året været præget af "Industrikulturens år 2007".

Museumsinspektør Birgitte Beck Pristed har fortsat arbejdet med at dokumentere laboranters arbejde på Novo som basis for vandreudstillingen *Drømmefabrikker?*

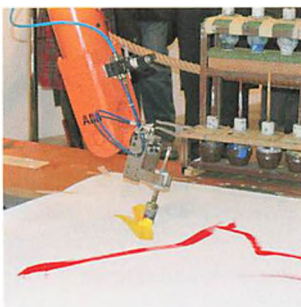
Museumsinspektør Jacob Bjerring-Hansen og studentermedhjælp Margit Bech Larsen har i efteråret 2007 påbegyndt en erindringsindsamling blandt Carlsbergs og Tuborgs ansatte via hjemmesiden "historieromhulmen.dk". Projektet har tiltrukket sig stor opmærksomhed.

Afdelingsleder Hanne Abildgaard og videnskabelig medarbejder Vagn Buchmann har fortsat undersøgt spørgsmålet om industrien og arbejdspladsen som motiv i kunsten med særligt henblik på udstillingen *Erik Styrbjörn Pedersen: Arbejdsbilleder* i 2008.

Arkiv

Arkivchef Henning Grelle arbejder på en biografi om Thorvald Stauning (1873-1942). Arbejdet bygger på Staunings omfattende arkiv i Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv samt hans Ministerarkiv i Rigsarkivet. Bogen om Thorvald Stauning udkommer i august 2008 på Jyllands Postens/Politikens Forlag.

Henning Grelle og Birgitte Beck Pristed er begyndt på forberedelserne til ABA's jubilæums-udstilling i anledning af 100 året for arkivets oprettelse. På jubilæumsdagen den 12. juni 2009 åbnes udstillingen, der har arbejdstitlen "8 socialdemokratiske statsministre". De socialdemokratiske statsministres arkiver og effekter er kendt af en lille kreds af forskere, men hensigten er for første gang i Danmark at vise sider af statsministrenes liv og arbejde på en formidlingsmæssig moderne og engageret måde for et større publikum. Samtidig udgives en bog om emnet.

Computerstyret robot, tilhører kunstneren, Carsten Smidt-Olsen, 1993

Samfundshjælperen, Landsfaderen, Kært barn, mange navne, her er Stauning afbildet på øl-oplukkere

Samlinger

Museum

I samlingerne har arbejdet på den permanente udstilling *Industriarbejdet* lagt beslag på mange ressourcer til fremfinding, konservering og ikke mindst montering. Særudstillingen *Industriens Billeder* involverede et større samlingsarbejde, bl.a. med tilstandsbeskrivelser af værkerne, som for en stor del var indlån.

Connie Hansen registrerer kunsten i samlingen fra Arbejdernes Kunstforening

Med fokuseringen på industriarbejdet er der samtidig arbejdet med mangler i samlingen, hvad angår genstande fra arbejdslivet. Der er især indsamlet genstande til belysning af arbejdsliv og sikkerhed på arbejdspladsen.

I øvrigt arbejdes på en ny indsamlingsplan, med særlig henblik på en opdatering af samlingerne inden for 1960'erne og 1970'erne og med særligt fokus på velfærdsstaten og arbejde i den offentlige sektor.

Inden for kunstrådet er der kun sket få erhvervelser. Museet har som gave fra advokat Birte Schultz-Lorentzen modtaget et maleri af Harald Hansen med motiv fra Refshaleøen, 1944, og med støtte fra Højesteretssagfører C. L. Davids Legat for Slægt og Venner og Kulturarvsstyrelsen er der erhvervet to væsentlige værker af Erik Styrbjørn Pedersen bestående af i alt 21 enkeltmalerier.

Registreringen har i årets løb koncentreret sig om en række mindre kulturhistoriske sager samt en større samling af plakater, tegninger og hverdagsgenstande fra det tidligere Sovjetunionen.

Registreringen af museets samling af Herluf Bidstrups efterladte tegninger er stort set afsluttet ved udgangen af 2007, idet 2.750 enkelt-numre er identificeret og klar til at blive publiceret i Kulturarvsstyrelsens centrale register.

Registreringen af Arbejdernes Kunstforenings samling er fortsat året igennem.

Arkiv

Tilvæksten til arkivet har været en anelse mindre end i 2006. I alt var tilvæksten på 115 meter arkivmateriale fra den faglige, politiske og kooperative arbejderbevægelse i Danmark. Blandt de største bidragydere til arkivets tilvækst kan nævnes: LO, Socialistisk Folkeparti, Metal København, afdeling 2, 7, 8, 10, 11, 17 og 18 samt partiet 'Fælles Kurs'. Desuden har arkivet modtaget en samling papirer fra oplysningsmanden og politikeren Harald Jensen (1889-1929).

Arkivet har modtaget 35 faner til fanesamlingen.

Der er registreret 37 nye arkivfonde i den offentligt tilgængelige arkivbase. Registreringen dækker et bredt udsnit af små og større arkivfonde, bl.a. SF's udvalg, Den socialdemokratiske Folketingsgruppe, Dansk Børnehaveråd samt Foreningen af Fritidspædagoger.

Arkivet har fortsat et stort efterslæb af arkivfonde til registrering fra de sidste 10 års meget omfattende afleveringer. Disse arkiver optager forholdsvis meget plads og vil kunne reduceres i betragtelig grad ved registrering. I løbet af 2008 skal arkivet udarbejde en ny bevarings- og registreringsplan for alle arkivets samlinger, herunder bånd, film, video og faner. I overensstemmelse med arkivets ressourcer skal der også foretages en nyvurdering af fremtidens arkivindsamling.

I 2007 blev et projekt i samarbejde med Dansk Metal om elektronisk arkivering af organisationens Formandssekretariats arkiv, afsluttet. Projektet har givet nye og vigtige erfaringer på et område, som er blevet almindelig, men som kun få arkivinstitutioner er i stand til at håndtere i dag.

Arkivet vil i 2008 arbejde videre med spørgsmålet om elektronisk arkivering, med henblik på initiativer over for den samlede arbejderbevægelse. Der vil blive tale om udfordringer, som det vil tage mange år at finde anvendelige løsninger på holdbarhed, tilgængelighed og indsamling.

Bibliotek

Biblioteket har i det forløbne år indkøbt og indsamlet litteratur om dansk og udenlandsk arbejderbevægelse og deres historie. I forbindelse med Industrikulturåret er der blevet udarbejdet lister over bibliotekets litteratur over de forskellige industrielle brancher til brug på bibliotekets hjemmeside.

Arbejderbevægelsens organisationer udgiver i dag et stort antal elektroniske publikationer, hvoraf en del ikke findes i papirform. Med de nuværende ressourcer er det ikke muligt for biblioteket at indsamle alt relevant materiale. Der vil derfor foregå en kraftig prioritering af, hvilke elektroniske materialer, der bliver indsamlet i fremtiden.

Biblioteket igangsatte i slutningen af året et digitaliseringsprojekt af gamle tidsskrifter og medlemsblade fra arbejderbevægelsens organisationer. Første titel er "Fremad" udgivet af Socialdemokratisk Ungdomsforbund 1907-1922. Hensigten er, at de digitaliserede blade stilles til rådighed via hjemmesiden. Formålet er todelt: dels at sikre bevaringen af materialet, som ikke mere tåler udlån, dels at vores lånere vil få direkte adgang til materialet på deres egen computer. Projektet er samtidig en del af bibliotekets bevaringsplan.

Digitalisering og registrering af fotos fra ABAs fotosamling er skredet godt frem i årets løb. Der er ved årsskiftet digitaliseret ca. 13.000 fotos, primært arbejdspladsfotos. De kan findes med samme søgefaciliteter, som bøger, tidsskrifter og arkiver i ABAs base. Fotodatabasen bliver tilgængelig i løbet af 2008 via hjemmesiden, hvor billederne også kan købes elektronisk.

En del af fotosamlingen blev digitaliseret i 2007

Bevaring

Museum

Institutionen har igangsat arbejdet med en samlet, prioriteret registrerings- og bevaringsplan, som skal foreligge med udgangen af 2008.

Efter åbningen af *Industriarbejdet* i slutningen af august, er tiden blevet brugt på at lægge genstande på plads på magasinerne. Endvidere har vi påbegyndt en mere systematisk opdatering af pladsregistrering på Telefonvej.

Formidling

Museum

Formidlingen har gennem hele 2007 stået i industrikulturens tegn – i anledning af "Industrikulturens år 2007", hvor arbejdermuseet spillede en hovedrolle.

Faste udstillinger

Første halvdel af 2007 var præget af opbygningen af ny fast udstilling på museets 3. sal med temaet *Industriarbejdet*. Udstillingen, der åbnede 30. august, blev tilrettelagt af museumsinspektør Jacob Bjerring-Hansen. Den fokuserer på de mange faktorer, som har forandret industriarbejdet og arbejdernes vilkår. Samtidig lægges der vægt på, hvordan industriarbejderne har påvirket samfundsudviklingen. På den ene side viderefører udstillingen museets tradition for at bruge interiører og figurer i formidlingen, og på den anden side er den nye udstilling præget af nye udstillingselementer i form af lytteposter med arbejdererindringer, fladskærme med historisk filmmateriale samt trykfølsomme skærme med længere genstandstekster og fotos. Endelig er et arbejdende handskemagerværksted integreret i udstillingen.

Den 1. december lukkede vi rummet med temaet elektronikfabrikken i den faste 1950er-udstilling. Afsnittet vil blive ændret til en trikota-geforretning.

Særudstillinger

Industriens billeder, 10. januar – 18. marts 2007, tilrettelagt af afdelingsleder Hanne Abildgaard, satte fokus på de spor, industrisamfundet har sat sig i dansk billedkunst gennem mere end 200 år. *Industriens billeder* var den første udstilling i forbindelse med danske museers fejring af *Industrikulturens år* og blev til i samarbejde med Nordjyllands Kunstmuseum, der viste udstillingen efterfølgende. Udstillingen forsøgte for første gang at belyse dette emne i dansk sammenhæng og byggede på et omfattende forarbejde på begge museer.

Museumsinspektør Jacob Bjerring-Hansen arbejder koncentreret med teknikken til den nye faste udstilling "Industriarbejdet"

Museums-assistent Anne Brædder hjælper til med de sidste detaljer inden åbning af "Industriarbejdet"

*Alle har travlt før udstillings-
åbning. Maria Voigt finpudser
de sidste detaljer.*

*Det litauiske varmekraftværk i
elektrobyen Elektrėnai indgår i
vandrestillingen Drømme-
fabrikker*

Målet var at lægge op til diskussion af, hvordan industrien har påvirket de kunstneriske udtryksformer, og hvordan billedkunsten har været med til at forme vores opfattelse af industrisamfundet. Den blev en stor publikums- og pressesucces.

Fotografier af arbejdet 1. april – 2. september 2007, tilrettelagt af Hanne Abildgaard, viste fire vidt forskellige fotografers billeder af livet på danske arbejdspladser: Åge Fredslund Andersen, hvis pressefotografier fra 1930'erne var drevet af et socialt engagement. Murer-svend Knud W. Pedersen, hvis fotografier af kolleger og byggepladser fra 1950'erne lagde vægt på fællesskab og sammenhold. Pressefotograf Linda Johansen, der inden nedlæggelsen i 2004, dokumenterede livet på Politikens trykkeri med vægt på stedets stemning. Og endelig Kirsten Folke Harrits' fotografier fra Aarhus Flydedok efter værftets konkurs i 1999. Sidstnævnte del af udstillingen bliver under titlen "En forsvunden verden" efterfølgende vist på Aarhus Bymuseum og Cathrinesminde Teglværksmuseum.

Drømmefabrikker?, 12. oktober 2007 – 20. januar 2008 med undertitlen "Industri og Modernisme i Norden og Baltikum 1945-1990" er tilrettelagt som en vandrestilling. Arbejdermuseet har ved museumsinspektør Birgitte Beck Pristed produceret udstillingen, som omhandler forbindelseslinjerne mellem den industrielle udvikling og det moderne formsprog i efterkrigstiden samt forskelle og ligheder mellem de skandinaviske, socialdemokratiske velfærdssamfund og de baltiske sovjet-stater. Udstillingen vil blive vist på de 8 samarbejdende museer i de nordiske og baltiske lande frem til 2010.

Som noget nyt har museet åbnet for publikums adgang til festsalens balkon. Samtidig viser vi igen mindre udstillinger her. Den første var *150 års kvindeligheder* – en plancheudstilling bygget på bogen *Lillys Danmarkshistorie*. Museet havde lånt udstillingen af forfatteren Pia Fris Laneth og Københavns Hovedbibliotek.

Anden formidling

I forbindelse med satsningen på industrikulturen har museet arbejdet med en dokumentations- og formidlingsplan for det første officielt udnævnte industriminde, Carlsberg. I den forbindelse er der lagt en plan for en vidtrækkende dokumentation (foto, video og lyd), indsamling af både genstande og ikke-fysisk materiale (erindringer) samt formidlingen af industrimindet. Grundlaget for denne formidling er en forskningsbaseret plan for den fremtidige formidling af industrielle kulturmiljøer eller industriminder. Formidlingen skal ske til et bredere publikum, gennem udstillinger og gennem ny digital formidling (hjemmesider og mobiltelefoni).

Der har med succes været afholdt gratis søndagsomvisninger på særudstillingen *Industriens billeder*.

Skoletjenesten

Skoletjenesteleder
Torkil Adersen

Der tilbydes undervisning for alle klassetrin fra 2. klasse og op til gymnasiet/HF og VUC mandag- torsdag mellem kl. 09.30 og 14.00. Undervisningsforløb finder sted lidt forskudt for hinanden med op til tre undervisere ad gangen. Der har været ansat 10 studenter til at varetage undervisningen i samarbejde med den undervisningsansvarlige.

Som noget nyt er Skoletjenesten på Arbejdermuseet begyndt at tilbyde undervisning til erhvervs-uddannelserne på de tekniske skoler, handelsskolerne, HTX og HHX. Der er tilrettelagt undervisningsforløb specielt rettet til disse målgrupper.

I løbet af året blev der tilrettelagt undervisning i særudstillingen *Industriens Billeder*. I tilknytning til den nye faste udstilling Industriarbejdet er der tilrettelagt undervisning til folkeskolens ældste klasser, det almene gymnasium (STX) HF og handelsgymnasiet (HHX) og teknisk gymnasium (STX).

I forbindelse med museets satsning på de erhvervsrettede ungdomsuddannelser er der i løbet af året foretaget flere prøveforløb, og der tilrettelægges særlige undervisningsforløb til denne gruppe i museets tre faste udstillinger. Som en del af dette udviklingsarbejde tilrettelægges et særligt personligt orienteret arbejdsprogram – "stregkodeprojektet" – som giver brugerne personlig adgang til en fond af web-baseret oplysning i relation til udstillingen *Industriarbejdet*. Der har været ansat to historikere og en journalist til at lave research og film, og der er indsamlet et stort materiale, der kommer til at danne baggrund for indholdet på Industriarbejdet.dk.

I alt har 10.137 elever fordelt på 411 klasser modtaget undervisning på museet, mens 4.717 elever – fordelt på 274 klasser – kun har besøgt museet. Derudover har 29 klasser været med på en af Skoletjenestens byvandring. Skoletjenesten har herudover afholdt 284 omvisninger i de faste udstillinger og 33 i særudstillingerne (herudover 8 byvandring – tilknyttet særudstillingerne).

Skoletjenesten afviklede igen i år to arrangementer i samarbejde med LO-Storkøbenhavn. Her kunne elever fra Storkøbenhavn møde pensionister, der havde oplevet 1950'erne med egne fortællinger om livet dengang. I alt 288 elever fordelt på 15 klasser deltog i arrangementet.

I vinterferien tilbød museet gratis familieomvisninger i museets 1950'er udstilling. Der blev tilbudt omvisninger i uge 7 og uge 8 to gange om dagen.

Museet var atter engageret i Historiens Dag, som i 2007 havde børn i industrihistorien som tema.

Museet var dels engageret i Historiens Dags "Fyrtårnsarrangement", som foregik på Absalonsgade ved Københavns Bymuseum. På selve museet blev der satset stort. Seks porcelænsmalere fra Kgl.

Porcelænsmalere fra Den Kgl. Porcelænsfabrik maler på pap-tallerkener på Historiens Dag, som under strejken i 70'erne

Russisk plakat fra 1920'erne

Porcelænsfabrik, som havde været med til den store konflikt i 1976, havde stillet sig til rådighed og sad i Festsalen og malede paptallerkener – ganske som dengang.

I forbindelse med Bygningskulturens Dag i weekenden d. 8.-9. september afholdt museet fire gratisomvisninger i huset.

I efterårsferien var det lykkedes at få porcelænsmalerne til at komme igen. Og denne gang blev arrangementet en stor succes, med stor søgning og med fin omtale i dagspressen.

Arkiv

Arkivet har i 2007 givet 229 brugere adgang til arkivets samlinger. Ansøgerne anvendte 2.967 arkivenheder til deres forskning, hvilket svarer til niveauet for 2006.

Arkivet har i sin egenskab af nærarkiv for en række organisationer ekspederet 106 journalsager. Der er tale om en halvering i forhold til 2006. Forklaringen er, at stadig flere sager findes elektronisk i organisationerne.

De fem mest benyttede arkiver var i 2007:

1. Socialdemokratiet
2. LO
3. Hans Hedtoft
4. Danmarks Kommunistiske Parti
5. Jens Otto Krags arkiv.

På plads nr. 7 ligger et arkiv, som normalt ikke opsøges, nemlig Folkets Hus Jagtvej 69.

Bibliotek

Biblioteket har i 2007 haft en udlånsstigning i forhold til 2006.

Samlet udlån:	2007	2006
Bøger, tidsskrifter mm.	13.714	12.726
<i>Heraf udgjorde:</i>		
Fjernlån:	1.422	1.151
Læsesal:	2.361	1.763

Antal brugere og lånere i læsesal og bibliotek: 2.315

Webudstillingen www.Danmarkforfolket.dk blev brugt af 4.471 besøgende.

Publikationer/udgivelser

Museets egne udgivelser

Hanne Abildgaard og Aase Bak (red.): *Industriens billeder*, Arbejdermuseet og Nordjyllands Kunstmuseum 2007 (271 s., med bidrag af:

Hanne Abildgaard, Louise Wolthers, Erik Mortensen, Aase Bak, Lars Morell).

Hanne Abildgaard & Jacob Bjerring-Hansen (red.), Anette Eklund Hansen (billedred.): *Årbog 2006*, Arbejdermuseet og Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv 2007 (119 s., heri flg. artikler: Knud Knudsen: "Industriarbejdets udvikling i Danmark fra midten af det 19. århundrede til Anden Verdenskrig"; David E. Nye: "Har det faglærte arbejde sejret? – En omvurdering af de amerikanske arbejderes historie"; Jacob Bjerring-Hansen: "Den fleksible og pragmatiske arbejder – industriarbejderen og den industrielle udvikling i efterkrigstiden"; Anne Brædder: "Syersker under pres. – Globaliseringen og dansk beklædningsindustri"; Anette Eklund Hansen: "Hvem passer børn, når mor er på arbejde? – Fra asylere til pædagogiske dagtilbud"; Birgitte Beck Pristed: "Industri og Modernisme – Arne Jacobsen som arkitekt for Novo 1934-1971").

Medarbejderes bidrag til andre publikationer

Torkil Adersen: Septemberforliget, arbejdsmarkedets grundlov i *Industrikultur i Danmark 1850 – 1914*, udgivet af Skoletjenesten.

Torkil Adersen: "Børn knoklede fra morgen til aften" i *Skoleavisen dot com* nr. 12 Fuld fart frem 2007.

Torkil Adersen: "Arbejderne slår sig sammen i fagforeninger" i *Skoleavisen dot com* ligeledes nr. 12.

Jacob Bjerring-Hansen: "Byen og snedkeriet", i *Industri, 25 stk dansk kulturarv*, Gads Forlag 2007.

Jesper Jørgensen (i samarbejde med Thomas W. Friis): *Dänemark und die Oktoberrevolution*, – i: Jahrbuch für Historische Kommunismusforschung, 2007, s. 245-254. Jesper Jørgensen: Metadata, langtidbevaring af e-arkivalier og en undersøgelse af LO-fagforbundenes elektroniske informationssystemer. Afgangprojekt på Masteruddannelsen i Biblioteks- og informationsvidenskab på Danmarks Biblioteksskole 2007.

Birgitte Beck Pristed: "Fagre Novo verden" i *Industri, 25 stk dansk kulturarv*, Gads Forlag 2007.

Samarbejde, netværk og bestyrelser

Museet har i årets løb haft besøg af en række forskellige nationale og internationale grupper. Af disse kan nævnes Fagforeningsdelegation fra Australien, Sloveniens tidligere kulturminister og de internationale gæster ved LO's kongres. Museet var endvidere vært for generalforsamlingen i WORKLAB. The International Association of Labour Museums i november.

Inviteret af The Best in Heritage/Europa Nostra Excellence Club holdt

Worklab General meeting i København

Peter Ludvigsen taler ved Exponatec-konference, Köln

Peter Ludvigsen i november foredrag om museets funktion og idé på den internationale Antikvitets- og Museumsmesse Exponatec i Köln.

Peter Ludvigsen sidder i bestyrelsen for Arbejdernes Kunstforening, for den danske afdeling af The International Council of Museums (ICOM), er formand for WORKLAB/The international Association of Labour Museums og for Foreningen af Specialmuseer i Danmark, er Kulturarvs-styrelsens repræsentant i Det Danske Filminstituts museumsråd, sidder i Museumsrådet for København og i bestyrelsen for DTA/Danske Turist-atraktioner (kvalitetsmærkeordningen).

Museets konserveringstekniker, Vivi Lønborg Andersen, er kasserer i NKF-DKs bestyrelse. Hun er endvidere i 2007 valgt til museets sikkerhedsrepræsentant.

Jacob Bjerring-Hansen deltager i den fællesmuseale industripulje og har holdt oplæg på Kulturarvsstyrelsens tematimer vedrørende digital formidling af industriel kulturarv samt deltaget i feltseminaret "På ny kurs", arrangeret af Norsam – et netværk for samtidsdokumentation og forskning ved museer i Norden.

Museet har i samarbejde med journalister fra P1 programmet "Ultralud" lavet en række lydmontager fra det snart forhenværende bryggeri på Valbybakke. Det er ambitionen, at disse lydmontager sammen med arbejdererindringer skal være ryggraden i en omfattende digital formidling af Carlsbergs arbejde og historie med projektstart i 2008.

Hanne Abildgaard er formand for det landsdækkende censorkorps for de kunsthistoriske fag og sidder i bestyrelsen for Arbejdernes Kunstforening.

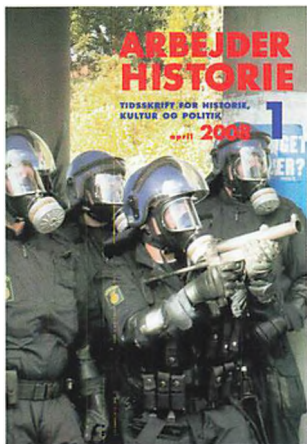
Hanne Abildgaard holdt foredraget "Industriens billeder" på Kulturarvsstyrelsens Museums møde, Kolding 18.-19. april. Endvidere bidrog hun med foredraget "PH og den danske kunstscene i mellemkrigstiden" på arbejdsseminaret "Kulturkritik som formidling", Midelfart 28. august 2007 (udkommer som artikel i forskningspublikation fra Syddansk Universitetscenter 2008).

I forbindelse med åbningen af *Drømmefabrikker?*, 11.10.07-20.01.08, afholdt Industry and Modernism Museum Network (IMMN) et arbejdsseminar, hvor der blev planlagt kommende aktiviteter i forbindelse med vandrestillingen, blandt andet et e-lærings program og en sommerskole. Aktiviteterne er støttet af EU's Kulturprogram "Culture 2007".

En pause i planlægningen af vandrestillingen *Drømmefabrikker*, der vises i Baltikum og Norden

Birgitte Beck Pristed stod for planlægning af arbejdsseminar for IMMN april 2007 på Arbetets Museum i Norrköping og Teknisk Museum i Stockholm. Endvidere stod hun for organisering af og diskussionsoplæg til rundbordsdiskussionen "Dream Factories – Communicating Industry and Modernism in an European Context" på *The 3rd Plenary Conference of the Tensions of Europe Network*, 7-10. juni 2007 i Rotterdam.

Birgitte Beck Pristed deltog med paper og diskussionsoplæg "Events and the Literary Museum" på ICLMs (International Committee of Literary Museums) konference med emnet "Relations between collections and events in literature and composer museums", på ICOMs 21st General Conference "Museums and Universal Heritage, august 2007 i Wien (artikel-udgave forventes trykt i 2008 i publikationen "Proceedings of the Annual ICLM Conference 2007").

Henning Grelle er medlem af det af Kulturministeriets nedsatte Privatarkivudvalg under Rigsarkivet.

Hans Uwe Petersen sidder i Rigsarkivets Privatarkivudvalg vedrørende indsamlingen og håndteringen af elektroniske arkivalier.

Jesper Jørgensen er medlem af redaktionen for Arbejderhistorie.

Anette Eklund Hansen deltog i Sammenslutningen af Lokalhistoriske Arkivers årsmøde 15. september med foredraget: "Mennesket og Arbejdet" samt på Roskilde Universitets Center 27. september samt Ålborg Universitet 8. november med foredraget: "Hvorfor beskæftige sig med arbejdernes historie?".

Anette Eklund Hansen er medlem af det landsdækkende censorkorps for historiestudiet, sidder i bedømmelsesudvalget for Arbejderhistorieprisen og er medlem af redaktionen for Arbejderhistorie. Hun deltager endvidere i udviklingen af det københavnske website: Hovedstadsarkiver.dk, der formidler viden om brugen af de københavnske arkivers materialer til studerende, slægtsforskere og andre interesse-rede.

Freddie Nielsen er tovholder i FFB, Fagbevægelsens Fælles Biblioteksystem, der i alt omfatter seks biblioteker; bl.a. LO's, LO-skolens, Metal-skolens, Langsøghus' og Smålandshavets bibliotek.

Arbejderhistorieprisen 2007 blev uddelt 31. januar 2008 i et samarbejde mellem Selskabet til forskning i Arbejderbevægelsens Historie, Arbejdermuseet & ABA og Arbejdermuseets Venner. Prisen, der er på 15.000 kr., gik til Knud Holt Nielsen for hans Ph.d.-afhandling ved Københavns Universitet "Giv mig de rene og ranke": DKUs historie 1960-1990.

*1. maj på museet:
Og så videre til fælledparken!*

Anden kulturel virksomhed

På Kulturnatten opnåede museet den hidtil største tilstrømning af gæster. Ikke mindre end 4.500 personer besøgte museet i tidsrummet kl. 18.00 til 24.00.

I festsalen spillede bandet "Drive Inn" populære numre fra 60'erne, og der blev danset som aldrig før – godt ført an af gæster, som i dagens anledning mødte op i kostumer fra tiden.

Som noget nyt var museumsgården oplyst af arbejdslamper sponsoreret af vores faste el-installatør. Hen over gården var trukket vaske-

Handskemager Elimar Tønnesen har overdraget museet sit handskemagerværksted og viser hvordan man syer handsker

tøjssnore med vasketøj fra den gang. En gårdsanger med harmonika sørgede for den rette stemning i gården, hvor gæsterne blev mødt med muligheden for at varme sig med en kop kaffe ved en kopi en af de "Københavnske Kvinders Kaffevoerne".

Museets bibliotek og arkiv var i aftenens anledning åben og viste gamle sovjetiske film, plakater og tidsskrifter i anledning af 90-året for revolutionen i oktober 1917.

Pressearbejde omkring arrangementet blev en stor succes, og museet blev nævnt i både Københavns Radio og TV2//Lorry samt næste dags udgave af Politiken med et stort foto af de dansende i festsalen på forsiden.

2007 har været et fint år for museets arrangementsafdeling. Arrangementschef Christina Elmetofte står for kundekontakten for samtlige arrangementer i Festsalen, samt alle kombinerede arrangementer i museum og restaurant. I årets løb blev der afviklet omkring 150 arrangementer med en samlet fakturering på godt 2,5 mill.kr.

Festsalen dannede rammen for konferencer og møder, middage og fester, teater og filmoptagelse, prisuddelinger og udstillinger – og et par bryllupper. Salen har været brugt af mange fagforbund og her skal blot nævnes 110 års jubilæet for Sømandenes forbund og Dansk Journalistforbund med fem arrangementer i Festsalen. Socialdemokraterne holdt 1. maj og Anker Jørgensen fødselsdag. www.dendanskeskueplads.dk har opført forestillinger om Poul Henningsen og Benny Andersen.

Men også de private virksomheder har for alvor fået øjnene op for Arbejdermuseet og festsalen, og her gør især de finansielle virksomheder sig bemærket; bl.a. valgte Plussbank fra Norge at flyve 150 medarbejdere til Danmark til personalerevy og julemiddag i museets sal. Børnetrafikklubben afholdt 2 koncerter for i alt 600 børn. Året sluttede med et par store julefester (heriblandt Hjerterforeningens) og en rigtig gammeldags juletræsfeest for børn.

Et udpluk af årets kunder i Arbejdernes Festsal:

Fagforbund: FTF, Dansk Journalistforbund, Dansk Funktionærforbund, Fagforeningen for TIB, Luftfartsfunktionærer, Dansk Metalarbejderforbund, LVU, 3F, Sømandenes Forbund, Blik- og Rør, Dansk Metal, Dansk Jernbaneforbund, KTO

Organisationer: Industrirådet, Danske Turist Attraktioner, Kunstakademiet, Københavns Kommune, Københavns Universitet, Boligselskabet KAB, Asylselskabet, Danmarks Radio, ExperiencePartner, Integrationsministeriet, Hjerterforeningen, Miljøministeriet, Rådet for større færdselssikkerhed

Private virksomheder: Nykredit, Nationalbanken, LR Realkredit, Alka, Nordea Bank, Plussbank i Norge, Vilhelm Lauritzen Arkitekter, Ingeniøren A/S, Teaterfestival, Studenterrevyen

Andre: Trykkefrihedsselskabet og Dansk Folkeparti, CEPOS, Socialdemokratiet, Enhedslisten, Arbejderbevægelsens Erhvervsråd

Ved årsskiftet ophørte forpagterne i Café & Ølhalle. Og i det nye år bliver indgået aftale med de nye forpagtere Morten Munck og Helle Hald. Temaet er stadig historisk mad – og Stjernepilsneren er stadig håndbrygget.

Bygninger

Taget i sidebygningen over skolestuen og trappen mellem skolestuen og festsalen har fortsat forvoldt problemer med vandindtrængen i lokalerne. Projektet med udskiftning af festsalens tag med tilhørende sidebygninger er nu så langt fremme, at arkitekternes forslag til restaurering nu er forelagt Kulturarvsstyrelsen. Herefter kan den nødvendige fundraising begynde.

I forbindelse med nyindretningen af 3. sal i Rømersgade nr. 22 til udstillingen om *Industriarbejdet* er hele etagen blevet grundigt istandsat.

*Slaget på fælleden.
Tegning fra Ravnen*

Personale- og Administration

I 2007 havde virksomheden 33 ansatte, en nedgang på 1 medarbejder i forhold til 2006.

Sygefraværet har for alle fastansatte været 2,56% mod 3,32% i 2006.

Arbejdermuseet deltog på 3. år aktivt i Oplevelsesudvikling i Danske Attraktioner (ODA, som er finansieret af Arbejdsmarkeds Feriefond). ODA omfatter 39 af de bedste attraktioner spredt ud over landet og afholder kurser, konferencer, stormøder og studieture og lign. med det formål at forbedre videns- og kompetenceudviklingen på alle niveauer hos de involverede. Arbejdermuseet deltog i årets løb i Train the trainer-kurser i Salg og Mersalg og Det gode Værtskab, samt kurser om formidlings- og oplevelsesudvikling.

ODA giver støtte til implementering af udviklingstiltag ude i de enkelte attraktioner. Arbejdermuseets implementeringsstøtte er tidligere blevet brugt som støtte til analyse af virksomhedens drift efter fusionen, til udvikling af et fælles værdigrundlag for hele virksomheden og sidst i 2007 er givet grønt lys fra ODA til at igangsætte en kultur-/medarbejderundersøgelse på Arbejdermuseet i samarbejde med CASA/ Center for Alternativ SamfundsAnalyse.

*Rørisoleringspiger. Elektrenai
Kraftværkets Fotoarkiv, Litauen*

Museets mangeårige registrator Jan Møllerstrøm fratrådte sin stilling i august, resten af året er registreringen foregået på nedsat kraft, mens ind- og udlån er blevet varetaget af konservator og museumsinspektører. Senere blev der indgået aftale med Thomas Meldgaard, der kommer fra en stilling som registrator på Greve Museum, om at tiltræde stillingen som samlingsinspektør ved starten af 2008.

I alt 11 studenter har været ansat som undervisere og guider i Skoletjenesten.

Presse og PR

Museet har været nævnt 358 gange i den almindelige dagspresse, største pressesucces var *Industriens Billeder*, som var årets første udstilling i "Industrikulturens År".

I forbindelse med udstillingen *Industriarbejdet* bidrog museumsafdelingen til fire udsendelser i P1s udsendelsesrække om Danmarks industrialisering samt to udsender i "Vita" om den moderne arbejder.

**Forsamlingsbygningens
oprindelige brevpapir**

<i>Realiseret 2006</i>	Indtægter	<i>Realiseret 2007</i>	<i>Budget 2007</i>
20.133.251	Drifttilskud	20.399.904	22.762.000
4.919.197	Omsætning	6.311.057	5.702.000
2.091.491	Andre indtægter	2.212.336	2.312.000
27.143.939	Indtægter i alt	28.923.297	30.776.000

Omkostninger

2.860.429	Tilskudsdekkeede omkostninger	5.408.922	6.876.000
637.086	Omsætningsdekkeede omkostninger	1.662.715	367.000
13.811.124	Personaleomkostninger	14.088.580	14.759.000
5.246.295	Drift	4.660.695	4.555.000
1.287.128	IT	451.223	245.000
1.149.378	Administration	818.882	903.000
422.454	Markedsføring	500.836	480.000
25.413.895	Omkostninger i alt	27.591.853	28.185.000

1.730.043	Resultat før afskrivninger og finansielle poster	1.331.444	2.591.000
536.806	Afskrivninger	473.290	1.365.000
1.193.237	Resultat før finansielle poster	858.154	1.226.000
1.135.747	Finansielle poster	1.128.635	1.180.000
57.490	Årets resultat	(270.482)	46.000

Som disponeres således:

17.329	Overføres til Strange Galtholt's Fond	21.616
40.161	Overføres til egenkapitalen	(292.097)
57.490	I alt	(270.482)

110 Balance pr. 31. december 2007

BALANCE PR. 31. DECEMBER 2007

<i>Årsregnskab 31.12.2006</i>	AKTIVER	<i>Årsregnskab 31.12.2007</i>
	Anlægsaktiver	
46.172.860	Materielle anlægsaktiver	45.699.570
1.034.891	Finansielle anlægsaktiver	959.482
47.207.751	Anlægsaktiver i alt	46.659.052
	Omsætningsaktiver	
394.816	Likvider	678.115
198.554	Lagerbeholdning	217.164
10.551.099	Andre omsætningsaktiver	6.520.033
11.144.469	Omsætningsaktiver i alt	7.415.313
58.352.220	AKTIVER I ALT	54.074.364
<i>Årsregnskab 31.12.2006</i>	PASSIVER	<i>Årsregnskab 31.12.2007</i>
(8.557.241)	Egenkapital	(8.286.759)
(36.819.304)	Langfristede passiver	(35.041.286)
(12.975.675)	Kortfristede passiver	(10.746.318)
(49.794.979)	Gæld i alt	(45.787.604)
(58.352.220)	PASSIVER I ALT	(54.074.364)

Foranstående resultatopgørelse og balance er en forenklet udgave af årsrapporten 2007, herunder ved udeladelse af noter

Bestyrelse

Marie-Louise Knuppert, LO, formand
Kaj Olsen, Dansk Funktionær Forbund, næstformand
Ole Ibsen, Dansk Metal
Karin Bancsi, HK Danmark
John Höppner Larsen, 3F
Mogens Jensen, Socialdemokraterne
Ole Sohn, Socialistisk Folkeparti
Susanne Westhausen, Kooperationen
Erik Strange Petersen, Selskabet for Forskning i
Arbejderbevægelsens Historie
Lars Gaardhøj, Københavns Kommune
Preben Sørensen, Arbejdermuseets Venneforening
Jacob Bjerring-Hansen, medarbejderrepræsentant
Henrik Preben Sørensen, medarbejderrepræsentant

Medlemmer med observatørstatus/uden stemmeret:

Johan P. Noack, Statens Arkiver
Jens Thorhauge, Biblioteksstyrelsen
Annette Vasström, Nationalmuseet
Ole Hyldtoft, Københavns Universitet

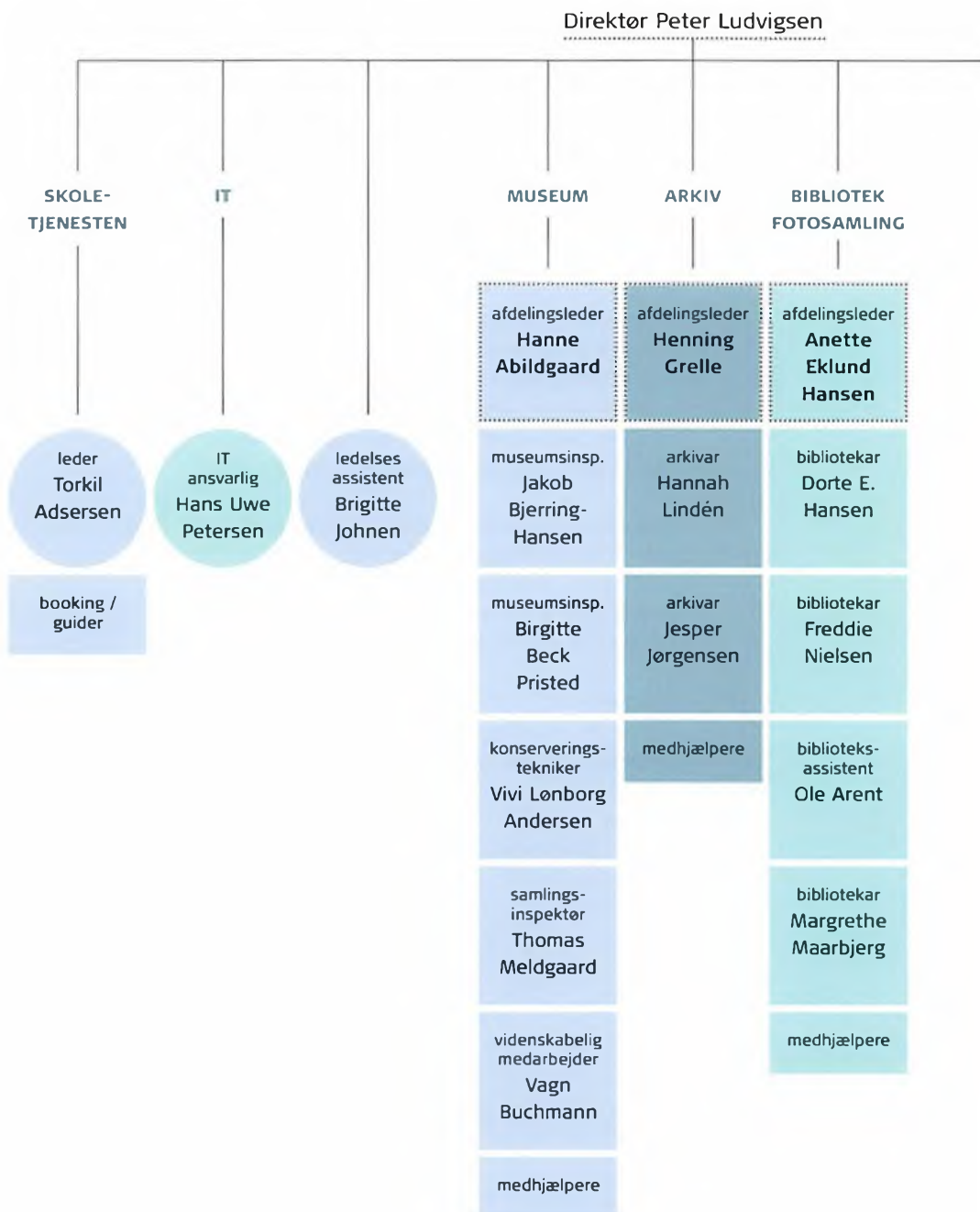
Direktion

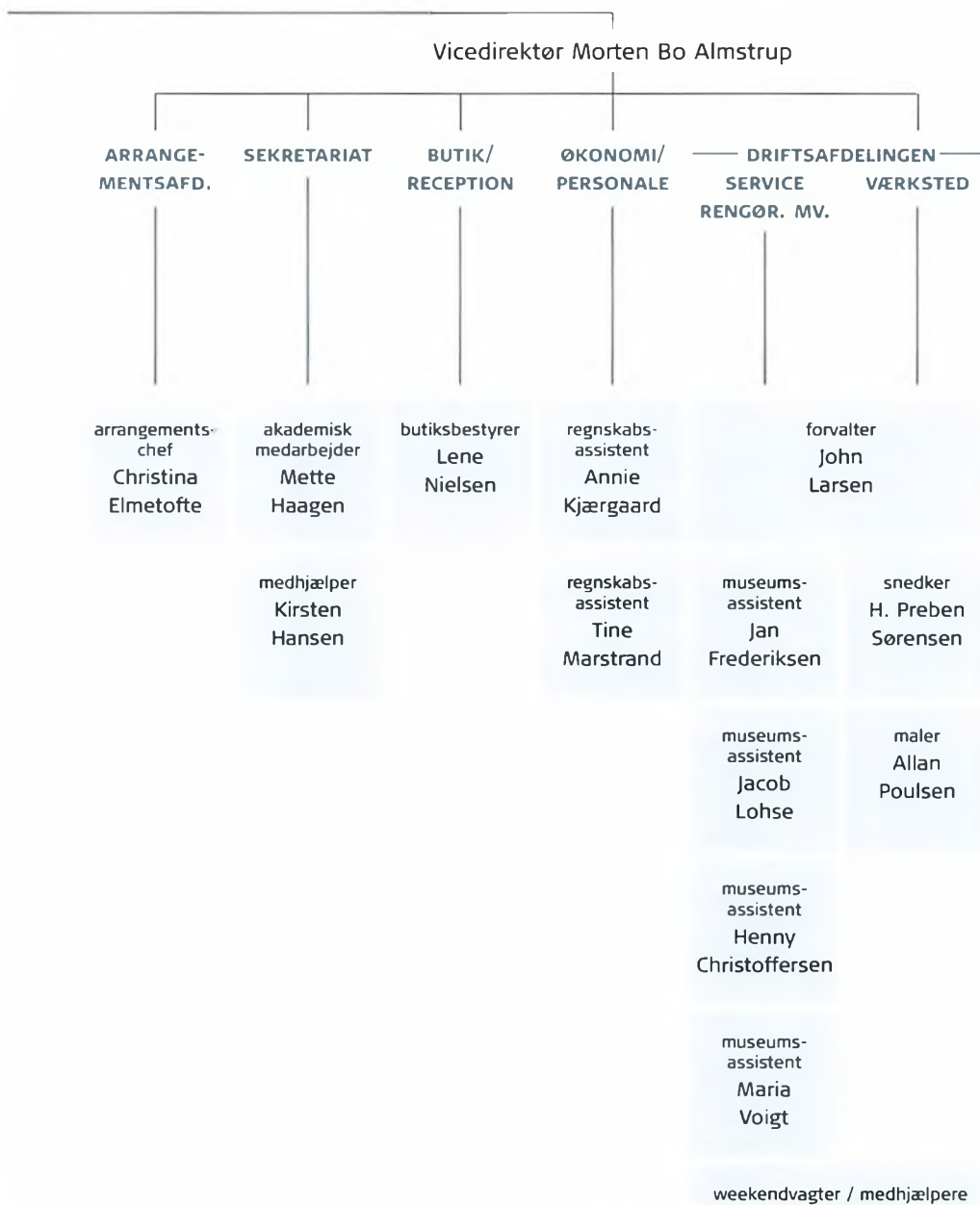
Direktør Peter Ludvigsen
Vicedirektør Morten Bo Almstrup

Revision

Statsautoriseret revisor Erik Madsen
Revisionsinstituttet

Arbejdermuseet har i 2007 modtaget støtte fra

3F's Medie- og Kulturfond

A. P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene
Formaal

Arbejdernes Landsbank

Arbejdsmarkedets Feriefond

Augustinus Fonden

Carlsberg Danmark

Carlsbergs Mindelegat for Brygger J. C. Jacobsen

Dansk El-forbund

Dansk Metal

Danske Banks Fond

Dronning Margrethe og Prins Henriks Fond

EU's Kulturprogram, Kultur 2007

Farumgaard-fonden

Grosserer L. F. Foghts Fond

Hjelmstjerne-Rosencroneske Stiftelse

Højesteretssagfører C. L. Davids Legat for Slægt og Venner

Knud Højgaards Fond

Konsul George Jorck og Hustru Emma Jorck's Fond

Kooperationen

Kulturarvsstyrelsen

Litauens Kulturministeriums Sports- og Kulturfond

LO

LO's Kultur- og Projektpulje

Oda og Hans Svenningsens Fond

Nordea Danmark-Fonden

Nordisk Ministerråds Kulturfond

Ny Carlsbergfondet

Nærings- og Nydelsesmiddelarbejder Forbundet

Politiken-fonden

Spar Nord Fonden

Tips- & Lottomidlerne, Kulturministeriet

Tuborgfondet

Årbogens forfattere

115

Birgitte Beck Pristed, museumsinspektør, Arbejdermuseet & ABA

Dorte Ellesøe Hansen, bibliotekar, Arbejdermuseet & ABA

Jesper Jørgensen, arkivar, Arbejdermuseet & ABA

Peter Ludvigsen, direktør, Arbejdermuseet & ABA

Freddie Nielsen, bibliotekar, Arbejdermuseet & ABA

Poul Sverrild, museumschef, Historiens Hus, Hvidovre

Arbejdermuseets Festsal

Hold et arrangement i den smukke historiske festsal fra 1879
Vi har 125 års erfaring med møder, konferencer, middage & fester
Tag en folder i vores entré eller kontakt arrangementsafdelingen

www.arbejdermuseet.dk | Telefon 3348 0301

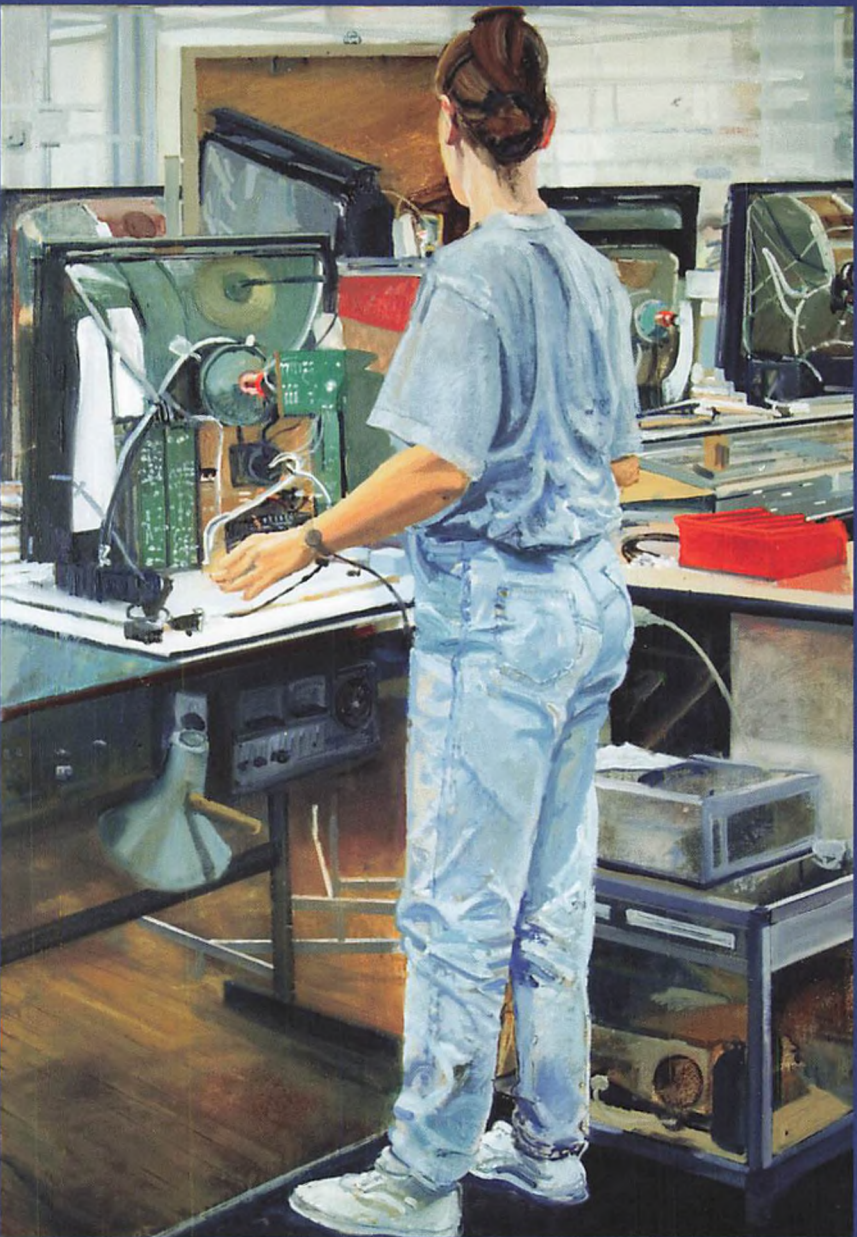
Café & Ølhalle

Besøg Københavns eneste fredede Kælderbeværtning,
som har været i funktion siden 1879

Restauranten fremstår som i anno 1892 og byder på
et historisk spisekort med retter fra de gode gamle dage

Åbent 11.30 – 16.00 | www.cafeogelhalle.dk | Telefon 3333 0018

Bogen Erik Styrbjørn Pedersen: Arbejdsbilleder er udgivet i forbindelse med Arbejdmuseets udstilling af samme navn 16.2.-10.8.2008. Erik Styrbjørn Pedersen har brugt godt 20 år på at male de moderne arbejdspladser. Der er tale om en unik indsats, idet ingen anden dansk kunstner fra fortid eller nutid har dyrket arbejdspladsen med samme konsekvens som han. Bogen om ham er på 104 sider, gennemillustreret og indeholder bl.a. et stort interview med kunstneren v. forfatteren Helge Krarup. Bogen er produceret med støtte fra 3F's Medie- og Kulturfond, LO's Kultur- og Projektpulje og Eduard Walthers Legat og kan købes såvel i Arbejdmuseets butik som gennem boghandlerne. Pris: 110 kr.

Erik Styrbjørn Pedersen: Arbejdsbillede

HJEM TIL DIN HISTORIE

www.arbejdermuseet.dk
www.aba.dk
www.danmarkforfolket.dk